

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ HUKUK
OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ**

HATİCE KARA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEMMUZ, 2017

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ HUKUK
OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

HATİCE KARA

Eğitim Bilimleri Enstitüsünce
"Yüksek Lisans"
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 24.07.2017

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Süleyman İNAN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ayten KIRIŞ AVAROĞULLARI

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ayşe Rezan ÇEÇEN EROĞUL

TEMMUZ, 2017

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 05/07/2017 tarih ve 197/3 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Hatice KARA'nın "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi" başlıklı tezini incelemiş ve aday 24/07/2017 tarihinde saat 11:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine **oy birliği...** ile karar verilmiştir.

Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ
Tez Danışmanı

Prof. Dr. Süleyman İNAN
Üye

Doç. Dr. Ayten KIRIŞ AVAROĞULLARI
Üye

ETİK BEYANI

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanan “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışmasında;

- Tez içinde sunulan veriler, bilgiler ve dokümanların akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde edildiğini,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçların bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunulduğunu,
- Tez çalışmasında yararlanılan eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterildiğini,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapılmadığını,
- Bu tezde sunulan çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 24 / 07 / 2017

HATİCE KARA

Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ HUKUK OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

HATİCE KARA

**Yüksek Lisans Tezi, İlköğretim Eğitimi Ana Bilim Dalı/Sosyal Bilgiler Eğitimi
Bilim Dalı**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ

Temmuz 2017, 164 sayfa

Hukukun toplum hayatında etkin bir şekilde var olabilmesi, hak ve sorumluluklarının farkında olan ve toplumsal sorunlara yönelik çözüm önerileri üretebilen bireyler aracılığıyla gerçekleşebilir. Bu nedenle geleceğin etkin vatandaşlarını yetiştirecek olan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi oldukça önemlidir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerini belirlemektir. Araştırma, karma yöntemlerden birisi olan yakınsayan paralel deseni ile oluşturulmuştur. Araştırmanın evrenini Türkiye’deki eğitim fakültelerinde öğrenim görmekte olan Sosyal Bilgiler öğretmen adayları, örneklemini ise evrenden oransız küme örnekleme yolu ile seçilen 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı’nda Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı’nda öğrenim gören 610 3. sınıf öğretmen adayı oluşturmaktadır. Oransız küme örnekleme yolu ile seçilen örneklemin belirlenmesinde, Türkiye İstatistik Kurumu[TÜİK] verilerinden elde edilen istatistiki bölge birimleri sınıflaması temel alınmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda yer alan çalışma grubu ise amaçlı rastgele örnekleme yolu ile belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırmada yer alan 12 üniversitenin her birinden bir kadın ve bir erkek olmak üzere, gönüllülük esasına dayalı olarak toplam 24 Sosyal Bilgiler öğretmen adayı katılımcı olarak belirlenmiştir. Araştırmada nicel veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen 7 alt boyut ve 29 maddeden oluşan hukuk okuryazarlık ölçeği ve 26 maddeden oluşan hukuk okuryazarlık bilgi testi kullanılmıştır. Nitel veri toplama aracı olarak ise araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi, tutum ve davranış düzeylerinin orta düzeyde yer aldığı; hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerinin erkek öğretmen adaylarının lehine anlamlı bir fark gösterdiği; hukuki süreç yaşamış olma değişkenine göre hukuki süreç yaşayan öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi, tutum ve davranışlarının daha yüksek düzeyde olduğu; öğrenim görülen bölge değişkenine göre öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi, tutum ve davranışlarının farklılık gösterdiği; öğretmen adaylarının birçoğunun Sosyal Bilgiler dersi kapsamında hukuk konularının öğretiminde kendilerini yeterli görmedikleri ve

hukuk öğrenimini uygulamaya dayalı ve sosyal yaşam ile birleştirilmiş olarak almak istedikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları ve ilgili literatür ışığında, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerinin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Hukuk okuryazarlığı, sosyal bilgiler öğretmen adayları, etkin vatandaş yetiştirme, sosyal bilgiler eğitimi

ABSTRACT

DETERMINING THE LEGAL LITERACY LEVEL OF PROSPECTIVE SOCIAL STUDIES TEACHERS

HATİCE KARA

**Master's Thesis / Department of Primary Education / Social Sciences Education
Department**

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Zafer TANGÜLÜ

July 2017, 164 pages

The law can exist effectively in society, through individuals who are aware of their rights and responsibilities and who can produce solutions for social problems. For this reason, it is crucial to determine the legal literacy levels of prospective Social Studies teachers who will train effective citizens of the future. In this context, the purpose of the research is determining the legal literacy levels of prospective Social Studies teachers. The research was formed by a convergent parallel pattern, one of the mixed design methods. The target population of the research are the social studies teacher candidates who are studying in the education faculties in Turkey and the sample consists of 610 third grade teacher candidates who have attended to Social Studies Education Department in 2016-2017 academic year. The participants were sampled by disproportionate cluster sampling. In order to designate the sample through disproportionate cluster sampling, the classification of regional units which was presented by Turkish Statistical Institute [TÜİK] has been used. The study group in the qualitative part of the study was determined by means of random sampling. In this sense, a total of 24 Social Studies teacher candidates were selected as volunteer participants, one female and one male from each of the 12 universities surveyed. The quantitative data collection tools were a legal literacy scale consisting of 29 items with 7 sub-dimensions and a legal literacy knowledge test consisting of 26 items developed by the researcher for the sake of the present study. The semi-structured interview form developed by the researcher was used as a qualitative data collection tool. The result of the study are presented as follow; the level of knowledge, attitude and behavior of legal literacy of social science teacher candidates is moderate; The level of legal literacy showed a significant difference in favor of male teacher candidates; The legal literacy knowledge, attitudes and behaviors of the teacher candidates who have experienced a legal process are higher according to the variable of having a legal process; The legal literacy knowledge, attitudes and behaviors of the teacher candidates changed according to the region they are studying; Many of the prospective teachers have come to the conclusion that they want to take legal education as an implementation based on social

studies and they think they are inadequate in the teaching of legal subjects within the scope of Social Studies course. In the light of the research results and the related literature, suggestions have been made to improve the legal literacy levels of prospective Social Studies teachers.

Keywords: Legal literacy, prospective social studies teachers, effective citizen education, social studies education

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde desteğini her zaman yanımda hissettiğim Danışmanım Sayın Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın şekillendirilmesinde katkılarını esirgemeyen Sayın Yrd. Doç. Dr. Sibel OĞUZ HAÇAT'a ve Avukat Sayın Filiz SARAC'a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın uygulama aşamasında, uygulamaya gittiğim her üniversitede beni sevgiyle karşılayan ve desteklerini benden esirgemeyen tüm saygıdeğer hocalarıma ve sevgili arkadaşlarıma teşekkür ederim. Araştırmanın raporlaştırma sürecinde yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. Hasan Zühtü OKULU'ya, Arş. Gör. Arca ADIGÜZEL'e ve Arş. Gör. Merve MUTLU'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Bugüne gelmemde harcadığı emeği, gösterdiği ilgi ve fedakârlığı hiçbir zaman karşılayamayacağımı bildiğim, varlığından her zaman güç aldığım sevgili annem Rasime KARA'ya ve daima yanımda olduklarını hissettiren sevgili kardeşlerim Fatma KARA, Ayşe TIĞ, Zehranur KARA ve Rabianur KARA'ya sonsuz sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

Tüm bunlara ilaveten, araştırma sürecinin geliştirilmesi, uygulanması ve raporlaştırılmasında emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunarım.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi amaçladığım bu çalışmanın sosyal bilgiler eğitimi alanına katkı sağlayacağını ve yapılacak olan çalışmalara kaynak oluşturacağını umuyorum. Bu tez çalışması Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) koordinatörlüğü tarafından 16/152 nolu proje ile desteklenmiştir.

Hatice KARA

Sevgili babam Mahir KARA anısına...

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvii
EKLER DİZİNİ	xviii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xix

BÖLÜM I GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	4
1.3. Araştırmanın Amacı	4
1.4. Araştırmanın Önemi	5
1.5. Araştırmanın Varsayımları	7
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	8
1.7. Tanımlar.....	8

BÖLÜM II KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Hukuk Kavramı	9
2.1.1. Hukukun Amacı.....	11
2.1.2. Hukukun Unsurları	11
2.1.3. Hukukun Kaynakları.....	13
2.1.3.1. Hukukun asli kaynakları	14
2.1.3.2. Hukukun yardımcı kaynakları	15
2.2. Okuryazarlık	15
2.3. Hukuk Okuryazarlığı	16
2.3.1. Hukuk Okuryazarlığın Amacı.....	21
2.3.2. Hukuk Okuryazarlığının Unsurları	22

2.3.3. Hukuk Okuryazarlığı İle İlişkili Olan Diğer Kavramlar.....	22
2.4. Hukuk Okuryazarlık Eğitimi	23
2.4.1. Yurt Dışında Hukuk Okuryazarlık Eğitimi.....	23
2.4.2. Türkiye’de Hukuk Okuryazarlık Eğitimi.....	25
2.5. Türkiye’deki Öğretim Programlarında Hukuk Okuryazarlığının Yeri	26
2.6. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlığının Yeri	28
2.7. İlgili Araştırmalar	41

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	49
3.2. Evren ve Örneklem	51
3.3. Veri Toplama Süreci.....	54
3.4. Veri Toplama Araçları	54
3.4.1. Nicel Veri Toplama Araçları	54
3.4.1.1. <i>Hukuk okuryazarlık bilgi testi</i>	55
3.4.1.2. <i>Hukuk okuryazarlık ölçeği</i>	58
3.4.2. Nitel Veri Toplama Araçları.....	73
3.5. Verilerin Analizi.....	73
3.5.1. Nicel Verilerin Analizi.....	73
3.5.2. Nitel Verilerin Analizi.....	74

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Nicel Bulgular.....	76
4.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Bilgi Düzeylerine İlişkin Bulgular.....	76
4.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Cinsiyet, Hukuki Süreç Yaşama ve Öğrenim Görülen Bölge Değişkenlerine Göre Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testi Puanlarına İlişkin Bulgular	77
4.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeğine Göre Düzeylerinin Belirlenmesine İlişkin Bulgular	81
4.1.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Cinsiyet, Hukuki Süreç Yaşama ve Öğrenim Görülen Bölge Değişkenlerine Göre Hukuk Okuryazarlık Ölçeği	

Puanlarına İlişkin Bulgular	83
4.1.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Alt Boyut Puanlarına İlişkin Bulgular	86
4.1.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Cinsiyet, Hukuki Süreç Yaşama ve Öğrenim Görülen Bölge Değişkenlerine Göre Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Alt Boyutları Puanlarına İlişkin Bulgular	89
4.2. Nitel Bulgular	97

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Sonuç	107
5.2. Öneriler	113
KAYNAKÇA.....	116
EKLER.....	124
ÖZGEÇMİŞ.....	144

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçlarında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Maddeler	29
Tablo 2.2. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Kavramlar	30
Tablo 2.3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Kavramlar	30
Tablo 2.4. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Kavramlar	30
Tablo 2.5. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Değerler.....	31
Tablo 2.6. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Değerler.....	31
Tablo 2.7. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Değerler.....	32
Tablo 2.8. Sosyal bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Öğrenme Alanları.....	32
Tablo 2.9. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Kazanımlar.....	33
Tablo 2.10. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Ara Disiplin Kazanımlar.....	34
Tablo 2.11. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Kazanımlar.....	35
Tablo 2.12. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Ara Disiplin Kazanımlar.....	36
Tablo 2.13. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Kazanımlar.....	37
Tablo 2.14. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Ara Disiplin Kazanımlar.....	38
Tablo 2.15. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Kazanımlar.....	39
Tablo 2.16. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Ara Disiplin Kazanımlar.....	40
Tablo 3.1. Örneklem Cinsiyet Dağılımına İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri	52
Tablo 3.2. Örneklem Öğrenim Gördüğü Bölgeye İlişkin Frekans ve Yüzdeler Dağılım Değerleri	52
Tablo 3.3. Çalışma Grubunu Oluşturan Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demografik Özellikleri	53
Tablo 3.4. Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testine İlişkin Madde Güçlük İndeksi ve Ayırt Edicilik İndeksi Değerleri.....	56

Tablo 3.5. Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testinin Toplam Madde Güçlük İndeksi, Madde Ayırt Edicilik İndeksi ve KR-20 Katsayısı Değerleri.....	57
Tablo 3.6. Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Pilot Çalışmasından Elde Edilen Verilere İlişkin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri.....	59
Tablo 3.7. Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Pilot Çalışmasından Elde Edilen Verilere İlişkin Normallik Değerleri.....	59
Tablo 3.8. KMO ve Bartlett's Küresellik Test Sonuçları.....	60
Tablo 3.9. Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Maddelere İlişkin Ortak Faktör Varyans Değerleri	61
Tablo 3.10. Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Öz Değer İstatistiğine Bağlı Faktör Sayısı ve Açıklanan Varyans Yüzdesi.....	62
Tablo 3.11. Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Açıklanan Toplam Varyansı II.....	66
Tablo 3.12. Hukuk Okuryazarlık Ölçeğine İlişkin Döndürülmüş Faktör Yük Değerleri	67
Tablo 3.13. Hukuk Okuryazarlık Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Uyum İndeksleri.....	70
Tablo 3.14. Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Madde-Toplam Test Korelasyonu.....	71
Tablo 3.15. Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Alt Boyutlarının Cronbach Alpha Güvenilirlik Katsayıları.....	72
Tablo 4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Bilgi Düzeylerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	76
Tablo 4.2. Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testinden Elde Edilen Verilere İlişkin Normallik Değerleri.....	78
Tablo 4.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Bilgi Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	78
Tablo 4.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testi Puanlarının Hukuki Süreç Yaşamış Olma Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	79
Tablo 4.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testi Puanlarının Öğrenim Görülen Bölgeye Göre Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	79
Tablo 4.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Bilgi Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	80
Tablo 4.7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	82
Tablo 4.8. Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinden Elde Edilen Verilere İlişkin Normallik Değerleri.....	83
Tablo 4.9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	83
Tablo 4.10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Puanlarının Hukuki Süreç Yaşamış Olma Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	84

Tablo 4.11. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	85
Tablo 4.12. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuka Güven Alt Boyut Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	86
Tablo 4.13. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuka Güven Alt Boyut Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	87
Tablo 4.14. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuka İlgi ve Kuralsızlık Alt Boyutları Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	87
Tablo 4.15. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuki Sorumluluk, Günlük Hayat İle İlişkilendirme ve Hukuki Yaptırım Alt Boyutları Puanlarına İlişkin Aritmetik ve Standart Sapma Değerleri.....	88
Tablo 4.16. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	89
Tablo 4.17. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Hukuki Süreç Yaşamış Olma Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	90
Tablo 4.18. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuka Güven Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	91
Tablo 4.19. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuku Kullanma Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	92
Tablo 4.20. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuka İlgi Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	93
Tablo 4.21. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kuralsızlık Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	94
Tablo 4.22. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuki Sorumluluk Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	95
Tablo 4.23. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuki Yaptırım Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	96
Tablo 4.24. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Günlük Hayat İle İlişkilendirme Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları.....	97
Tablo 4.25. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersi ve Hukuk Arasındaki İlişkiye Dair Görüşleri.....	98
Tablo 4.26. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Hukuk Konularını Öğretme Yeterliliklerine İlişkin Görüşleri.....	101
Tablo 4.27. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Almak İstedikleri Hukuk Öğrenimine Yönelik Görüşleri.....	103

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 Hukukun biçimsel kaynakları.....	14
Şekil 2.2. Hukuksal sorunun çözümüne yönelik bilgi, beceri ve tutum diyagramı	20
Şekil 3.1. Araştırmanın modeli	50
Şekil 3.2. Yamaç birikinti grafiği	64
Şekil 3.3. Hukuk okuryazarlık ölçeğine ilişkin maddelerin örtük değişkenleri açıklama oranları	69
Şekil 4.1. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi testinden aldıkları puanların belirlenen düzeylere göre dağılımı	77
Şekil 4.2. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğinden aldıkları puanların belirlenen düzeylere göre dağılımı	83
Şekil 5.1. Hukuk okuryazarlığı öğretim modeli önerisi.....	114

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Etik Kurul Onayı.....	125
Ek 2. Araştırma Uygulama İzinleri	126
Ek 3. Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testi.....	138
Ek 4. Hukuk Okuryazarlık Ölçeği.....	142
Ek 5. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	144

KISALTMALAR DİZİNİ

ABA: American Bar Association

CBA: Canada Bar Association

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NCSS: National Council for the Social Studies

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna, amacına, önemine, varsayımlarına, sınırlılıklarına ve araştırmada yer alan temel kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

İnsan sosyal ve kültürel bir varlık olması nedeniyle, içinde yaşadığı toplumun bir parçası olarak hayatını devam ettirmektedir. Ortaya çıkan bu bir arada yaşama eğilimi, kuşkusuz bireyin, birey-birey ve birey-devlet ile olan ilişkilerini bir düzen içerisinde yürütmesi ve elde edilen bu düzenin kalıcılığının sağlanması adına bir takım normların oluşmasını ve uygulanmasını gerekli kılar (Eroğlu, 2015). Diğer bir deyişle, toplumsal yaşamın var olduğu her yerde davranış kurallarının da olması kaçınılmazdır (Türközer, 2006). Ortaya çıkan normlar, başlangıçta aynı nitelikte kabul edilmiş olsa da zaman içerisinde toplumsal yaşamda gerçekleşen evrim sonucu dört ayrı grup altında toplanmaya başlamıştır. Din, ahlak, görgü ve hukuk kuralları olarak karşımıza çıkan bu normları birbirlerinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün olmadığı gibi, içerik ve şekil olarak aynı olduklarını kabul etmek de yanlış olacaktır. Örneğin hırsızlık yapmak, şeriat kuralları ile yönetilen bir ülkede din kurallarına bağlı olarak suç sayıldığı gibi hukuk kuralları ile yönetilen bir devlette de suç olarak kabul edilmektedir. Ancak iki toplumsal kuralın arasındaki fark kendini yaptırım boyutunda göstermektedir (Can ve Güner, 2006).

Günümüzde demokrasiyi benimsemiş devletlerde hukuk, devletin yönetim biçiminden ayrı düşünülemez. Çünkü toplum içerisinde yer alan bireyin ya da sosyal grupların korunması, elde edilen hakların yerine getirilmesi için mücadele edilmesi ve siyasi karar

alma süreçlerine katılmanın sağlanması ancak hukuk kurallarının uygulanması ile mümkün olabilir (Skopska, 2001). Bu bağlamda demokrasi rejimi ile yönetilen her devlet, hukukun varlığına ihtiyaç duyduğu kadar hukukun belirli bir düzen içerisinde sürmesini sağlayan etkin bireylere de ihtiyaç duymaktadır (Aydın, 2015). Çünkü demokrasi sadece bir siyasal yönetim biçimi değil, aynı zamanda bir yaşam şeklidir (Bakır, 2014). Hak ve sorumluluklarının farkında olmayan bireylerin çoğunlukta olduğu bir ülkede, demokrasinin de sağlıklı bir şekilde ilerleyemeyeceği aşikârdır.

Toplumsal yaşamda bireylere geniş özgürlük alanları tanıyan demokrasi rejimi aynı zamanda bireylere büyük sorumluluklar da yüklemektedir. Devletin bu noktadaki en önemli görevi ise hak ve sorumluluklarının farkında olan bireyler yetiştirmek ve bu bireylerin yetişecekleri ortamın şartlarını sağlamaktır (Çuhadar ve Doğanay, 2014). Bu bağlamda bireylere bilişsel becerilerin kazandırılmasının yanı sıra bireylerin toplumda etkin bir vatandaş olabilmeleri için gerekli olan diğer beceri ve tutumları geliştirmek, eğitimin en önemli görevlerinden birini oluşturur. Çünkü demokrasi açısından eğitimin temel amaçlarından biri katılımcı ve çoğulcu demokratik toplum yapısının vatandaşlar tarafından benimsenmesi ve bir yaşam biçimi haline dönüştürülmesidir. Bir diğer amaç ise bireyleri; insan hak ve özgürlüklerinin farkında, demokratik değer ve tutumu içselleştirmiş ve onları davranışa dönüştüren etkin vatandaşlar haline getirebilmektir (Milli Eğitim Bakanlığı[MEB], 2009a). Eğitim süreci içerisinde bireyin bir yandan kendi benlik yapısını korurken aynı zamanda topluma katkıda bulunma sorumluluğunu üstlenmiş kişiler olması beklenmektedir. Etkin bir vatandaşın özelliklerine bakıldığında devlete karşı hak ve sorumluluklarını bilen, kültürel değerlerine sahip çıkan, aynı zamanda gelişim ve değişimlere açık, seçme ve seçilme hakkı, eğitim hakkı gibi hak ve özgürlüklerini kullanabilecek vasıflara sahip olma özellikleri ön plana çıkmaktadır (Oğuz, 2013).

Özellikle küçük yaşlardan itibaren başlayan vatandaşlık eğitimi içerisinde adalet, eşitlik, yetki, katılım, vatanseverlik, özgürlük, çeşitlilik, mülkiyet hakkı, sorumluluk ve insan hakları gibi birçok kavramı barındırmaktadır. Bu bağlamda vatandaşlık eğitiminin demokrasi, hukuk ve politika etrafında tasarlandığı söylenebilir (Hoge, 2002).

Vatandaşlık eğitiminin temel taşlarından biri ise hukuk kurallarıdır. Hak ve sorumluluklarını bilen, devletin yönetim şekli hakkında bilgisi sahibi ve toplumsal yaşamın düzenli şekilde yürüebilmesi için aktif olarak görev alan bireyler yetiştirmek

büyük ölçüde öğrencilere anayasayı, hukuksal süreçleri ve hukuksal sistemi öğretmekten geçmektedir (Audigier, 1996; Tibbits, 2002). Bu nedenle 1970'lilerin başından itibaren ilkökul ve ortaokul düzeyindeki öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi müfredatına hukuk ile ilgili konular eklenmeye başlanmıştır (Naylor, 1976; Öztürk, 2009). Eklenen konular genel olarak temel hukuki kavramlar, suç ve ceza yasası, anayasa, medeni kanun ve insan hakları beyannamesi gibi öğrencilerin düzeylerine uygun olacak şekilde belirlenmiştir (Merey, Karatekin ve Kuş, 2012).

Sosyal Bilgiler dersi konularının içerisine yerleştirilen hukuk konularının amacı, öğrencilerde hak ve sorumluluk bilincini geliştirmenin yanı sıra öğrencilerin hukuka, hukuksal süreçlere ve hukuki sisteme karşı tutumlarını olumlu yönde geliştirmektir (Jacobson ve Palonsky, 1982; Savage ve Armstrong, 2000). Sosyal Bilgiler dersinde yer alan bu konular hukuk çalışmalarında uzmanlaşmaya değil, bir vatandaş olarak demokrasi ile hukuk arasındaki ilişkiyi anlamlandırmaya odaklanır (Leming, 1995). Bu bağlamda hukuk çalışmaları öğrencilere içinde buldukları toplumsal yapı ve toplumsal değerleri öğretmek amacıyla bir araç olarak kullanılabilir (Naylor, 1976).

Pereira (1988) hukuk konularının vatandaşlık eğitiminde niçin yer alması gerektiğine dair nedenleri dört başlık altında toplamıştır.

1-Vatandaşlığın Gelişimi: Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan hukuk konularının öğretimi, öğrencilerde demokrasi için gerekli olan bilinçli ve sorumlu etkin vatandaşlık için gerekli olan ilgi, beceri ve tutumların gelişmesini sağlamasının yanı sıra sivil katılım, karar verme ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bunların yanında hukuk, adalet ve sorumlu vatandaş konularındaki olumlu tutumlar hukuk konularının öğretimi ile arttırılabilir.

2-Suçluluğu Önleme: Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan hukuk konularının öğretimi gerektiği şekilde uygulandığında, öğrencilerin suç içeren davranışlara ilişkin eğilimleri azalacak ve sorumlu vatandaşlığa ilişkin çeşitlilik geliştirilecektir.

3-Sosyal Bilgiler Dersine Öğrenci İlgisinin Artması: Hukuk konularının içeriği doğrudan öğrencilerin yaşamlarıyla ilgilidir. Etkileşimli öğrenme yöntemlerinin çeşitliliği, öğrencileri öğrenme sürecinde olumlu bir şekilde etkilemektedir. Öğrencilerin hayatlarında birebir etkili olan bu konular, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı ilgilerinin artmasını sağlayacaktır.

4-Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Alanının Genişlik ve Derinliğinin Sağlanması: Hukuk ile ilgili kavramlar ve realiteler; tarih, sosyoloji ve ekonomi gibi sosyal bilgiler eğitimi ile bütünleşik olan konuların anlaşılması için önem taşımaktadır. Hukukun kaynakları, hukukun fonksiyonları, yasal süreçler, hukuki roller ve hukuk ilkeleri (Örn: adalet, eşitlik, yetki, özgürlük, emir vb.) sosyal bilgiler ders müfredatının temel unsurlarıdır. Dolayısıyla hukuk konularının müfredatta yer alması sosyal bilgiler ders müfredatının etkili olması adına vazgeçilmez bir bileşendir (Pereira, 1988).

Etkin vatandaş yetiştirmek amacıyla müfredatta yer alan hukuk konularının öğretiminde, Sosyal Bilgiler dersi kadar öğretimi gerçekleştirecek olan Sosyal Bilgiler öğretmenleri de önemli bir yere sahiptir. Çünkü öğrencilere hak ve sorumluluklarını öğreten, demokrasiyi ve hukuku benimsetecek olanlar Sosyal Bilgiler öğretmenleridir (MEB, 2009a). Bu bağlamda öğrencileri etkin birer vatandaş olarak yetiştirecek olan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerini belirlemek araştırmanın temelini oluşturmuştur.

1.2. Problem Cümlesi

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeyleri nedir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amaçlarından biri, toplum içerisinde birlik ve beraberliğin sağlanması için aktif rol üstlenecek bireyler yetiştirmektir. Bu doğrultuda verilecek vatandaşlık eğitiminin yapı taşlarından birini hukuk konuları oluşturur. Hukuk konularının öğretimi sayesinde öğrenciler toplumsal hayatı düzenleyen kuralları tanır ve toplumsal yapıyı düzenleyen hukuk kurallarını benimsemeye başlar (Merey ve diğerleri, 2012). Öğrencilere hak ve sorumluluklarını öğretecek, onları etkin birer vatandaş dönüştürecek olanlar ise Sosyal Bilgiler öğretmenleridir. Bu bağlamda araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır.

1- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi testine göre düzeyleri nedir?

- 2- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi düzeyleri cinsiyete, hukuki süreç yaşama ve öğrenim görülen bölgeye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 3- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğine göre düzeyleri nedir?
- 4- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğine göre düzeyleri cinsiyete, hukuki süreç yaşama ve öğrenim görülen bölgeye göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- 5- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğinin alt boyutlarına göre düzeyleri nedir?
- 6- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin cinsiyet, öğrenim görülen bölge ve hukuki süreç yaşama değişkenlerine bağlı olarak anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 7- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersi kapsamında hukuk ve hukuk öğrenimine yönelik görüşleri nelerdir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi konusunda önemli görev ve sorumlulukları vardır. Bu görev ve sorumlulukları yerine getirebilmek için ise vatandaşlık eğitimini oluşturan tüm konulara hakim olmaları, etkin vatandaşlık için gerekli olan becerilere sahip olmaları ve vatandaşlık eğitimini oluşturan etmenlere karşı olumlu tutum sergilemeleri beklenmektedir (National Council for the Social Studies[NCSS], 1994).

Öğrencilerin etkin bir vatandaş olarak sosyal yaşama adapte olmalarını ve hayata aktif olarak katılmalarını sağlamak için ise Sosyal Bilgiler dersinin hukuk konuları ile bağlantılı bir şekilde işlenmesi gerekmektedir (Fox, Minor ve Pelkey, 1994). Zariski'ye (2014) göre hukuk konularının öğretimindeki en büyük amaçlardan biri öğrencileri birer hukuk okuryazarı yapmaktır. Sosyal bilgiler dersinde hukuk konularının öğretimi ile birlikte öğrenciler toplumsal ve yasal sistemler arasında bağlantı kurabilecek, sorunlara karşı yeni çözüm yolları üretebilecek ve toplum ile hukuk arasındaki çatışmaları objektif bir şekilde analiz edebilecek yetiye sahip olacaklardır (Naylor, 1976).

Pereria (1988) Sosyal Bilgiler dersi müfredatında yer alan hukuk konularının etkili bir şekilde öğretimi için gerekli olan özellikleri beş başlık altında toplamıştır.

1-Öğrenciler Arası Kapsamlı İletişim: Öğrenciler arasında etkileşimli ve işbirlikli öğrenmeyi teşvik eden öğretim stratejilerinin kullanılması gerekmektedir. Vatandaşlık için gerekli olan katılım becerilerinin geliştirilmesi ve sorumlu vatandaşlık konusundaki olumlu tutumların geliştirilmesinde, öğrencilerin sınıf içerisinde birbirleri ile iletişim halinde olmaları bir anahtar görevi görür.

2-Sorunların Çözümünde Gerçekçilik: Toplumsal sorunların gerçekçi ve adil bir şekilde ele alınması, hukuk konularının öğretilmesinde vazgeçilmez bir bileşendir. Sorun yaşayan her iki tarafın tartışmalarına da eleştirel olarak bakmak gerekir. Yasal sistemin kusursuz olarak sunulması öğrencilerin öğretmenin güvenilirliğinden ve içeriğin pratikliğinden şüphe duymalarına yol açar. Aksine yalnızca sistemin başarısız olduğu durumlar gösterildiğinde ise öğrencinin hukuka, toplumsal düzene ve adalete karşı olumlu düşünceler beslemeleri beklenemez.

3-Ders İşlenişinde Kaynak Kişilerden Yararlanma: Hukuk sisteminde çalışan yetişkin rol modelleriyle sınıf içerisinde gerçekleştirilecek etkileşim, müfredatta yer alan konulara karşı öğrencilerde inanılabilirlik ve güvenilirlik değerlerinin güçlendirilmesinde önemli bir etkidir. Sınıfta kaynak kişilerin (Örneğin; avukat, hakim, polis memuru, yasa koyucular vb.) uygun şekilde kullanılması, öğrencilerin suç içeren davranışlarının azalmasında etkili olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus ise kaynak olarak seçilecek kişilerin müfredattan haberdar olmaları ve öğrencilere rol model olarak sunulacak davranışlara sahip olmalarıdır.

4-Okul Yöneticilerinin Desteği: Hukuk konularının başarı ile hayata geçirilebilmesi için idarecilerin, özellikle de okul müdürlerinin desteğinin güçlü olması gerekmektedir. Bu konuda eğitim veren Sosyal Bilgiler öğretmenleri ödüllendirilmeli ve daha ileriye taşımak için teşvik edilmelidir.

5-Personel Gelişiminin Sağlanması: Sosyal Bilgiler dersinde hukuk konularının öğretiminin etkinliği, öğretmenlerin bilgi ve becerileri ile doğru orantılıdır. Ayrıca dersi verecek öğretmenlerin hukuk konularına karşı olumlu tutum sergilemeleri gerekmektedir. Öğretmenler arasında gerekli bilgi, beceri ve tutumların geliştirilmesi, sistemli ve kapsamlı bir şekilde personel geliştirme faaliyetleri aracılığıyla gerçekleştirilebilir (Pereria, 1988).

Sosyal Bilgiler müfredatında yer alan hukuk konularının etkili bir şekilde öğretilmesine dair beş başlık altında toplanan maddeler incelendiğinde; öğretim süreci, öğretim

yaklaşımı ve öğretim kapsamı dahil olmak üzere birçok alanda Sosyal Bilgiler öğretmenlerine büyük görev ve sorumluluklar yüklendiği görülmektedir. Geleceğin etkin vatandaşlarını yetiştirecek olan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının etkili bir öğretim gerçekleştirebilmeleri için ise iyi birer hukuk okuryazarı olması büyük önem taşımaktadır. Ancak taranan literatürde, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu yüzden Sosyal Bilgiler dersi kapsamında hukuk konularını öğretecek olan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeyinin ne derecede olduğunu belirlemek ve Sosyal Bilgiler dersi kapsamında hukuk ve hukuk öğretimine yönelik düşüncelerini incelemek, geleceğin bireylerine etkin vatandaşlık için gerekli olan bilgi, beceri ve tutumun kazandırılması adına büyük önem taşımaktadır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın varsayımları şunlardır:

- a) Araştırmada kullanılan hukuk okuryazarlık bilgi testinin, hukuk okuryazarlık ölçeğinin ve yarı yapılandırılmış görüşme formunun araştırmanın amacına ve konusuna uygun kullanıldığı,
- b) Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sorulara içtenlikle ve samimi bir şekilde cevap verdikleri,
- c) Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının hazır bulunuşluk düzeylerinin birbirine yakın olduğu,
- d) Araştırmada kontrol edilemeyen değişkenlerin, tüm grupları aynı oranda etkilediği varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

- a) 2016-2017 eğitim öğretim yılı ile,
- b) Türkiye'nin 12 üniversitesinde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda öğrenim gören 3. sınıf öğretmen adayları ile,
- c) Araştırmacı tarafından geliştirilen ölçme araçları ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Hukuk: İnsan varlığını ve insan topluluğunu düzenleyen ve devlet yaptırımıyla kuvvetlendirilmiş bulunan kural, norm, emir ve yasaklardan oluşan kaideler bütünüdür (Adal, 1985).

Okuryazarlık: Kişinin toplumdaki hedeflerine ulaşması ve bilgi ve potansiyelini geliştirmek için basılı ve yazılı bilgileri işlevsel bir şekilde kullanmasıdır (Canadian Bar Association[CBA], 1992).

Hukuk Okuryazarlığı: Yasaların özünü anlayarak mevcut yasal kaynaklar hakkında eleştirel değerlendirmeler yapma, hukuk sistemini etkin bir şekilde kullanma ve hukuksal sorunlara karşı çözüm stratejileri geliştirme becerisidir (Zariski, 2014).

Sosyal Bilgiler: Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmesine yardımcı olması amacıyla tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2009a).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili kuramsal çerçeveye ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Hukuk Kavramı

Toplumsal düzenin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi birtakım kuralların var olmasına bağlıdır (Gözler, 2008). Toplumun belirli bir güven içerisinde yaşaması ve ortak yaşamın esas koşullarının sağlanması ise hukuk kuralları ile gerçekleştirilmektedir (Can ve Güner, 2006). Toplumsal hayatın işleyişinde bu kadar önemli bir yere sahip olmasına rağmen hukukun kesin bir tanımını yapmak güçtür. Çünkü hukuk; ahlak ve örf ve adet kuralları gibi tarihi değişikliklerden etkilenen, tarihi bir niteliğe sahiptir. Hukukun kesin bir tanımını yapmak, toplum kültürünün diğer yönlerine karşı sınırlandırılmasına neden olacaktır (Aral, 2010). Bu yüzden hukuk tanımlarında birbirinden farklı kavram, tanım ve görüşlere rastlamak mümkündür (Güriz, 2011).

En geniş tanımıyla hukuk, toplumsal düzeni sağlayan ve etkinliğini devletin yaptırım gücünden alan kurallar bütünüdür (Aral, 2010; Can ve Güner, 2006; Göger, 1976; Görgün, 2008; Gözler, 2008; Güriz, 2011; Önen, 2005; Özsunay, 1979; Özyürük, 1959; Yavuzer, 2012). Türkçe'ye Arapçadan geçen hukuk kavramı terimsel olarak hak kelimesinin çoğulu olup haklar anlamına gelmektedir. Ancak Türkçe'de bugünkü kullanım şekliyle toplumsal hayatı düzenleyen kurallar bütünü olarak yeni bir biçimsel anlam kazanmıştır (Aral, 2010). Bununla birlikte hukuk kavramının tanımı, ele alındığı düşünsel yaklaşımlara göre çeşitlilik göstermektedir (Önen, 2005; Özyürük, 1959). Bu bağlamda hukuk tanımları "biçimsel tanımlar", "sosyolojik tanımlar", "amaçsal

tanımlar”, “hareket noktasına bireyi koyan tanımlar”, “tabi hukuku içeren tanımlar”, “karma nitelikli tanımlar” ve milliyetçi tanımlar” olmak üzere düşünsel yaklaşım şekillerine göre sınıflandırılmıştır (Önen, 2005). Can ve Güner (2006) hukuk kavramının özsel olarak pozitif hukuk, doğal (ideal) hukuk ve nesnel-öznel hukuk olarak düşünsel yaklaşım şekline göre anlamlandırılabilirliğini belirtmişlerdir.

- Pozitif Hukuk: Bir ülkede belirli bir dönem içerisinde yürürlükte olan hukuk kurallarına denir. Devletin yetkili organlarınca çıkarılan yasalar, tüzükler, yönetmelikler ve tebliğlerde yer alan yazılı kuralların yanı sıra yazılı olmayan ancak toplumda uzun süreden beri uygulanan hukuk kuralı haline gelmiş gelenekler (örf ve adet kuralları), bağlayıcı mahkeme içtihatları (yargısal içtihatlar) ve bilimsel görüşler de pozitif hukukun içinde yer alan kurallardır.
- Doğal Hukuk: Belli bir dönemde ve ülkede uygulanması gereken, sosyal gereksinimleri, adalete en uygun biçimde karşılayacağı düşünülen hukuka ideal hukuk veya doğal hukuk denir. Doğal hukuk zaman ve mekan boyutundan soyut, toplum düzenini en iyi şekilde sağlayıcı, adalet fikrine uygun olduğu düşünülen hukuktur.
- Nesnel-Öznel Hukuk: Bireyin haklarının sağlanması öznel hukuku, toplumun haklarının kollanması ise nesnel hukuku belirtmektedir.

Önen (2005) ise bu üç yaklaşıma ek olarak hukuk kavramının örf ve adet hukuku, tarihi hukuk ve maddi ve usuli hukuk olmak üzere üç düşünsel yaklaşım şekliyle daha anlamlandırılabilirliğini ifade etmiştir.

- Örf ve Adet Hukuku: Toplum içerisinde yer alan geleneklerin, devlet tarafından yaptırıma bağlanmasına denir.
- Tarihi Hukuk: Belirli bir dönemde belirli bir toplumda uygulanmış ancak daha sonra yürürlükten kaldırılmış olan hukuk kurallarına denir.
- Maddi ve Usuli Hukuk: Toplumsal yaşamdaki kişilerin özünü, ilişkilerini ortaya çıkardıkları haklar ve borçların bizzat kendilerini içeren, haklarını tanıyan, yükümlülüklerini belirleyen kurallara maddi hukuk; maddi hukuk kurallarının öngördükleri hakların nasıl, hangi yol ve usullerle sağlanacağını, yükümlülüklerin nasıl ve hangi yol ve usullerle gerçekleştirileceğini tespit eden kurallara ise usuli hukuk denir.

Hukuk kavramının ne olduğuna yönelik yapılan tanımlar incelendiğinde bu tanımlardan elde edilen üç temel bileşenin adalet, toplumsal yaşantı ve hukuk kuralı olduğu görülmektedir. Bu bileşenlerin birinin eksik olması halinde hukuktan bahsedilmesi olanaksızdır (Önen, 2005).

2.1.1. Hukukun Amacı

Hukuk kurallarının en büyük amacı bireyin-birey, bireyin-toplum ve toplumun-bireye karşı olan davranışlarını ve aralarında bulunan ilişkileri düzenlemektedir. Bu yönüyle hukukun sosyal fonksiyonu anlaşılmalıdır. Hukuk hem bireysel hem de toplumsal çıkarların bir düzen içerisinde gerçekleşmesini sağlar (Adal, 1985; Bilgili ve Demirkapı, 2012; Güriz, 2011; Özyürük, 1959). Göger (1976) ise hukukun amaçlarını;

- 1- Toplum içerisinde barışı sağlaması,
- 2- Toplum içerisinde güveni sağlaması,
- 3- Toplumda eşitliği sağlaması,
- 4- Yönetimi meşrulaştırması ve yasalaştırmayı sağlaması,
- 5- İktidarın paylaşılması,
- 6- Toplumsal yaşamı düzenlemesi,
- 7- Toplumda var olan uyumsuzlukları çözmesi ve adaleti dağıtması,
- 8- Toplumu ve bireyi değiştirmesi ve
- 9- Toplumsal düzeni sağlaması

olarak dokuz madde altında toplanmıştır. Can ve Güner (2006) ise hukukun, toplumsal yaşamı düzenleme amacı (hukukun biçimsel yönü), toplumsal gereksinimleri karşılama amacı (hukukun maddesel yönü) ve adaleti gerçekleştirme amacı (hukukun etik yönü) olmak üzere üç amaç etrafında birleştiğini dile getirmişlerdir.

2.1.2. Hukukun Unsurları

Toplumsal bir kuralın hukuk kuralı sayılması için her şeyden önce meşru iktidar yani devlet tarafından yürürlüğe koyulması gerekmektedir (Yavuzer, 2012). Bununla birlikte hukuk kuralları toplumsal bir olgudur. Bu bağlamda hukuk, var olduğu toplumsal yapının ihtiyaçlarına cevap verebilmelidir. Toplumsal yaşam durağan olmadığı için, zamanın ihtiyaçlarını karşılayamayan hukuk kuralları yürürlükten kaldırılır ve yerini

yeni bir hukuk kuralı alır. Hukukun bir diğer unsurunu emir oluşturur. Toplumda var olan emirler ve yasaklar, hukukun zorlayıcı gücünü oluşturmaktadır ve toplumsal bir iradede meydana gelir. Bir kuralın hukuk kuralı sayılması için değer yargısı olması gerekmektedir. Değer yargısı toplumun ortak anlayışının sonucunda oluşur ve hukuk oluşan bu ortak anlayışı yansıtır. Toplumda yaşanan olaylar hukuk tarafından değerlendirilerek bir değer yargısının belirlenmesini sağlar. Bu bağlamda hukuk kuralları toplumdaki farklılıkları gösterebilir. Hukukun unsurlarından bir diğeri ise soyutluktur. Hukuk kuralları toplum içerisinde yer alan her bireye eşit derecede uygulanır. Bu kurallar aynı içeriğe sahip bütün toplumsal olaylar için geçerlidir. Hukukun unsurlarının bir diğer boyutu yaptırımdır. Hukuk kurallarının yerine getirilmemesi sonucunda toplumsal yapı tarafından ortaya çıkarılan bir zorlamadır (Bilgili ve Demirkapı, 2012; Can ve Güner, 2006).

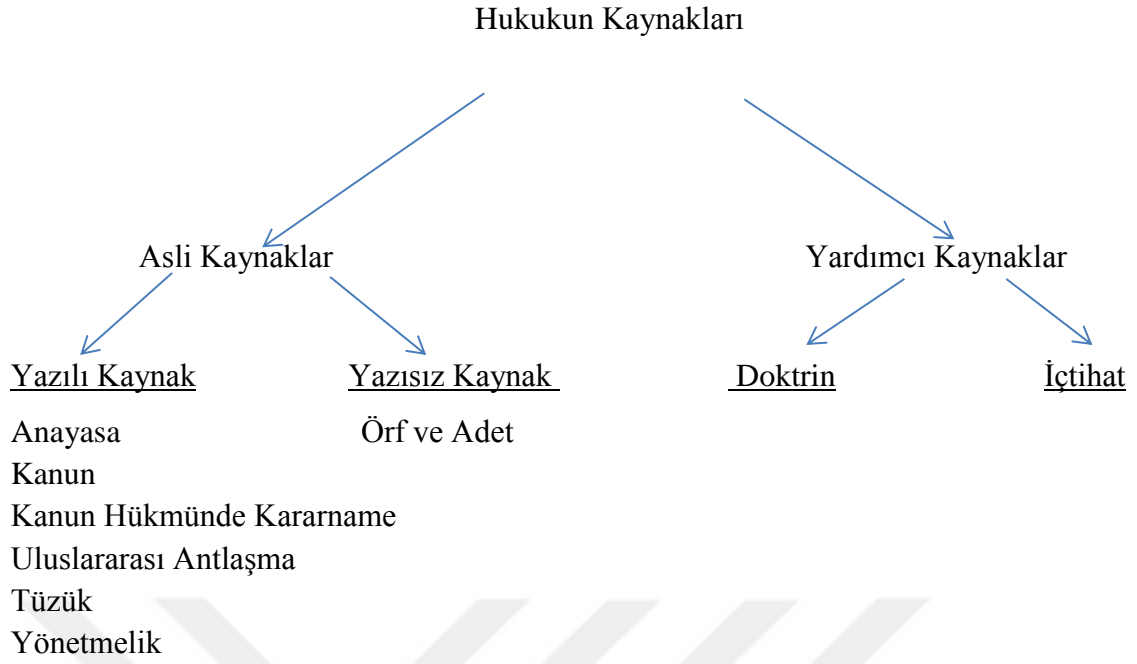
Hukukun görevi sosyal ilişkilerin yani bir toplumu meydana getiren bireylerin birlikte yaşama arzusu sonucu zorunlu olarak doğan ilişkileri düzenlemek ve bu ilişkinin bir düzen içerisinde devam etmesini sağlamaktır. Bu bağlamda sosyal ilişkileri düzenlemek, mevcut ilişkide karşılıklı iki tarafın birbirine ne şekilde davranacaklarını belirtmek ile olur. Ortaya çıkan davranış hukuk kuralları tespit ve ifade etmektedir. Bireylerin hukuk kurallarına uymaları sosyal dayanışmanın, sosyal hayatın, toplum ve hatta bizzat bireyin kendi iyiliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda birey, hukuk kurallarına uyup uymaması konusunda serbest değildir. Hukuk kuralına uymak ve hukuk kuralının emrettiği şekilde davranmak, sosyal ilişkileri o kurala uygun kurmak ve devam ettirmekle birey mükelleftir. Bu bağlamda birey hukuk kuralına uymak için devlet tarafından zorlanır. Uygulanan bu zorlama maddi bir nitelik taşımaktadır. Yani bireyin herhangi bir hukuk kuralına uymaması sonucunda devletin maddi kuvvetiyle karşı karşıya gelir ve davranışının sonucunda devlet yaptırımıyla karşılaşır (Özyürük, 1959).

2.1.3. Hukukun Kaynakları

Hukukun kaynaklarını belirtmeden önce kaynak tanımının hangi şekilde ele alınacağını belirtmek gerekmektedir. Hukukun kaynakları özsel kaynak ve biçimsel kaynak olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Yavuzer, 2012).

Özsel kaynaklar hukuk kurallarının yaratıcı kaynaklarıdır. Hukukun tanımında olduğu gibi hukukun özsel kaynakları da farklı düşünsel yaklaşımlardan etkilenmektedir. Bazı düşünsel yaklaşımlar hukuk düzeninin tabiattaki düzenden meydana geldiğini ileri sürmektedir. Bir diğer görüş hukukun Tanrı iradesi sonucu meydana geldiğidir. Bunların yanında hukuk kurallarının insan aklı sayesinde keşfedildiğini, hukukun devletin iradesi sonucunda oluştuğunu, hukukun milletin iradesi sonucu meydana geldiğini ya da hukukun iradeden değil toplumun ortak vicdanından doğduğunu, insanların topluluk halinde yaşamaya başlamadan veya o topluma katılmadan önce sahip oldukları hakları korumak üzere bu hakların zatından meydana geldiğini ve son olarak hukukun yegane kaynağının anayasa olduğunu ileri süren birçok görüş mevcuttur (Özyürük, 1959; Yavuzer, 2012).

Hukukun biçimsel kaynakları ise asıl kaynaklar ve yardımcı kaynaklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gözler'in (2008) hukukun biçimsel kaynaklarını açıklamak üzere oluşturduğu tablo şekil 2.1'de sunulmuştur.

Şekil 2.1 *Hukukun biçimsel kaynakları*

2.1.3.1. *Hukukun asli kaynakları*

Hukukun asli kaynaklarına ilişkin kavramlar sırasıyla sunulmuştur.

Anayasa: Devletin şeklini, işleyişini, yüksek organları ile temel hak ve özgürlükleri düzenleyen ana hukuk kaynağıdır (Can ve Güner 2006; Önen, 2005) .

Kanun: Anayasanın öngördüğü temel ilkelere uygun olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çıkarılan ve sürekli nitelikteki düzenlemelerdir (Önen, 2005; Özsunay, 1979).

Kanun Hükmünde Kararname: Meclisten alınan özel yetkiye dayalı olarak Bakanlar Kurulu kararıyla çıkarılan ve kanun niteliğinde hukuki sonuçlar doğuran düzenlemelerdir (Göğer, 1976; Görgün, 1991).

Uluslararası Antlaşma: Devletler arasında bir hukukî ilişki doğurmak, mevcut bir ilişkiyi değiştirmek veya ortadan kaldırmak üzere, karşılıklı irade beyanlarının uyuşmasıyla yapılan bir hukukî işlemdir (Aral, 2010; Can ve Güner, 2006).

Tüzük: Bir kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştay'ın incelemesinden geçirilmek şartıyla Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yazılı hukuk kurallarıdır (Gözler, 2008; Güriz, 2011).

Yönetmelik: Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerinin kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla çıkardıkları yazılı hukuk kurallarıdır (Adal, 1985; Bilgili ve Demirkapı, 2012).

Örf ve Adet: Toplum tarafından sürekli bir şekilde uygulanmak suretiyle adeta bir hukuk kuralı gibi benimsenmiş olan davranış biçimleridir. Ancak herhangi bir geleneğin hukuk kuralı olarak uygulama alanı kazanabilmesi için süreklilik, inanç ve devlet desteğini karşılamış olması gerekmektedir (Güriz, 2011).

2.1.3.2. *Hukukun yardımcı kaynakları*

Hukukun yardımcı kaynaklarına ilişkin tanımlar sırasıyla sunulmuştur.

Doktrin: Hukuk alanında çalışan bilim adamlarının görüş ve düşüncelerine denir. Hâkimler doktrine uymak zorunda değildir. Ancak, istiyorlarsa, karışık bir problemi kendileri çözmek yerine, bu konuda bilim insanlarının önerdikleri çözümlerden yararlanabilirler (Görgün, 1991; Gözler, 2008).

İçtihat (Mahkeme Kararları): Bir mahkemede verilen karara bağlı hukuk kurallarıdır (Gözler, 2008).

2.2. Okuryazarlık

Okuryazarlık modern bir toplumda gelişmişliğin kriterlerinden biri olarak kabul edilen ve devlet politikasının temelinde önemli bir yere sahip olan bir kavramdır. Okuryazarlık kavramı gündelik hayat içerisinde çeşitli biçim ve şekillerde kullanılmaktadır. En genel ifadeyle okuyup yazma kabiliyetine sahip olan bireylere okuryazar, okuryazar olma durumuna ise okuryazarlık denilmektedir. Okuryazar olmama durumu ise bilgisizlik ve öğrenim görmemiş olma durumlarını ifade etmek için kullanılır (Yılmaz, 1989). Ancak zaman içerisinde değişen koşullar ve ihtiyaç çeşitliliğinin artması, okuryazarlığın anlam olarak değişmesine ve gelişmesine neden olmuştur (Aşıcı, 2009). Bununla birlikte ülkelerin eğitim sistemlerinin birbirinden farklılaşması ve okuma yazma eğitiminin yanı sıra bireyde geliştirilmesi düşünülen bilgi ve beceriler de okuryazarlık tanımının zaman içerisinde değişmesine neden olmuştur (Güneş, 1994). Bu bağlamda Güneş (1994) okuryazarlığı beş düzeye ayırmıştır. İlk düzey olan okumaz yazmazlık bireyin öğrenim görmeme durumunu ifade eder. Bu düzeyde birey okuryazarlık ile alakalı hiçbir bilgi ve

beceriye sahip değildir. İkinci düzey ise yarı okuryazarlık düzeyidir. Bu düzey okuryazarlığın ilk aşamasını oluşturmaktadır. Birey okuma yazma ya da temel matematiksel işlemlerden birini ya edinememe ya da her birini çok azını gerçekleştirebilmektedir. Yarı okuryazarlıkta bulunan birey okuryazarlık gelişimini tamamlayamamış kabul edilir. Üçüncü düzey ise yeni okuryazarlıktır. Bu düzeyde birey okuryazarlık düzeyini tamamlamış ve edindiği bilgi ve becerileri yeni yeni kullanmaya başlamıştır. Genel olarak basit sözcükleri ve metinleri okuyup yazabilir. Dördüncü düzey ise fonksiyonel okuryazarlıktır. Bu düzey bireyin okuma yazma ve matematiksel işlemleri ekonomik, kültürel, bireysel ve sosyal alanda kullanabilme yetisini anlatır. Fonksiyonel okuryazarlıkta birey, okuma yazma ve matematiksel işlemleri günlük yaşamında etkin bir şekilde kullanabilmektedir. Son düzey ise multifonksiyonel okuryazarlıktır. Bu düzey bireyin okuma yazma ve matematiksel işlemlerle ilgili bilgi ve becerisini bireysel, ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda kullanmasını ve kişilik gelişimini giderek arttırmasını ifade eder. Multifonksiyonel okuryazarlık sadece bireyin değil toplumun da gelişmesini sağlamaktadır. Bu düzeyde yer alan birey kendini gerçekleştirme, toplumsal olaylarda etkin rol alma ve objektif bir bakış açısı geliştirme gibi daha ileri düzey bilgi ve becerilere sahip olur. Ayrıca bu düzey politik, sosyal ve ekonomik hayatın geliştirilmesi için öğrenilmesi gereken bütün bilgilerin anahtarı olarak görülmektedir.

Günümüzde okuryazarlık kavramı yaşam boyu devam eden, dinamik ve kazanılan bilgi ve becerinin yaşamda etkin bir şekilde uygulanmasını içeren bir kavramdır. İlgili okuryazarlıktan elde edilen bilgi ve beceriyi karşılaştığı problemlerde kullanamayan bireyler için okuryazar kavramının kullanılması doğru değildir. Bireyin okuryazar olduğunu söyleyebilmek için, okuryazarlığa yönelik bilgi ve becerisinin bireyde gözle görülür bir değişime sebep olması gerekmektedir. Bu değişim bireyin kişisel ihtiyaçlarını karşılayabilmesinin yanı sıra toplumsal olayları algılamasına kadar birçok alanda çeşitlilik gösterir (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization[UNESCO], t.y.; Yılmaz, 1989).

2.3. Hukuk Okuryazarlığı

Hukukun toplum hayatında etkin bir şekilde var olabilmesi ancak hak ve sorumluluklarının farkında olan ve toplumsal sorunlara yönelik çözüm önerileri

üretebilen bireyler aracılığıyla gerçekleşebilir. Upadhyay'a (2005) göre hukuk bir toplumda bireylerin sosyal güçlerini kullanabilmeleri adına çok önemli bir araçtır. Ancak bu gücü kullanabilmek için öncelikle nasıl kullanılacağını öğrenmek gerekmektedir. Hukuk okuryazarlığı ve vatandaşlık eğitimi, toplumun sosyal yapısının güçlenmesi ve demokrasinin başarılı bir şekilde ilerleyebilmesi adına büyük önem taşımaktadır.

Toplumun bir üyesi olmanın ödüllерinin olmasının yanı sıra belirli talepleri de vardır. Toplumun bir üyesi olmak, toplumun işleyişini düzenleyen kuralları ve iletişim kurabilme yollarını anlamayı ve analiz etmeyi içerir. Okuryazarlık, toplum ile birey arasında bir köprü niteliği görür. Okuryazarlık ile hukuk arasındaki ilişki ise oldukça güçlüdür. (Zariski, 2011). Ancak hukuk sistemi günlük çalışma ve yaşam içerisinde olduğundan çok daha fazla okuma ve yazma becerisi gerektirmektedir (Bell ve Pether, 1998). Hukuk okuryazarı olmayan bir birey, hukuka yabancılaşmış ve hukuka karşı sindirilmiş bir hal alır. Bu durum bireyler ve hukuk arasında ihtilafli bir durumun çıkmasına sebep olabilir ya da bireylerin hukuktan yardım almasını engelleyebilir. Ayrıca hukuk okuryazarlık düzeyleri düşük olan bireylerin siyasal sistem içerisinde yer alma olasılıkları da düşük olacaktır. Devlette yer alan birçok kurum okuryazarlık düzeylerini yükseltmek adına birçok faaliyet düzenlemektedir. Ancak temel okuryazarlık düzeyleri hukuksal sisteme katılmak için yeterli olmayabilir. Modern toplumlarda yazılı ve karmaşık olan hukuk sistemlerini anlamak ve kullanmak için temel okuryazarlık seviyesinin üstüne çıkılması gerekmektedir. Bu bağlamda hukuk okuryazarlığının içeriği, hukuk ile birey arasındaki etkileşim kapasitesini artırır (Hasan, 1994).

Toplumdaki bireyler hak ve sorumluluklarının farkında oldukları sürece, adaleti ve farklı gruplar arasındaki sosyal dengeyi sağlamak oldukça kolaylaşacaktır. Bu yüzden hukuk okuryazarlığı, toplumsal düzeyde nitelikli bir değişim için bir araç olarak kullanılabilir. Hukuk farkındalığının yüksek olması, bireyin hayatın her alanında daha etkili çalışmasına yardımcı olur. Hukuk okuryazarlığı, bireylerin kendi haklarının ve kişisel özgürlüklerinin farkında, haysiyet ve özgürlük içinde yaşayabildiği, toplumsal korkulardan uzak, bireysel yaşamın kapsam ve boyut olarak en geniş biçimde yaşandığı toplumlar için büyük bir gereklilik arz etmektedir (Braye ve Preston Shoot, 2005; Upadhyay, 2005). Yasal bir toplumun anlamlı kılınabilmesi için toplumda yer alan

bireylerin birer hukuk okuryazarı olması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle hukuk okuryazarlığı, toplumdaki tüm bireyleri kapsamaktadır (Bell ve Pether, 1998).

Hukuk okuryazarlık kavramı, başlangıçtan günümüze kadar farklı formlarda dile getirilmiştir. Başlangıçta hukuk okuryazarlığı terimi, mesleki eğitimin bir yönünü belirtmek için kullanılmıştır. Hukuk okuryazarı olmak, bir avukat olarak hukuk makamlarına katkıda bulunan yasal argümanları, özetleri, görüşleri, yargıları ve mevzuatı okumak ve yazmak için gerekli bilgi ve beceriye sahip olmak anlamında kullanılmıştır. Bu tanım hukuk okuryazarlığının “hukuk alanında uzman olmak” durumunu kapsamaktadır. Bu bağlamda hukuk okuryazarlığı öncelikle hukuk okullarında hukuki yazım programlarının, hukuk öğrencilerine “avukatlar gibi” düşünebilmelerini öğretmenin bir endişesini oluşturur. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri’nde hukuk okuryazarlık kavramı, genellikle hukuk ile alakalı eğitim ve bilimsel çalışmalarda yer almış bilgi çeşitliliğini ifade etmek için kullanılmıştır. Daha sonra hukuk okuryazarlığı kavramına yönelik iki farklı yaklaşımın ortaya çıkması sonucu, hukuk okuryazarlık kavramı daha geniş bir anlam kazanmaya başlamıştır. Bu yaklaşımlardan ilki hukuk okuryazarlığını, bir ucunda avukatlar ve hakimler diğer ucunda ise göreceli olarak yeteneksiz avukatlar olmak üzere bir süreklilik boyunca yayılmış bir kapasite olarak görmektedir. Süreklilik yaklaşımına göre, modern topluma etkin katılım için hukuk okuryazarlığı büyük önem taşır, ancak toplum içerisinde yer alan bir vatandaşın hukuk okullarının öngördüğü mesleki standartlara erişmesi gerekli değildir. Hukuk okuryazarlık anlamına yakın olarak ortaya çıkan bir diğer yaklaşım ise hukuk okuryazarlığını bir metafor olarak değerlendirmektedir. Bu görüşe göre hukuk okuryazarlık terimi, kanun kurumuyla bireysel anlayış arasında yer alan benzerlikleri ortaya çıkarmak için kullanılır. Tanımlanan bu görüşler, günümüzde hukuk mesleğinin ötesine geçen ve toplumsal yapıya doğru genişleyen bir hukuksal okuma yazma anlayışına yol açmıştır. Bu bağlamda hukuk okuryazarlığı ile ilgili birçok tanım geliştirilmiştir (Fultz, 2015; Zariski, 2014).

Manley Casimir, Cassidy ve Castell’e (1986) göre hukuk okuryazarlığı terimi, temel bir hukuki yeterliliğin ötesinde; hukukun özü, yasal süreç ve yasal kaynaklar hakkında bilgi, anlayış ve eleştirel yargılama anlamına gelmektedir.

American Bar Association[ABA] (1989) hukuk okuryazarlık terimini yasanın özünü, yasal süreci ve mevcut yasal kaynaklar hakkında eleştirel değerlendirmeler yapma ve

hukuk sistemini etkin bir şekilde kullanarak yasal sistemi iyileştirme stratejilerini ifade etme becerisi olarak tanımlamıştır.

Canada Bar Association[CBA] (1992) ise hukuk okuryazarlık terimini hukuki bir bağlamda kullanılan sözcükleri anlama, bu sözcüklerden sonuç çıkarma ve çıkardığı sonuçlar doğrultusunda harekete geçme becerisi olarak tanımlamıştır.

Bu tanımlara ek olarak Hasan (1994) hukuk okuryazarlık terimini, bireylerin yalnızca sahip oldukları hakları etkinleştirmekle kalmayıp, hukuk ve uygulamada ifade edilen yetersizlikleri yeniden tanımlamak ve yeniden şekillendirmek için harekete geçiren bir benlik ve sosyal güçlenme süreci olarak ele almıştır. İngiltere’de ise hukuki yetenek terimi, yasal konularla karşı karşıya kalırken bireylerin ihtiyaç duyduğu bilgi, beceri ve tutumları tanımlamak için kullanılmaktadır. Hukuki becerileri araştıran Kamu Eğitim Ağı’nın hazırladığı raporda, yasal bir sorunu çözmek için gereken bilgi, beceri ve tutumu tanımlamak için bir diyagram geliştirmiştir. Bu bağlamda hukuki yetenek kavramının, hukuk okuryazarlık kavramı ile büyük bir benzerlik gösterdiği görülmektedir (Zariski, 2014). İlgili diyagram Şekil 2.2’de sunulmuştur.

Modern anlamda hukuk okuryazarlık kavramının gelişimi vatandaşları hukuk uzmanları kadar toplum içerisinde etkin bir hale getirmeyi hedeflemektedir. Diğer bir deyişle hukuk okuryazarlığı demokraside etkin olarak görev alabilme yeteneğini içermektedir. Bu bakımdan hukuk okuryazarlığı etik, profesyonel, kişisel ve bilişsel yapıların yanı sıra duygusal ve örgütsel yapıların da ihtiyaçlarına cevap verebilmek için gereklidir (Bilder, 1999; Braye ve Shoot, 2005; Doran ve Hoffman, 2005; Fultz, 2015; Korpiola, 2015; Snook, Lurher, Eastwood, Collins ve Evans,2014; Steininger ve Rückel, 2013; Zariski, 2014).

2.3.1. Hukuk Okuryazarlığının Amacı

Hukuk okuryazarlığının hem bireysel hem de toplumsal yapı içerisinde birçok amacı bulunmaktadır. Hukuk okuryazarı olan bireyler, kendi hayatlarını kontrol edebilme ve almaları gereken kararların seçimlerinde daha etkin bir rol oynarlar (Constant, 2015). Bununla birlikte hukuk okuryazarlığı, bireylere kanunla ilgili problemlerin çözümünde ve farklılıkları analiz etmede büyük bir kolaylık sağlamaktadır (Kamov ve Wanbui, 1997). Böylece hukuk okuryazarı olan bir birey, avukatlık mesleğine sahip olmadan da karşılaştığı hukuksal problemlere karşı çözüm önerileri üretebilme kapasitesine ulaşır (Zariski, 2011). Ayrıca hukuk okuryazarlığı, toplumda daha sağlıklı bir yapının oluşması için, toplumu oluşturan her bir bireyin hukuki hareketlerini kontrol etmesini sağlar (Fultz, 2015).

Zariski'ye (2014) göre hukuk okuryazarlığının amaçlarını; hukuksal bilgiyi yayma ve kanunlar hakkında bilgiyi yükseltme, kişisel yetkilerini hukuk bağlamında etkili bir şekilde kullanma ve hukukun eleştirel yapısını desteklemedir. Benjaars'a (2010) göre ise hukuk okuryazarlığının amaçlarını; hukuk kaynaklarını kullanabilme, kanunları merkez alarak hukuksal problemleri analiz etme, hukuksal problemler için normatif bir çerçeve kurabilme, kanunları farklı sistemler içerisinde karşılaştırabilme ve akademik hukuk bilgisine ulaşabilmedir.

Son olarak hukuk okuryazarlığı, demokrasi ilkelerinin ve temel yasal kavramların anlaşılmasını sağlama, vatandaşlık hak ve sorumluluklarına karşı farkındalığı arttırma, hukuki süreç içerisinde devlete karşı saygı ve güveni arttırma ve vatandaşlığa teşvik eden bilgi, beceri ve tutumlarını geliştirme gibi toplumsal yaşamı düzenleyecek birçok amacı kapsamaktadır (Fultz, 2015).

2.3.2. Hukuk Okuryazarlığının Unsurları

Bir birey yasal sistem içerisinde sistemi tartışması, sorunları ve çözümleri yasal olarak tanımlaması, yasal haklarını ve sorumluluklarını, yasal bilgilerini nereden bulacağını ve nasıl yardım alacağını bilmesi ve hukuki bir durumla karşılaştığında çözüme ulaştıracak süreci iyi yönetmesi halinde hukuk okuryazarı sayılabilir (Woodley ve Marshall, 2012). Bu bağlamda bireyin, hukuk okuryazarı olabilmenin unsurlarına belirli bir düzeyde sahip olması gerekmektedir. Zariski (2014) hukuk okuryazarlığının unsurlarının dört başlık altında toplanabileceğini belirtmiştir:

Yasal Analiz: Hukuki durumlarda ortaya çıkan sorunları tanımlamak için yasal kavramlar ve fikirleri kullanmaya denir. Yasal analiz, sorunları çözmek için takip edilmesi gereken uygun hukuki sürecin seçimini bildirir.

Hukuksal Planlama: Hukuki sorunların çözümünü kolaylaştırmak için bireyin doğru zamanda doğru adımları atmasını içeren beceriye verilen addır.

Hukuki Araştırmalar: Bireyin yasal bir sorun ile karşılaştığı durumlarda, sorun ile alakalı araştırma yapabilme yeteneğini içerir. Hukuk analizi, hukuki anlayış ve eylem; hukuki araştırmalar için başlangıç noktasıdır.

Hukuki İletişim: Bireyin hukuki kuruluşlar ile talepleri ve kararları doğrultusunda hem sözlü hem de yazılı olarak etkili bir şekilde iletişim kurmasını içerir.

2.3.3. Hukuk Okuryazarlığı İle İlişkili Olan Diğer Kavramlar

Hukuk okuryazarlık kavramına perspektif katmaya yardımcı olabilecek hukuk ile ilgili üç temel kavram vardır. Bu kavramlar yasal bilinç, yasal seferberlik ve yasal toplumsallaşmadır (Zariski, 2014).

Yasal Bilinç: Hukuk üyelerinin ve yasal kurumların, toplumun üyeleri arasında kendilerine yönelik tutumların farkındalığı anlamına gelen sosyo-yasal bir terimdir. Bireylerin günlük yaşamlarının içinde yasalara gösterdikleri önemi anlamaya yardımcı olur. Yasal bilinç aynı zamanda kurallar, ahlak ve yasalarda dahil olmak üzere doğru davranışın günlük beklentilerini tanımlamak için kullanılan normlar konseptiyle doğrudan ilişkilidir (Marshall ve Barclay, 2003).

Yasal Seferberlik: Kişisel ve grup çıkarlarını iletmek için bireylerin yasalara ve yasal kurumlara karşı aktif olarak katılma durumunu ifade eder. Dolayısıyla, yasal bilinçten

ziyade hukuk okuryazarlık kavramına daha yakındır. Çünkü seferberlik, hukuka tabi olanların hukuku kullanma yeteneğini vurgular. Aynı zamanda yasak seferberlik, kurulan yasal süreç ve sistemlere karşı eleştirel bakabilme kabiliyetini içermektedir (Zariski, 2014).

Yasal Toplumsallaşma: Bireyi ve toplumu çevreleyen hukuk düzeninin ilişkilerini incelemek için kullanılan bir terimdir. Bireylerin ve toplumun kanunları ve yasal kurumları nasıl tanımladığını ve ne derecede içselleştirdiğini açıklar (Zariski, 2014).

Bu kavramlara ilaveten hukuk okuryazarlığının siyaset okuryazarlığı ile de ilişkili olduğu görülmektedir. Siyaset okuryazarlığı, bireyin içinde yaşadığı toplumun siyasal sistemi ile ilgili bilgiye sahip olmasının yanı sıra, siyasal sisteme aktif olarak katılabilecek değer ve beceriye de sahip olmasını kapsamaktadır (Faiz, 2016). Bu bağlamda özellikle kamusal yaşam içerisinde bireyin hak ve sorumluluklarına yönelik bazı bilgi, tutum ve davranışların hem hukuk okuryazarlığını hem de siyaset okuryazarlığını içerdiği gözlenmektedir. Bunun yanında siyaset okuryazarlığı bireyin daha çok kamusal yaşama ilişkin bilgi, değer ve tutumlarını belirtirken; hukuk okuryazarlığının kamusal yaşama ek olarak bireyin kişisel yaşamı içerisinde yer alan hukuksal durumları ve süreçleri de kapsadığı görülmektedir.

2.4. Hukuk Okuryazarlık Eğitimi

Hukuk okuryazarlık eğitiminin son kırk yıldan bu yana devlet politikalarında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (Fox, Minor ve Pelkey, 1994; Naylor, 1976; Zariski, 2014). Bu nedenle taranan literatürde hukuk okuryazarlık eğitimi, yurt dışı ve yurt içi olmak üzere iki başlık altında incelenecektir.

2.4.1. Yurt Dışında Hukuk Okuryazarlık Eğitimi

Hukukun üstünlüğünü kabul etmiş devletlerin en temel amaçlarından biri, toplum içerisinde yaşayan bireylerin hukuk okuryazarlık düzeylerini yükseltmektir. Çünkü devletin yargı yetkisi ancak hak ve sorumluluklarını bilen bireylerin varlığı ile etkinliğini gösterebilir (ABA, 1989). Bu bağlamda devletlerin yanı sıra devletlerin içinde yer alan sivil toplum kuruluşları da bireylerin hukuksal bilgi, tutum ve davranışlarını geliştirmek adına çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar.

Hindistan’da Jananethi adında kurulan sivil toplum kuruluşu, özellikle kırsal kesimde yaşayan ve örgün eğitim almayan Hindistan vatandaşlarına yönelik hukuk okuryazarlık kursları vermektedir. 1992’de kurulan bu kurum, bireylerin hukuk okuryazarlık düzeylerini arttırmayı amaçlamaktadır. Kursların ana temasını ise şiddet, yolsuzluk, cinsiyet ve ırk ayrımcılığı oluşturmaktadır. Verilen bu kurslar grup odaklı olup; psiko-yasal terapatik tartışma, klinik hukuk eğitimi, hukuk okuryazarlık ve hukuk farkındalık eğitimi ve ilgili yayınlar olarak dört başlık altında toplanmıştır. Jananethi’nin emekli hakimlerden avukatlara, yazarlardan akademisyenlere kadar toplumun birçok kesiminden üyeleri bulunmaktadır (“Jananethi”, 2016). Ayrıca Hindistan’da hukuk okuryazarlık düzeyini geliştirmeye yönelik yapılan birçok proje vardır. Gujarat’da yürütülen projelerden biri hukuksal okuma ve yazma becerisini geliştirmeye yöneliktir. Bu proje 2000-2001 yılları arasında gerçekleşmiş olup, Gujarat’da yaşayan kadınların hukuk konularına yönelik farkındalık ve bilgilerini arttırmayı amaçlamıştır (Bhatnagar, Dewan, Torres ve Kanung, 2003).

Amerika Birleşik Devletleri’nde 1972 yılında “Street Law” adıyla kurulan sivil toplum kuruluşu, ABD’nin yanında Avrupa, Asya ve Ortadoğu’da bulunan 40’ı aşkın ülkede hukuk, demokrasi ve insan hakları konularında eğitimler vermektedir. Verilen eğitimlerin hepsi aktif öğrenme süreçlerini kapsamaktadır. Sivil toplum kuruluşunun en temel amaçlarından biri öğrencilerin hukuka ve demokrasiye karşı bilgi ve tutumlarını geliştirmektir. Öğretmenlerden bakanlara kadar birçok meslektan gönüllü üyesi bulunmaktadır (“Street Law”, t.y.). Ayrıca Melvin ve Wilkison (2003) “Herkes İçin Hukuk” adlı kitaplarında Amerikan vatandaşlarının hukuk okuryazarlık bilgilerini arttırmak amacıyla; insan hakları, hayvan hakları, evlilik, boşanma ve aile ve sivil haklar ve sorumluluklar gibi birçok hukuksal konuyu ele almışlardır.

İngiltere’de bulunan Leicester Üniversitesi ise çocuklara yönelik hukuk okuryazarlık seminerleri vermektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversite işbirliğiyle yürütülen proje; insan hakları, hayvan hakları, çocuk hakları ve sorumluluk gibi konuları içermektedir. Proje Ralph Wood başkanlığında Leicester Üniversitesi’nde öğrenim gören hukuk öğrencileri tarafından gerçekleştirilmektedir (“Leicester Üniversitesi”, t.y.).

Bir başka hukuk okuryazarlık eğitimi projesi ise Etiyopya’da bulunan Addis Ababa Üniversitesi tarafından yürütülmektedir. İngiltere’den Glasgow Üniversitesi ile yapılan işbirliği sonucunda 2010 yılından beri süren proje, Etiyopya’da yaşayan yoksul

insanlara yönelik hukuk bilgisi ve hukuki farkındalığı arttırmayı amaçlamaktadır. Projenin katılım kitlesini özellikle kadınlar, çocuklar, yaşlılar, AIDS hastaları ve özel eğitime gereksinim duyan bireyler oluşturmaktadır (“Addis Ababa Üniversitesi”, t.y.).

Avustralya'nın Tasmanya eyaletinde bulunan “Launceston Community Legal Centre[LCLC]” adlı kuruluş ise bireylerin hukuk okuryazarlık düzeylerini arttırmaya yönelik kurslar vermektedir. Hukuk okuryazarlık kursları dört aşamadan oluşmaktadır ve basitten karmaşığa doğru düzenlenmiştir. Amaçlarının toplum içerisinde yer alan her bireyin hukuksal bir sorunla karşılaştığında ilgili sorunu çözebilme yetisi kazandırma olarak belirten kuruluş, eyalette yaşayan tüm vatandaşlara yönelik kurulmuştur (“LCLC”, 2017).

Avusturya'nın Viyana şehrinde ise “Hukuk Okuryazarlık Projesi: Hukuku Kolaylaştırma” adı altında hukuk öğrencileri tarafından bir proje gerçekleştirilmektedir. Projenin hedef kitlesini 14-19 yaşları arasındaki öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin aktif birer vatandaş olarak yetişmelerini amaçlayan proje, atölye çalışmaları ve aktif öğrenme süreci ile gerçekleştirilmektedir (“Legal Literacy Project Wein”, t.y.).

Son olarak Kanada'daki Athabasca Üniversitesi'nde Archie Zariski tarafından hukuk okuryazarlık eğitimi kursu verilmektedir. Hukuk okuryazarlık kursu, profesyonel hukuk eğitimi olmayan kişiler için yasa ve kurumları daha anlaşılır ve erişilebilir olmasına yardımcı olmak için tasarlanmıştır. 9 bölümden oluşan hukuk okuryazarlık eğitimi kursu, Athabasca Üniversitesi öğrencilerinin yanı sıra çevrimiçi olarak internet üzerinden de kursiyerler kabul etmektedir (“Athabasca Üniversitesi”, 2016). Taranan literatürde yurt dışında yer alan hukuk okuryazarlık eğitiminin genellikle ulusal ve uluslararası destekli projeler kapsamında yürütüldüğü görülmektedir.

2.4.2. Türkiye’de Hukuk Okuryazarlık Eğitimi

Yurt içinde yapılan hukuk okuryazarlık eğitimi ile ilgili çalışmalar incelendiğinde, hukuk okuryazarlık eğitimi çalışmalarının yeni yeni ülkemizde yer almaya başladığı göze çarpmaktadır. Bu çalışmalardan biri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından Aile Eğitim Programı kapsamında hazırlanmış olan hukuk okuryazarlığı kitabıdır. Yanılmaz'ın (2012) kaleme aldığı kitapta, hukuki süreçler, hukuki kavramlar, hukuki şahıslar ve hukuki merciiler hakkında bilgiler verilmektedir. Bir diğer çalışma

ise avukat Filiz Saraç tarafından yürütülen hukuk okuryazarlık seminerleridir. Seminerlerin içeriğini aile içi şiddet, evlilik/eşler arası mal rejimi, suça itilen çocuklar, arama-tutuklama, boşanma nedenleri/velayet-nafaka-tazminat gibi hak aramak için bilinmesi gereken temel konular oluşturmaktadır (Kona, 2016).

2.5. Türkiye’deki Öğretim Programlarında Hukuk Okuryazarlığının Yeri

Vatandaşlık eğitiminin temel amaçlarından biri hak ve sorumluluğunu bilen ve sosyal yaşam içerisinde karşılaştığı problemlere çözüm önerileri üretebilen vatandaşlar yetiştirmektir. Bu bağlamda etkin vatandaşlar yetiştirmek için hukuk konularının öğretimi önemli bir yere sahiptir. Hukuk konularının öğretimi bireyin örgün eğitime başladığı andan itibaren yetişkinlik yıllarına kadar, öğretim programlarında yoğun ya da seyrek bir şekilde yer almaktadır (Hoge, 2002). Bu nedenle hukuk okuryazarlığının Sosyal Bilgiler öğretim programındaki yerini incelemeden önce, hukuk okuryazarlığının diğer MEB ve eğitim fakültelerindeki öğretim programlarındaki yerine kısaca değinilmiştir.

İlkokul 1 ve 3. sınıflar için hazırlanan Hayat Bilgisi öğretim programı incelendiğinde, “okul heyecanım” adlı temanın altında ara disiplin olarak insan hakları ve vatandaşlık kazanımlarına yer verildiği görülmüştür. Hayat bilgisi öğretiminde yer alan kavramlar ve değerler incelendiğinde; “kural”, “seçme/seçilme”, “sorumluluk”, “hak” ve “adalet” gibi kavramların ve “adalet” değerinin hukuk okuryazarlık ile ilgili sahip olduğu gözlenmiştir (MEB, 2009b).

İlkokullar için hazırlanan İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersi öğretim programı incelendiğinde, “hak, özgürlük ve sorumluluk”, “adalet ve eşitlik”, “kurallar” ve “birlikte yaşam” adlı üniteler içerisinde yer alan kazanımların doğrudan hukuk okuryazarlık içeriğine sahip oldukları olduğu görülmektedir (MEB, 2015).

Ortaokul 8. sınıflar için hazırlanan Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinin de öğretim programının doğrudan hukuk okuryazarlığı içeriğine sahip olduğu görülmektedir. “Her insan değerlidir”, “demokrasi kültürü”, “hak ve özgürlüklerimiz” ve “görev ve sorumluluklarımız” olmak üzere toplam dört temadan oluşan öğretim programının her temasında, hukuk okuryazarlığına yönelik kavram, beceri, değer ve kazanımlara yer verilmiştir. (MEB, 2010). 2017-2018 eğitim öğretim yılı itibariyle 8. sınıfta yer alan bu ders, insan hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi adı altında 4. sınıflarda okutulmaya başlanacaktır.

Ortaokullar için hazırlanan seçmeli Hukuk ve Adalet dersinin öğretim programının da doğrudan hukuk okuryazarlık içeriğine görülmektedir. “Toplumsal düzen ve hukuk”, “hukuk ve adalet ile ilgili temel kavramlar”, “adaletin sağlanması ve hukukun yeri”, “haklar ve hakların korunması”, “hak arama süreci”, “anlaşmazlıkların çözümü ve adaletin sağlanması için çalışan kişiler ve kurumlar” ve “adalet duygusu ve toplumsal yaşam” olmak üzere toplam yedi konunun kazanımları ve kavramları incelendiğinde, çoğunun hukuk okuryazarlık ile ilişkili olduğu görülmüştür (MEB, 2013a). Hukuk ve Adalet dersi seçmeli olduğu için, ortaokulda öğrenim gören tüm öğrencilerin bu dersi aldığı söylemek zordur. Bu durum öğrencilerin hukuk okuryazarlık seviyelerinde farklılaşma olmasına neden olabilmektedir. Ayrıca hukuk ve adalet seçmeli dersi de Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından verilmektedir.

Ortaöğretim için hazırlanan Demokrasi ve İnsan Hakları dersi öğretim programı incelendiğinde, “insan hak ve özgürlükleri” ve “barış ve uzlaşma” adlı temalarda yer alan bilgi, değer ve becerilerin doğrudan hukuk okuryazarlığı içeriğine sahip olduğu görülmektedir (MEB, 2013b).

Eğitim fakültesi lisans programları incelendiğinde, hukuk okuryazarlığına yönelik içeriğe sahip olan iki lisans programının olduğu görülmektedir. Sınıf Öğretmenliği lisans programında yer alan “Hayat Bilgisi Öğretimi” ve “Sosyal Bilgiler Öğretimi” adlı dersler kısmen de olsa hukuk okuryazarlık içeriğine sahiptir (Yüksek Öğretim Kurumu[YÖK], 2007). Ancak Hayat Bilgisi dersinde yer alan ara disiplin kazanımları düşünüldüğünde, vatandaşlık ve hukuk ile alakalı ayrı bir dersin yer almaması düşündürücüdür.

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği lisans programı incelendiğinde ise, “Siyaset Bilimine Giriş”, “Temel Hukuk”, “Vatandaşlık Bilgisi” ve “İnsan Hakları ve Demokrasi” adlı derslerin hukuk okuryazarlığa yönelik içeriğe sahip oldukları görülmektedir. Siyaset Bilimine Giriş adlı dersin içeriğinde yer alan, siyasal kurumlar, iktidar ve devlet, siyasal sistem ve rejimler, siyasal katılım ve siyasal partiler gibi konular hukuk ile de yakından ilişkilidir. Temel Hukuk dersinin içeriğinin çoğunluğu ise hukuk okuryazarlık içeriğini kapsamaktadır. Vatandaşlık Bilgisi dersinde yer alan insan ve toplum, toplum hayatını düzenleyen kurallar; aile, okul ve çevrede demokratik hayat; devlet ve devlet şekilleri, temel hak ve ödevler; anayasa, anayasal kurumlar, anayasal yaşam, Türkiye Cumhuriyeti’nin temel nitelikleri ve yapısı gibi konular da hukuk okuryazarlığa yönelik içeriğe sahiptir. Son olarak İnsan Hakları ve Demokrasi dersinde yer alan demokrasi,

özgürlük ve eşitlik kavramları, farklı demokrasi anlayışları, demokratik kültür, okulda ve ailede demokrasi, demokratik yurttaşlık; haklar ve özgürlükler, çocuk ve kadın hakları, insan haklarıyla ilgili ulusal ve uluslararası düzenlemeler, insan hakları alanında yaşanan temel sorunlar ve insan hakları ve demokrasi eğitimi gibi konularında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip oldukları görülmektedir (YÖK, 2007).

2.6. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlığının Yeri

Eğitimde sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması, sosyal bilimlerin tek bir disiplin olarak ya da disiplinler arası bir yaklaşımla öğretilmesi ile sağlanır (Safran, 2015). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi, ilkokul ve ortaokulda öğrencilerin sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve tutumları kazandırmayı amaçlayan; hukuk, ekonomi, vatandaşlık, tarih ve coğrafya gibi birçok sosyal bilimden oluşan disiplinler arası bir derstir (MEB, 2009a).

Demokrasinin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için hukuksal bir güvenin var olması gerekir. Bu güven ise ancak hukuk devleti ilkesi ile mümkündür. Hukuk devletinin devamlılığı, merkezi otorite dahil toplum içerisinde yaşayan tüm bireylerin hukuk kurallarına saygı göstermesi ve hak ve sorumluluklarını yerine getirmesine bağlıdır. Bu bağlamda hak ve sorumluluğunu bilen aktif vatandaşların yetiştirilmesinde Sosyal Bilgiler dersine önemli görevler düşmektedir (Çuhadar ve Doğanay, 2014). Bireyin toplumsal yaşama adapte olmasını amaçlayan Sosyal Bilgiler; insan hakları, demokrasi ve vatandaşlık konularının öğretiminde hukuk ile ilgili kavram ve bilgilerden yararlanmaya gereksinim duyar (Yazıcı ve Erdilmen, 2015). Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan hukuk konularının öğretimi, öğrencilerin hukuki bilgi, beceri ve tutumlarını geliştirmenin yanı sıra etkin vatandaşlık için gerekli olan hukuki rolleri de geliştirmeye olanak sağlar (Leming, 1995). Bu nedenle Sosyal Bilgiler öğretim programının hukuk okuryazarlığına sahip içeriğinin incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla Sosyal Bilgiler öğretim programındaki (MEB, 2009a) hukuk okuryazarlık içeriği; genel amaçlar, beceriler, kavramlar, değerler, öğrenme alanları, kazanımlar olmak üzere altı başlık altında incelenmiştir. Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan genel amaçların hukuk okuryazarlık içeriğine sahip maddeleri Tablo 2.1’de sunulmuştur.

Tablo 2.1

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçlarında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Maddeler

Madde No	Madde
2	Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3	Atatürk İlke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri taşımaya istekli olur.
4	Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
13	Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
15	İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16	Farklı dönem ve mekanlardaki toplumlararası siyasal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.

Sosyal Bilgiler öğretim programında toplamda on yedi genel amaç bulunmaktadır. Tablo 2.1 incelendiğinde on yedi amaç içerisinde altı amacın hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan beceriler sınıf kademesi temel alınarak incelenmiş ve hukuk okuryazarlığı içeriğine sahip olan bir beceriye rastlanmamıştır.

Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan kavramlar sınıf kademesi temel alınarak incelenmiştir. Sosyal Bilgiler öğretim programının sarmallık yapısından dolayı sınıf kademesi yükseldikçe yeni kavramların verilmesi yerine, bir önceki sınıf kademesindeki kavramın içselleştirilmesi ve pekiştirilmesi için aynı kavramların tekrar edildiği görülmektedir. Bu nedenle ilgili tablolarda sınıf kademesi yükseldikçe bir önceki kademe de yer alan hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olan kavramlara tekrar yer verilmemiştir. Hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olan kavramlar sırasıyla Tablo 2.2, Tablo 2.3, Tablo 2.4'te sunulmuştur.

Tablo 2.2

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Kavramlar

Kavramlar	
Anayasa	Kurum
Barış	Millet
Değer	Milli Egemenlik
Demokrasi	Sorumluluk
Devlet	Temel Hak ve Özgürlükler
Egemenlik	Vergi
Etkin Yurttaş	Yargı
Kamu	Yasa
Kimlik	Yönetim

Tablo 2.2 incelendiğinde 4. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan toplam 91 kavramın içinden 18'inin hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 2.3

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Kavramlar

Kavramlar	
Bildirge (Beyanname)	Rol
Birey	Vakıf
Laiklik	Yasama
Özgürlük	

Tablo 2.3 incelendiğinde 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip 7 yeni kavramın eklendiği görülmektedir. Bu bağlamda 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında bulunan 121 kavram içerisinde 25 kavramın hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 2.4

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Kavramlar

Kavramlar	
Hak	Telif ve Patent
Meşrutiyet	Vatandaş

Tablo 2.4 incelendiğinde 6. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip 4 yeni kavramın eklendiği görülmektedir. Bu bağlamda 6.

sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında bulunan 124 kavramın içerisinde yer alan 29 kavramın hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olduğu söylenebilir.

7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan kavramlar incelendiğinde ise hukuk okuryazarlık içeriğine sahip yeni eklenen bir kavram olmadığı, onun yerine alt kademelerdeki hukuk okuryazarlık içeriğine sahip kavramın tekrar edildiği gözlemlenmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretim programında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olan değerler sınıf kademesi temel alınarak incelenmiştir. 4. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler arasında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olan bir değere rastlanmamıştır. 5., 6. Ve 7. sınıfta yer alan değerler arasında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olan değerler ise sırasıyla Tablo 2.5, 2.6 ve 2.7’de sunulmuştur.

Tablo 2.5

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Değerler

Ünite	Değer
Birey ve Toplum	Sorumluluk
Güç, Yönetim ve Toplum	Adil Olma

Tablo 2.5 incelendiğinde, 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip iki değer olduğu görülmektedir.

Tablo 2.6

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Değerler

Ünite	Değer
Ülkemizin Kaynakları	Sorumluluk
Demokrasinin Serüveni	Hak ve Özgürlüklere Saygı

Tablo 2.6 incelendiğinde, 6. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip iki değer olduğu gözlenmektedir.

Tablo 2.7

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Değerler

Ünite	Değer
Yaşayan Demokrasi	Adil Olma

Tablo 2.7 incelendiğinde, 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip bir değer olduğu gözlenmektedir. Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin de kavramlar gibi, sınıf kademesi yükseldikçe daha iyi pekiştirilmesi adına tekrar edildiği görülmektedir.

Sosyal Bilgiler öğretim programı dokuz öğrenme alanından oluşmaktadır. Hukuk içeriğine sahip olan öğrenme alanları Tablo 2.8’de sunulmuştur.

Tablo 2.8

Sosyal bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Olan Öğrenme Alanları

Öğrenme Alanı
Birey ve Toplum
Güç, Yönetim ve Toplum
Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Küresel Bağlantılar
Bilim, Teknoloji ve Toplum

Tablo 2.8 incelendiğinde 9 öğrenme alanının içerisinde 5 öğrenme alanının hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olduğu görülmektedir.

Örneğin “Birey ve Toplum” adlı öğrenme alanında “... Öğrencinin bu öğrenme alanında edindiği kazanımlar sonunda, kişisel ve sosyal yeterliliklerini tanıyan, yeniliklere açık ve kendine güvenen, etkili iletişim kurabilen, sorumluluk alabilen, başkalarına saygılı, işbirliğine açık ve kendine güvenen birey olarak yetişmesi esas alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak hak ve sorumluluk ilişkisini kurabilmesi ve aidiyet duygusunu kavraması amaçlanmaktadır...” ifadeleri yer almaktadır.

“Bilim, Teknoloji ve Toplum” adlı öğrenme alanında ise “... Telif hakları ve patentin bilimsel gelişmelerdeki etkisini tartışarak bilimsel çalışma ve birikimlerin yasalarla korunduğunu fark etmeleri sağlanacaktır...” ifadeleri yer almaktadır.

“Güç, Yönetim ve Toplum” adlı öğrenme alanında “... Bilinçli ve etkin yurttaş olarak topluma tam katılma yollarını araştırarak görev ve sorumluluklarının farkına varacaktır. Katılım kavramını ve sürecini tanırlar, demokratik yaşam için katılımın önemini savunurlar...” açıklamalarından yola çıkarak, sosyal bilgiler öğretim programının

öğrencileri toplumsal yaşama hazırlamak için demokrasiyi ön planda tuttıkları göze çarpmaktadır.

Son olarak Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan kazanımlar ve ara disiplin kazanımları sınıf kademesi temel alınarak incelenmiş ve hukuk okuryazarlık içeriğine sahip kazanımlar ve ara disiplin kazanımları tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 2.9

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanım
Birey ve Toplum	Kendimi Tanıyorum	Sahip olduğu resmi kimlik belgelerindeki bilgiler analiz ederek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Hep Birlikte	İnsanların belli bir amaç çerçevesinde oluşturdukları sosyal örgüt, resmi kurum ve grupları fark eder. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel-sosyal etkinlikler önerir.
Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim	Yaşadığı yerin yerel yönetim birimlerini tanır. Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde yerel yönetimlerin rolünü açıklar.

Tablo 2.9 incelendiğinde 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programının 3 ünitesinde, toplamda 9 kazanımın hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olduğu görülmüştür. Sosyal Bilgiler öğretim programında bir de ara disiplin kazanımları bulunmaktadır. Bu kazanımların içerisinde “İnsan Hakları ve Vatandaşlık Kazanımları” adı altındaki bölümde de hukuk okuryazarlık içeriğine sahip kazanımlar bulunmaktadır. 4. sınıf öğretim programında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olan ara disiplin kazanımlar Tablo 2.10’da sunulmuştur.

Tablo 2.10

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Ara Disiplin Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Ünite	Ara Disiplin Kazanım
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Hep Birlikte	Sivil toplum örgütlerinin çalışmalarının yasal olduğunu bilir. Yerel yönetimlerin hangi birimlerden oluştuğunu bilir.
Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim	Seçilme hakkının önemini kavrar. Seçme hakkının önemini bilir ve bu hakkını gerektiği yerde kullanır.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretimden Tüketime	Tüketici olarak haklarını bilir ve kullanır. Tüketici olarak hakları ihlal edildiğinde yasal yollardan haklarını arar. Aldığı ürünlerin son kullanma tarihine dikkat etmenin bir tüketici hakkı olduğunu fark eder.

4. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programının ara disiplin kazanımları incelendiğinde, 3 üniteye yer alan 7 ara disiplin kazanımının hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2.11

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanım
Birey ve Toplum	Haklarımı Öğreniyorum	İçinde bulunduğu gruplar ile gruplara ait rolleri ilişkilendirir. Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir. Çocuk olarak haklarını fark eder.
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Toplum İçin Çalışanlar	Toplumun temel ihtiyaçlarıyla bu ihtiyaçlara hizmet eden kurumları ilişkilendirir. Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur. Bireylerin rolleri açısından sivil toplum kuruluşlarını resmi kurum ve kuruluşlarla karşılaştırır.
Güç, Yönetim ve Toplum	Bir Ülke, Bir Bayrak	Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder. Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevleriyle ilişkilendirir. Merkezi yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir.

Tablo 2.11 incelendiğinde 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip 9 kazanımın olduğu göze çarpmaktadır. 4. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hukuk okuryazarlık içeriğine sahip kazanımlar ile karşılaştırıldığında, 5. sınıfta hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olan kazanımların niceliksel bir artış gösterdiği görülmektedir. 5. sınıf öğretim programında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olan ara disiplin kazanımlar Tablo 2.12’de sunulmuştur.

Tablo 2.12

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Ara Disiplin Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Ünite	Ara Disiplin Kazanım
Birey ve Toplum	Haklarımı Öğreniyorum	Hakları korumanın önemini açıklar. Sorumluluklarını evde ve okulda yerine getirir. Çocuk haklarına dair sözleşmenin önemini kavrar.
Kültür ve Miras	Adım Adım Türkiye	Atatürk inkılaplarının, insan haklarının ülkemizde gelişimi için önemli olduğunu fark eder. Kadın ve erkeklerin cumhuriyetle birlikte yeni haklar elde ettiğini bilir.
Güç, Yönetim ve Toplum	Bir Ülke, Bir Bayrak	Hukuk kurallarının toplumsal yaşamı kolaylaştıran bir değerler sistemi olduğunu kabul eder. Merkezi birimlerin hangi birimlerden oluştuğunu bilir. Demokrasi ve ilkelerinin önemini kavrar. Demokrasinin insan hakları için vazgeçilmez bir değer taşıdığını takdir eder. Demokrasinin temelinin özgürlük ve eşitliğe dayandığını bilir. T.C. Anayasanın varlığının farkına varır.

Tablo 2.12 incelendiğinde, 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programının ara disiplin kazanımlarında yer alan toplamda 11 kazanımın, hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olduğu görülmektedir. 5. sınıfta yer alan hukuk okuryazarlık içeriğine sahip ara disiplin kazanımlarının 4. sınıfta yer alan ara disiplin kazanımlarına göre niceliksel bir artış gösterdiği gözlenmektedir.

Tablo 2.13

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanım
Birey ve Toplum	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur. Sosyal Bilgilerin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak gelişimine katkısını fark eder.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ülkemizin Kaynakları	Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.
Güç, Yönetim ve Toplum	Demokrasinin Serüveni	Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır. Sivil toplum örgütlerinin çalışmalarının yasal olduğunu bilir. Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder. Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar.
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Elektronik Yüzyıl	Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.

Tablo 2. 13 incelendiğinde, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında toplam 8 kazanımın hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olduğu görülmektedir. 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programıyla karşılaştırıldığında, 6. Sınıf sosyal bilgiler programındaki hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olan kazanımlarda sayısal bir düşüş olduğu göze çarpmaktadır. 6. sınıf öğretim programında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olan ara disiplin kazanımlar Tablo 2.14'de sunulmuştur.

Tablo 2.14

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Ara Disiplin Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Ünite	Ara Disiplin Kazanım
Birey ve Toplum	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	Vatandaş olmanın getirdiği sorunları fark eder. Bütün insanların haklar yönünden eşit ve özgür olduklarını belirtir. İnsan haklarının tarihsel süreçte nasıl kazandırıldığını kavrar.
Güç, Yönetim ve Toplum	Demokrasi Serüveni	İnsan haklarının uluslararası belgelerde güvence altına alındığını belirtir. Kamu güvenliği ve kamu sağlığı söz konusu olduğunda, kanunlar çerçevesinde özgürlüklerinin sınırlanabileceğini kavrar. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni imzalayan ülkeler arasında olduğumuzu ifade eder.
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Elektronik Yüzyıl	Kitap, kaset, CD gibi materyalleri yasalara uygun bir şekilde üreten ve satan yerlerden almaya özen gösterir.

6. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programının ara disiplin kazanımları incelendiğinde, 7 ara disiplin kazanımının hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olduğu görülmektedir. 6. Sınıfta yer alan hukuk okuryazarlık içeriğine sahip ara disiplin kazanımlarının, 5. Sınıfta yer alan kazanımlara göre niceliksel olarak daha az olduğu çarpıcıdır.

Tablo 2.15

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Ünite	Kazanım
Birey ve Toplum	İletişim ve İnsan İlişkileri	Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder. Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Ülkemizde Nüfus	Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir.
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Zaman İçinde Bilim	Tarihsel süreçte düşünceyi ifade etme ve bilim özgürlüklerini bilimsel gelişmelerle ilişkilendirir. Anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir.
Güç, Yönetim ve Toplum	Yaşayan Demokrasi	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder.

Tablo 2.15 incelendiğinde, 7. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan toplam 7 kazanımın hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olduğu görülmektedir. 7. sınıf öğretim programında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olan ara disiplin kazanımlar Tablo 2.16'da sunulmuştur.

Tablo 2.16

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlık İçeriğine Sahip Ara Disiplin Kazanımlar

Öğrenme Alanı	Ünite	Ara Disiplin Kazanım
Birey ve Toplum	İletişim ve İnsan İlişkileri	İnsan haklarının yaşadığı toplumda daha etkin uygulanması için önerilerde bulunur. Hakların ihlal edildiği durumlar karşısında yetkili kurumlara başvurmanın bir vatandaşlık görevi olduğunu belirtir. Yargı kararı olmadıkça hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine ve evine karışamayacağını, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 16. maddesine dayanarak açıklar. Basın ve yayın organlarının kısıtlama olmadan özgürce çalışmaları gerektiğini ifade eder. Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini fark eder. Kamu güvenliği ve kamu sağlığı söz konusu olduğunda, kanunlar çerçevesinde özgürlüklerin sınırlanabileceğini kavrar.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Ülkemizde Nüfus	Eğitimin kendisi için bir hak olduğunu fark eder. Zorunlu ve parasız ilköğretimin bütün çocuklar için bir hak olduğunu belirtir. Çocukların çalışma yaşamında Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 32. maddesine uygun koşullarda çalışması gerektiğini ifade eder. Herkesin çalışma ve işini özgürce seçme hakkı olduğunu fark eder. Seyahat etmenin bir özgürlük olduğunu belirtir.
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Zaman İçinde Bilim	Düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini fark eder.
Güç, Yönetim ve Toplum	Yaşayan Demokrasi	Ülkemizde yasama, yürütme ve yargı organlarının bağımsız olduğunu fark eder.

7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının ara disiplin kazanımları incelendiğinde, 13 ara disiplin kazanımının hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak Sosyal Bilgiler öğretim programı incelendiğinde, birçok kavram, değer ve kazanımın hukuk okuryazarlık içeriğine sahip olduğu görülmektedir. Ancak kazanımlar genellikle bilişsel alana yönelik olup, duyuşsal alan ile ilgili bir kazanıma rastlanmamıştır. Bunun yanında Sosyal Bilgiler öğretim programında hukuk okuryazarlık içeriğine sahip bir becerinin yer aldığı görülmemektedir.

2.7. İlgili Araştırmalar

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesini amaçlayan araştırmada, ulusal ve uluslararası literatür taranmıştır. Ulaşılan araştırmaların durum tespitine yönelik çalışmalardan ve mevcut durumu geliştirmeye yönelik uygulamaları içeren çalışmalardan oluştuğu görülmüştür.

Hukuk okuryazarlığına ilişkin, mevcut durumu tespit etmeye yönelik çalışmalara uluslararası literatürde sıkça rastlandığı, bu çalışmaların ulusal literatürde ise oldukça sınırlı olduğu anlaşılmıştır (Alıcı, 2015; Deepikal ve Kumari, 2014; Eberwein, 2008; Eni ve Arit; 2016; Friedemann S'anchez, 2012; Gökdemir, 2013; Kara ve Tangülü, 2017; Militello ve Schimmel, 2012; Patil ve Lavanya, 2012; Preston Shoot ve Mckimm, 2012; Reglin, 1992; Sametz, Mcloughin ve Streib, 1983; Steininger ve Rückel, 2013; Oğuz, 2013; Tie, 2014; Wagner, 2007; Younga, Kraglund Gauthierb ve Foran, 2014). Hukuk okuryazarlığının durum tespitine yönelik yapılan araştırmalar, yakın tarihten uzak tarihe doğru sırasıyla sunulmuştur.

Kara ve Tangülü (2017) "Sosyal Bilgiler öğretim programında hukuk okuryazarlığı ve politik okuryazarlık üzerine bir durum incelemesi" adlı araştırmalarında, Sosyal Bilgiler öğretim programında hukuk okuryazarlığı ve politik okuryazarlık içeriğini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden bütüncül çoklu durum çalışması desenine uygun olarak oluşturulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretim programı öğrenme alanı, beceri, değer, kavram ve kazanımlar olarak belirli ölçütler temel alınarak incelenmiştir. Verilerin elde edilmesinde doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Veriler betimsel analiz yolu ile analiz edilmiştir. Araştırmada, hukuk okuryazarlığı içeriğine sahip bir beceriye rastlanmadığı ve duyuşsal alana yönelik hukuk okuryazarlık içeriğine sahip kazanımların yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, Sosyal Bilgiler öğretim programına hukuk okuryazarlık içeriğine sahip becerilerin ve duyuşsal kazanımların eklenilebileceği dair öneriler sunulmuştur.

Eni ve Arit (2016) "Nijerya'daki okul çalışanlarının eğitim yasaları ve insan hakları ihlalleri bilgisi" adlı araştırmalarında, Nijerya'daki ortaokul personelinin eğitim yasası ve insan hakları ihlalleri bilgilerini incelemeyi amaçlamışlardır. Betimsel tarama modelinin kullanıldığı araştırmada, 92 ortaöğretim personeli örneklem olarak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen 17 maddelik

İnsan Hakları İhlalleri Bilgisi Anketi kullanılmıştır. Araştırmada ortaokul personelinin insan hakları ihlalleri bilgisinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, eğitim fakültelerindeki müfredata okul yasası konularını içeren bir ders koyulabileceği önerisi sunulmuştur.

Alıcı (2015) “ortaokul hukuk ve adalet dersinin öğrencilerdeki hukuk bilincini geliştirmeye etkisi” adlı araştırmasında, hukuk ve adalet dersinin hukuk bilincini geliştirmeye yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerini incelemeyi amaçlamıştır. Karma yöntem kullanılan araştırmanın örneklemini 587 öğrenci, çalışma grubunu ise 71 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Oğuz (2013) tarafından geliştirilen hukuka yönelik duyuşsal eğilimler ölçeği, hukuk davranış ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada, hukuk ve adalet dersinin öğrencilerin hukuk bilincinin gelişmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Deepikal ve Kumari (2014) “öğrenciler arasında tüketicilerin korunmasına yönelik hukuksal davranış farkındalığı üzerine bir araştırma” adlı çalışmalarında öğrencilerin tüketicilerin korunmasına yönelik hukuki işlemlere ilişkin farkındalıklarını incelemeyi amaçlamışlardır. Nitel veri yöntemlerinden biri olan durum çalışmasının kullanıldığı araştırmada, 30 öğrenci çalışma grubu olarak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada, öğrencilerin genel tüketici haklarının farkında olduğu ancak bu hakların içerik farkındalığının bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, öğrencilere tüketici haklarının günlük yaşam ile ilişkilendirilerek verilebileceği önerisi sunulmuştur.

Tie (2014) “kentlerde bulunan devlet okulu yöneticilerinin hukuk okuryazarlığı üzerine bir çalışma” adlı çalışmasında, Malezya’nın Kuala Lumpur kentinde devlet okulu yöneticilerinin hukuk okuryazarlık düzeylerini incelemeyi amaçlamıştır. Betimsel tarama modelinin kullanıldığı çalışmada, 3 ortaöğretim müdürü, 58 müdür yardımcısı, 35 öğretmen ve 7 uzman olmak üzere 109 kişi örneklem olarak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından anket geliştirilmiştir. İki bölümden oluşan ankette, ilk bölüm kişisel bilgi formu, ikinci bölüm ise öğretmenlerin bakım görevleri, sınıf denetimi, öğretmenlerin yasal hakları, bedeni ceza, öğrenci güvenliği ve öğrencilerin yasal hakları gibi konulardan oluşmaktadır. Araştırma sonucunda, katılımcıların hukuk okuryazarlık seviyelerinin orta düzeyde olduğu ve cinsiyet

değişkenine bağlı olarak erkeklerin lehine anlamlı bir fark olduğuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, okul yasası adlı bir dersin müfredata koyulabileceği ve yöneticilik yapan eğitimcilere hukukçular tarafından okul yasası ile ilgili hizmet içi eğitim verilebileceği önerilerinde bulunulmuştur.

Younga, Kraglund Gauthierb ve Foran (2014) “öğretmen eğitim programlarındaki hukuk okuryazarlığı: ilişkinin kavramsallaşması ve pedagojinin yapılandırılması” adlı çalışmalarında, halk eğitim derslerini alan öğretmen adaylarındaki hukuk okuryazarlık tutumlarını incelemeyi amaçlamışlardır. Karma yöntemin kullanıldığı araştırmada, halk eğitim dersini almış olma durumuna bağlı olarak 38 öğretmen adayına anket uygulanmış, 5 öğretmen adayıyla ise görüşme gerçekleştirilmiştir. Nicel verilerin analizinde betimsel istatistik, nitel verilerin analizinde ise betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırmada, halk eğitim dersi alan öğrencilerin hukuk okuryazarlığına yönelik tutumlarının geliştiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, öğrencilerin hukuk okuryazarlık bilgi ve tutumlarını geliştirmek için vaka inceleme yönteminin kullanılabileceği önerilmiştir.

Gökdemir (2013) araştırmasında, 1924’ten günümüze ilköğretim Sosyal Bilgiler programlarındaki hukuk konuları incelenmeyi amaçlamıştır. Nitel yöntemlerden biri olan durum çalışması ile oluşturulan araştırmada, 1924’ten 2005’e kadar yapılmış olan Sosyal Bilgiler öğretim programları doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Araştırmada, 1924’ten günümüze yapılan Sosyal Bilgiler öğretim programlarında hukuk konularına yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, Sosyal Bilgiler öğretim programında hukuk konularına daha fazla yer verilmesi yönünde öneriler sunulmuştur.

Oğuz (2013) “ortaokul öğrencilerinin Sosyal Bilgiler eğitimi çerçevesinde hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi” adlı araştırmasında, sekizinci sınıf öğrencilerinin hukuk okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Betimsel tarama modelinin kullanıldığı çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu’un belirlediği 12 bölge içerisinde 2012-2013 eğitim öğretim yılında sekizinci sınıfta öğrenim gören 3407 öğrenci örneklem olarak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen hukuk bilgi testi, hukuk davranış ölçeği ve hukuka yönelik duyuşsal eğilimler ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada, ortaokul öğrencilerinin hukuk bilgi testinden ortalama bir başarı gösterdikleri, hukuk okuryazarlığı ölçeğinde ise yüksek düzeyde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Steininger ve Rückel (2013) “hukuk okuryazarlığı ve kullanıcılar: web 2.0 çağında özel yaşam, veri korunması ve telif hakları kanunu farkındalığı” adlı araştırmalarında, üniversite öğrencilerinin internete yönelik hukuk okuryazarlık düzeylerini incelemeyi amaçlamışlardır. Betimsel tarama modeli kullanılan araştırmada, 1134 üniversite öğrencisi örneklem olarak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen anket kullanılmış ve veriler çevrim içi olarak toplanmıştır. Araştırmada, hukuk okuryazarlık bilgisinin orta düzeyde olan bireylerin yasal tutumların yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, öğrencilerin hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerini yükseltecek uygulamalar geliştirilebileceği önerisinde bulunulmuştur.

Friedemann-S'anchez (2012) “hukuk okuryazarlığı ve taşınmaz varlıklar: kanunlar, normlar ve Kolombiya'daki uygulamalar” adlı araştırmasında, mülk sahipliğinin cinsiyete yönelik hukuk okuryazarlık bilgisini incelemeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemlerin biri olan durum çalışmasına göre tasarlanan araştırmada, 14'ü erkek 14'ü kadın olmak üzere 38 kişi çalışma grubu olarak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda kadınların erkeklere göre yasal okuryazarlık bilgisinin çok az olduğuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, kadınların günlük hayatlarını etkin bir şekilde kullanabilmeleri adına hukuk okuryazarlık seminerlerinin verilebileceği önerisinde bulunulmuştur.

Militello ve Schimmel (2012) “Amerikan okullarında evrensel hukuk okuryazarlığına doğru” adlı araştırmalarında, öğretmenlerin okul yasalarını anlama ve uygulama düzeylerini incelemeyi amaçlamışlardır. Betimsel tarama modelinin kullanıldığı araştırmada, 1300 öğretmen örneklem olarak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin okul yasası hakkındaki bilgilerin düşük düzeyde olduğu ve öğretmenlerin okul yasasına ait bilgi edinme yollarının güvenilir olmadığına ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, öğretmenlerin hukuk okuryazarlığını geliştirmek üzere bir program önerisinde bulunmuşlardır.

Patil ve Lavanya (2012) “ortaokul öğrencilerinin hukuk okuryazarlıkları üzerine bir çalışma” adlı araştırmalarında, ortaokul öğrencilerinin hukuk okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Betimsel tarama modelinin kullanıldığı çalışmada, 81'i erkek 59'u kız olmak üzere 150 öğrenci örneklem olarak seçilmiştir. Veri toplama aracı

olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin hukuk okuryazarlık düzeylerinin alanlara göre farklılık gösterdiği ve hukuk okuryazarlık düzeyinin cinsiyete bağlı olarak bir farklılık göstermediğine ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, öğrencilerin hukuk okuryazarlık düzeylerinin arttırılmasına yönelik devlet politikalarının oluşturulabileceği önerisinde bulunmuşlardır.

Preston Shoot ve Mckimm (2012) “hukuk okuryazarlığı uygulamaları için hazır bulunuşluk algısı: sosyal hizmetler öğrencilerinin görüşlerini belirleyen bağlamsal bir araştırma” adlı çalışmalarında, sosyal hizmet uygulamaları alan öğrencilerin hukuk okuryazarlığa yönelik görüşlerinin incelenmesini amaçlamışlardır. Betimsel tarama modelinin kullanıldığı araştırmada, 399 lisans ve 239 lisansüstü öğrenci örneklem olarak seçilmiştir. Örnek seçimindeki temel ölçüt ise öğrencilerin sosyal hizmetler uygulamaları dersi almış olmalarındır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen 5’li likert tipte Öz-Yeterlik Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada sosyal hizmet dersi uygulamaları dersinde gördükleri hukuk konularının hukuk okuryazarlığa yönelik görüşlerini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Eberwein (2008) “devlet okullarında hukuk okuryazarlığının yükselişi, okul müdürleri için bir çağrı: ortaokul devlet okulu müdürlerinin devlet okulu yasaları bilgisinin ulusal düzeyde araştırılması” adlı araştırmasında, ABD’de ki ortaokul müdürlerinin; öğrenci ve öğretmen hakları ile öğrenci ve öğretmen yükümlülüklerine yönelik bilgilerini ve hukuk okuryazarlığının cinsiyet, okul türü, okul büyüklüğu, okul nüfusu, kamusal özel eğitim seviyesi, hukuk bilgisi kaynaklar ve hukuk eğitimi değişkenliğine bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği incelemeyi amaçlamıştır. Betimsel tarama modelinin kullanıldığı çalışmada, 493 ortaokul müdürü örneklem olarak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Araştırmada, ortaokul müdürlerinin hukuk okuryazarlık bilgi seviyelerinin orta düzeyde olduğu ve değişkenler arasında anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, okul yasası ile ilgili ortaokul müdürlerine eğitim verilmesi ve eğitimlerde yeni materyal ve yöntemlerin kullanılması önerileri sunulmuştur.

Wagner (2007) “eğitimcilerin hukuk okuryazarlığının değerlendirilmesi ve öğretmen yetiştirme politikasına yönelik öneriler” adlı araştırmasında, öğretmen, müdür ve üniversitede çalışan profesörlerin okul yasası konusuna ilişkin korkularını ve öğretmen ve müdürlerin eğitim uygulamalarını incelemeyi amaçlamıştır. Betimsel tarama

modelinin kullanıldığı araştırmada, öğretmen, müdür ve üniversitelerde çalışan profesörlerden oluşan 276 kişi örneklem olarak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından anket geliştirilmiş ve araştırmanın geçerliliğini arttırmak adına anketin altına üç açık uçlu soru eklenmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmen, müdür ve üniversitede çalışan profesörlerin yasal konulara ilişkin kaygılarının olduğu ve bu konuda yetersiz olduklarına ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, öğretmen adaylarının mezun olabilme şartları arasında okul yasasını dersini almış olma kriterinin aranması ve öğretmen, müdür ve üniversitelerde çalışan profesörlere hukuk okuryazarlığı ile ilgili hizmet içi eğitimlerin verilmesi önerilerinde bulunulmuştur.

Reglin (1992) “Yargıtay mahkeme kararlarının devlet okulları yönetimi üzerine etkisi” adlı araştırmasında, lise yöneticilerinin günlük hayatı etkileyen Yargıtay kararlarına yönelik farkındalık düzeylerini incelemeyi amaçlamıştır. Betimsel tarama modelinin kullanıldığı araştırmada, 43 okul müdürü, 184 öğretmen ve 63 müdür yardımcısı olmak üzere 290 kişi örneklem olarak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin okul finansmanı, bedensel ceza ve öğretmen hakları konusunda bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, öğretmenlik mezunu olmak için ön koşulun okul yasası ile ilgili ders almış olma ve okul yasasına ilişkin personel geliştirme eğitimine ağırlık verilmesi önerileri sunulmuştur.

Sametz, Mcloughin ve Streib (1983) “öğretmen adayları için hukuk eğitimi: temel eğitim yeterli mi, geliştirilmeli mi?” adlı araştırmalarında, 1. sınıf ve 4. sınıf öğretmen adaylarının hukuk bilgisi düzeylerini incelemeyi amaçlamışlardır. Betimsel tarama modelinin kullanıldığı araştırmada 1. sınıftan 248 öğretmen adayı, 4. sınıftan ise 140 öğretmen adayı örneklem olarak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen 11 alt boyuttan oluşan 39 maddelik anket kullanılmıştır. Araştırmada, 1. sınıf ve 4. sınıf öğrencileri arasında bazı alt boyutlarda anlamlı farklılığın çıkması yanı sıra genel anlamda bir farklılığın olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, öğrencilere hukuk eğitimi konularının daha etkili ve uygulamaya dayalı verilebileceği önerisi sunulmuştur.

Hukuk okuryazarlığına ilişkin sınırlı da olsa yurt dışı literatürde mevcut durumu geliştirmeye yönelik uygulamaları içeren çalışmaların olduğu görülmüştür (Jacobson ve Palonsky, 1981; Joseph, 1980; Routier, 1992). Mevcut durumu geliştirmeye yönelik uygulamaları içeren çalışmalar yakın tarihten uzak tarihe doğru sırasıyla sunulmuştur.

Routier (1992) “Amerika Birleşik Devletleri anayasası ve insan hakları beyannamesini kullanacak sağır ve duyma güçlüğü çeken öğrencilerin vatandaşlık ve hukuk okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi” adlı araştırmada, işitme engelli öğrencilerin hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerini yükseltmek amacıyla bir model geliştirilmesi amaçlanmıştır. Geliştirilen model hukuk bilgisi ve engellilik haklarını temel alarak işitme engelli öğrencilere özel olarak geliştirilmiştir. Zayıf deneysel desen ile oluşturulan araştırmada çalışma grubunu kırsal bir bölgede yer alan devlet okulundaki gönüllülük esasına göre seçilmiş olan işitme engelli öğrenciler oluşturmaktadır. Uygulama süreci 12 hafta sürmüştür ve bu süreç içerisinde okulda görev yapan öğretmenlere de hukuk okuryazarlığı ile ilgili yoğunlaştırılmış kurs verilmiştir. Araştırmada, hukuk okuryazarlığı geliştirmeye yönelik uygulanan modelin, öğrencilerin hukuki yazma ve okuma becerilerini geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, hukuk okuryazarlığı geliştirmeye yönelik oluşturulan modelin, ülkede yer alan diğer işitme engelli okullarında da uygulanılabileceği önerisi sunulmuştur.

Jacobson ve Palonsky (1981) “Hukuk konularının öğretiminin etkisi” adlı çalışmalarında, hukuk konularının öğretiminin öğrencilerdeki etkilerini incelemeyi amaçlamışlardır. Zayıf deneysel desen ile oluşturulan araştırmada, 5. ve 6. Sınıf öğrencileri çalışma grubu olarak seçilmiştir. Bir dönem boyunca verilen hukuk konularının öğrencilerin hukuka yönelik bilgi, tutum ve becerilerini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Joseph (1980) “6. sınıf öğrencileri için hukuk ile ilgili eğitime yönelik bir öğretim modeli geliştirilmesi” adlı araştırmasında, geliştirdiği öğretim modelinin etkinliğini incelemeyi amaçlamıştır. Yarı deneysel desen ile oluşturduğu araştırmada bir ortaokulda yer alan 6. sınıf öğrencilerini kontrol grubu ve deney grubu olarak ikiye ayırmıştır. Uygulama süresince deney grubunda hukuk ile ilgili konuların öğretimini geliştirdiği öğretim modeli ile gerçekleştirmiş, kontrol grubunda ise düz anlatım yöntemi kullanmıştır. Araştırmada, uygulama sonucunda deneysel grubun kontrol grubuna göre hukuk konularına yönelik daha fazla bilgi sahibi oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularından yola çıkarak, geliştirdiği öğretim modelinin hukuk konuların öğretiminde kullanılabileceği önerisinde bulunmuştur.

Taranan literatür incelendiğinde hukuk okuryazarlığa ilişkin araştırmaların daha çok durum tespitine dayalı gerçekleştiği, sınırlı da olsa yurt dışında mevcut durumu iyileştirmeye yönelik çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Yurt dışında gerçekleştirilen durum tespiti çalışmaların daha çok ğretmen ve eğitim yöneticilerinin okul yasına ilişkin hukuk okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi amaçladıkları göze çarpmaktadır. Yurt içinde ise sınırlı olmakla birlikte hukuk okuryazarlığına ilişkin durum tespiti çalışmaların Sosyal Bilgiler dersi kapsamında ele alındığı görülmüştür. Ayrıca araştırmaların genel olarak betimsel tarama modelinde gerçekleştiği gözlenmiştir. Son olarak taranan literatürde, öğrencilerde hukuk okuryazarlığına ilişkin bilgi, beceri ve tutumları geliştirecek olan Sosyal Bilgiler ğretmen adaylarının, hukuk okuryazarlık düzeylerini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır.

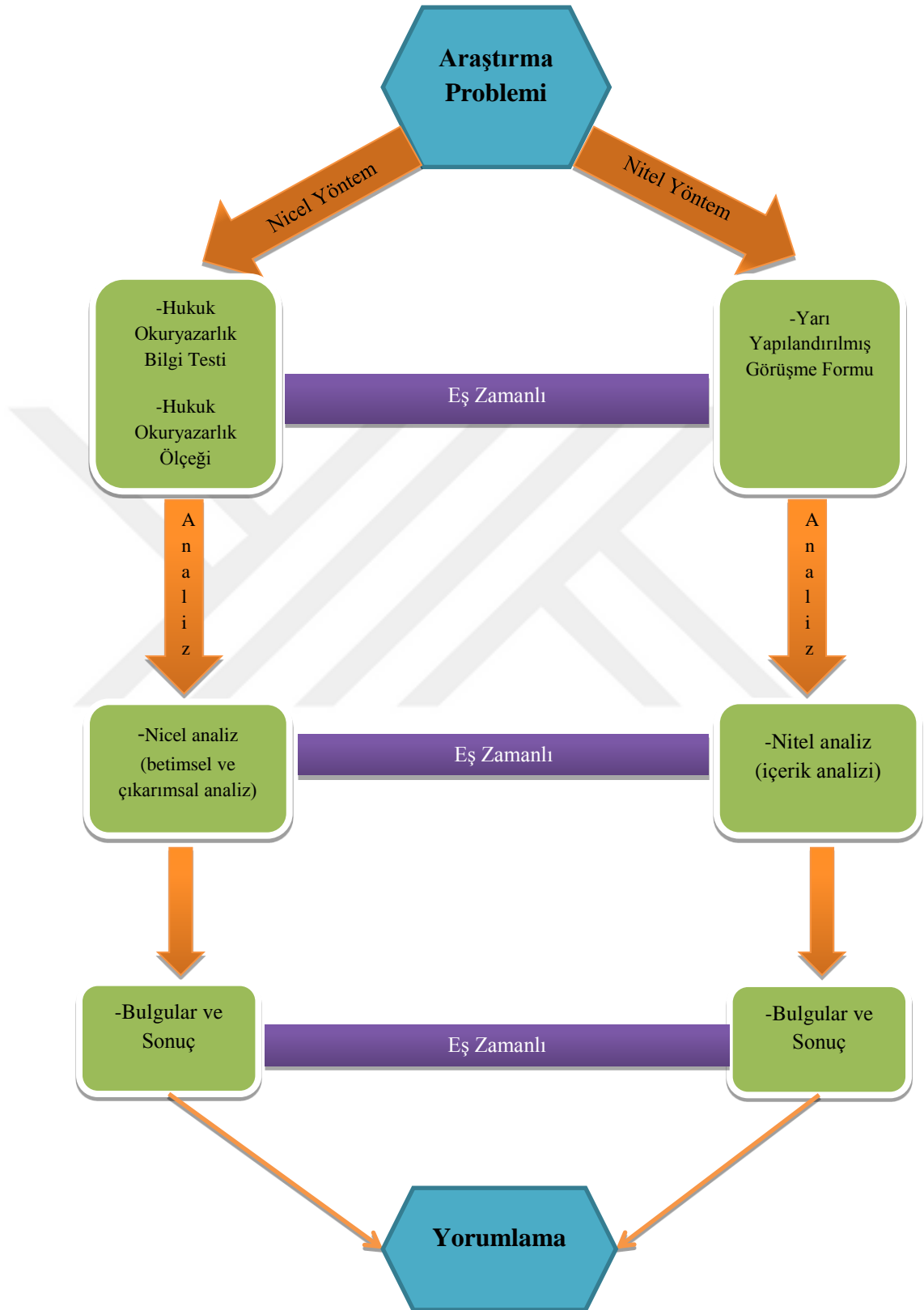
BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeline, evren ve örnekleme, veri toplama araçlarına, veri toplama süreci ve veri analizlerine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için karma araştırma yöntemlerinden birisi olan yakınsayan paralel desen modeli kullanılmıştır. Karma yöntem ile oluşturulan araştırmalar, araştırmanın genişliği ve derinliğini belirlemek amacıyla nicel ve nitel yöntemlerin birleştirilmesi sonucu oluşur (Robson, 2015). Yakınsayan paralel desen modelinde, kullanılan her iki yönetime eşit düzeyde öncelik verilir. Analiz sırasında yöntemlerin aşamaları birbirinden ayrı tutulurken, yorumlama aşamasında sonuçlar birleştirilir. Bu araştırma deseni, araştırmacının nicel ve nitel aşamaları araştırma süreci içerisinde aynı zamanda uygulamasıyla oluşur. Böylece araştırmacı, araştırmada kullanılan nicel yöntem ile nitel yöntemin güçlü ve birbiri ile uyuşmayan zayıf yönlerini bir araya getirerek araştırma konusunun daha etkili bir şekilde anlaşılmasını sağlar (Creswell ve Clark, 2015). Araştırmanın modeli Şekil 3.1' de sunulmuştur.

Şekil 3.1 Araştırmanın modeli

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Türkiye’deki eğitim fakültelerinde öğrenim gören Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarıdır. Araştırmanın örneklemine ise, oransız küme örnekleme yolu ile seçilen 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı’nda Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı’nda öğrenim gören 610 3. sınıf öğretmen adayları oluşturmaktadır. Oransız küme örnekleme tekniği evrende yer alan tüm bireylerin listelenemediği ancak evrenin kendi içerisinde alt gruplara ayrılarak bu gruplara dahil olan bireylerin listelenebildiği araştırmalarda oldukça yararlı olan bir örnekleme türüdür (Karasar, 2012).

Oransız küme örnekleme yolu ile seçilen örneklemin belirlenmesinde, Türkiye İstatistik Kurumu[TÜİK] verilerinden elde edilen istatistiki bölge birimleri sınıflaması temel alınmıştır. Birinci düzeyde Türkiye temel olarak 12 bölgeye (İstanbul, Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Akdeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu) ayrılmıştır. İkinci düzeyde 26 alt bölge, üçüncü düzeyde ise 81 il yer almaktadır (TÜİK, 2012). Milli Eğitim Bakanlığı’nın gerçekleştirdiği araştırmalarda, Milli Eğitim istatistikleri örgün eğitim 2011-2012 eğitim öğretim yılı için belirlenen Uluslararası Standart Eğitim Sınıflaması[ISCED] ve İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması[İBBS] kullanılmaktadır (Oğuz, 2013). Buna göre, öncelikli olarak bölgelere göre örneklem belirleme çalışması gerçekleştirilmiş ve İBBS-1 düzeyi örneklem için uygun görülmüştür. İBBS-1 üzerinden yürütülen örneklem belirleme aşamasında, İBBS-1’i oluşturan 12 bölge içerisinde ulaşılabilirlik, ekonomiklik, uygulama kolaylığı gibi kriterler göz önünde bulundurularak her bölgeden bir üniversite seçilmiştir. Üçüncü sınıf Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının örneklem olarak seçilmesinin en önemli nedeni ise 1. ve 2. sınıfta hukuk okuryazarlığına yönelik “İnsan Hakları ve Demokrasi”, “Temel Hukuk” ve “Vatandaşlık Bilgisi” gibi temel dersleri almış olmalarıdır. Araştırmaya katılan örneklem grubunun cinsiyete ve okuduğu bölgeye ilişkin bilgileri Tablo 3.1 ve Tablo 3.2’de sunulmuştur.

Tablo 3.1

Örneklemin Cinsiyet Dağılımına İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Cinsiyet	N	%
Kadın	360	59,0
Erkek	250	41,0
Toplam	610	100

Tablo 3.1 incelendiğinde araştırmaya katılan 610 Sosyal Bilgiler öğretmen adayının 250'sinin erkek (%41,0) ve 360'ının kadın (%59,0) olduğu görülmektedir.

Tablo 3.2

Örneklemin Öğrenim Gördüğü Bölgeye İlişkin Frekans ve Yüzdelerik Dağılım Değerleri

Öğrenim Gördüğü Bölge	N	%
İstanbul	45	7,4
Batı Marmara	51	8,4
Ege	60	9,8
Doğu Marmara	43	7,0
Batı Anadolu	45	7,4
Akdeniz	43	7,0
Orta Anadolu	41	6,7
Güneydoğu Anadolu	51	8,4
Batı Karadeniz	42	6,9
Doğu Karadeniz	72	11,8
Kuzeydoğu Anadolu	58	9,5
Ortadoğu Anadolu	59	9,7
Toplam	610	100

Tablo 3.2'de yer alan 610 Sosyal Bilgiler öğretmen adayının öğrenim gördükleri bölgeye ilişkin frekans ve yüzde dağılımlarına bakıldığında, 45 öğretmen adayının (%7,4) İstanbul bölgesinden, 51 öğretmen adayının (%8,4) Batı Marmara bölgesinden, 60 öğretmen adayının (%9,8) Ege bölgesinden, 43 öğretmen adayının (%7) Doğu Marmara bölgesinden, 45 öğretmen adayının (%7,4) Batı Anadolu bölgesinden, 43 öğretmen adayının (%7) Akdeniz bölgesinden, 41 öğretmen adayının (%6,7) Orta Anadolu bölgesinden, 51 öğretmen adayının (%8,4) Güneydoğu Anadolu bölgesinden, 42 öğretmen adayının (%6,9) Batı Karadeniz bölgesinden, 72 öğretmen adayının (%11,8) Doğu Karadeniz bölgesinden, 58 öğretmen adayının (%9,5) Kuzeydoğu Anadolu bölgesinden ve 59 öğretmen adayının (%9,7) Ortadoğu Anadolu bölgesinden araştırmaya katıldığı görülmektedir.

Araştırmanın nitel boyutunda ise çalışma grubu amaçlı rastgele örneklem yolu ile belirlenmiştir. Bu örnekleme türü, var olan durumların ortaya çıkarılmasında seçilen çalışma grubunun niçin araştırma için seçildiğine dair var olan şüpheleri azaltarak güvenilirliği arttırmaya yönelik olarak kullanılır (Patton, 2014). Bu bağlamda araştırmada yer alan 12 üniversitenin her birinden bir kadın ve bir erkek olmak üzere, gönüllülük esasına dayalı olarak toplam 24 Sosyal Bilgiler öğretmen adayı katılımcı olarak belirlenmiştir. Çalışma grubunun demografik özellikleri Tablo 3.3'te sunulmuştur.

Tablo 3.3

Çalışma Grubunu Oluşturan Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demografik Özellikleri

Görüşmeye Katılan Öğretmen Adayları	Demografik Özellikler		
	Cinsiyet	Öğrenim Görülen Bölge	Sınıf
K1	Erkek	Doğu Marmara Bölgesi	3
K2	Kadın	Doğu Marmara Bölgesi	3
K3	Erkek	Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi	3
K4	Kadın	Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi	3
K5	Erkek	Batı Karadeniz Bölgesi	3
K6	Kadın	Batı Karadeniz Bölgesi	3
K7	Erkek	Akdeniz Bölgesi	3
K8	Kadın	Akdeniz Bölgesi	3
K9	Erkek	Ortadoğu Anadolu Bölgesi	3
K10	Kadın	Ortadoğu Anadolu Bölgesi	3
K11	Erkek	Batı Anadolu Bölgesi	3
K12	Kadın	Batı Anadolu Bölgesi	3
K13	Erkek	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	3
K14	Kadın	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	3
K15	Erkek	İstanbul Bölgesi	3
K16	Kadın	İstanbul Bölgesi	3
K17	Erkek	Orta Anadolu Bölgesi	3
K18	Kadın	Orta Anadolu Bölgesi	3
K19	Erkek	Doğu Karadeniz Bölgesi	3
K20	Kadın	Doğu Karadeniz Bölgesi	3
K21	Erkek	Ege Bölgesi	3
K22	Kadın	Ege Bölgesi	3
K23	Erkek	Batı Marmara Bölgesi	3
K24	Kadın	Batı Marmara Bölgesi	3

3.3. Veri Toplama Süreci

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesini amaçlayan araştırmada, belirlenen 12 bölgede yer alan toplam 12 üniversiteden veriler toplanmıştır. Uygulama süreci öncesinde belirlenen üniversitelerden uygulama izinleri alınmıştır. Veri toplama sürecinde uygulamalar araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinin toplanması 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Bahar ve Güz yarıyıllarını kapsayacak şekilde üç aşamada gerçekleşmiştir. Veri toplama sürecinin ilk aşaması 28.11.2016 ile 09.12.2016 tarihleri arasında, sırasıyla Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz bölgelerini kapsamaktadır. İkinci aşaması 20.02.2017 tarihinde Ege bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Üçüncü ve son aşama ise 27.02.2017 ile 10.03.2017 tarihleri arasında, sırasıyla Batı Marmara, İstanbul, Batı Karadeniz, Orta Anadolu, Doğu Marmara ve Batı Anadolu bölgelerini kapsamaktadır. Araştırmada nicel ve nitel veriler eş zamanlı toplanmıştır. Araştırmanın nitel veri toplama sürecinde gönüllük esasına göre belirlenmiş katılımcılar ile birebir görüşmeler katılımcıların kendilerini rahat hissedebileceği bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Öğretmen adaylarıyla gerçekleştirilen birebir görüşmeler en az 12, en fazla ise 35 dakika sürmüştür.

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu bölümde araştırmanın nicel veri toplama araçları olan Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testi, Hukuk Okuryazarlık Ölçeği ve nitel veri toplama aracı olan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.4.1. Nicel Veri Toplama Araçları

Araştırmanın nicel boyutunda veri toplama aracı olarak hukuk okuryazarlık bilgi testi ve hukuk okuryazarlık ölçeği kullanılmıştır.

3.4.1.1. Hukuk okuryazarlık bilgi testi

Hukuk okuryazarlık bilgi testi, katılımcıların temel hukuk konularına yönelik bilgi düzeylerini belirlemek amacı ile kullanılmıştır. Veri toplama aracı araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Ölçme aracının geliştirme sürecinde öncelikle alan yazın taraması yapılmış ve ardından Batı Anadolu’da bir üniversitede yer alan 3. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk ile ilgili bir kompozisyon yazması istenmiştir. İlgili literatür ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının yazmış oldukları kompozisyon incelendikten sonra, toplamda dört öncüllü 37 sorudan oluşan Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testi’nin ilk hali oluşturulmuştur. Ölçme aracının kapsam geçerliliğinin sağlanması için Sosyal Bilgiler eğitiminde doktoralı üç araştırmacı, hukuk alanında uzman iki araştırmacı ve ölçme ve değerlendirme alanında doktoralı bir araştırmacının uzman görüşlerine başvurulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda 4 madde çıkarılmış ve 3 madde ölçme aracına eklenmiştir. Pilot uygulama için hazır hale getirilen ölçme aracı, Batı Anadolu’da yer alan iki farklı üniversitesinin üçüncü ve dördüncü sınıflarında okuyan 197 Sosyal Bilgiler öğretmen adayına uygulanmıştır. Pilot uygulama sonucunda elde edilen veriler ITEMAN 3.0 programı ile klasik test teorisine göre analize tabi tutulmuştur. Tablo. 3.4’de hukuk okuryazarlık bilgi testine ait maddelerin, madde güçlük indeksi ve ayırt edicilik indeksi değerlerine yer verilmiştir.

Tablo. 3.4

Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testine İlişkin Madde Güçlük İndeksi ve Ayırt Edicilik İndeksi Değerleri

Madde	Madde		Madde	Madde	
	Madde Güçlük İndeksi	Ayırt Edicilik Gücü		Güçlük İndeksi	Madde Ayırt Edicilik Gücü
1*	0.99	0.34	20	0.68	0.39
2	0.80	0.40	21	0.74	0.39
3	0.48	0.39	22	0.41	0.35
4*	0.94	0.39	23	0.36	0.29
5	0.58	0.32	24*	0.76	0.23
6	0.57	0.23	25	0.72	0.39
7*	0.47	0.21	26	0.37	0.37
8*	0.17	0.12	27*	0.28	0.17
9	0.34	0.25	28*	0.92	0.30
10*	0.33	0.08	29	0.80	0.28
11	0.84	0.30	30	0.74	0.32
12	0.46	0.34	31	0.78	0.32
13	0.75	0.40	32	0.41	0.27
14*	0.94	0.29	33	0.39	0.21
15*	0.94	0.24	34	0.83	0.34
16	0.53	0.33	35	0.65	0.38
17*	0.25	0.05	36	0.44	0.51
18	0.65	0.40	37	0.49	0.44
19	0.89	0.49			

*Madde ayırt edicilik ve madde güçlük indekslerine göre ölçme aracından çıkarılan maddeler

Tablo 3.4 incelendiğinde testin güvenilirliğini düşüren, madde ayırt edicilik indeksi ve madde güçlük indeksi düşük olan 11 madde (1, 4, 7, 8, 10, 14, 15, 17, 24, 27, 28) olduğu görülmektedir. Yapılan analiz sonucu ilgili maddeler hukuk okuryazarlık bilgi testinden çıkarılmıştır.

Tablo 3.5'te hukuk okuryazarlık bilgi testine ait toplam madde güçlük indeksi, madde ayırt edicilik indeksi ve KR-20 güvenilirlik katsayısına yer verilmiştir.

Tablo 3.5

Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testinin Toplam Madde Güçlük İndeksi, Madde Ayırt Edicilik İndeksi ve KR-20 Katsayısı Değerleri

Madde Güçlük İndeksi	Madde Ayırt Edicilik	
	İndeksi	KR-20 Katsayısı
0.61	0.49	0.74

Başarı ve bilgi düzeylerini ölçen testlerde madde güçlük indeksi, 0'a yaklaştıkça zorlaşırken, +1'e yaklaştıkça testin kolaylaştığını ifade eder. Geliştirilen testlerde madde güçlük indeksinin 0.50 merkez alınmak üzere, 0.20 ile 0.80 arasında olması beklenir (Özçelik, 1992). Hukuk okuryazarlık bilgi testinin toplam madde güçlük indeksi 0.61 olarak hesaplanmıştır. Bu değer testin orta güçlükte ve kullanılabilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

Madde ayırt edicilik indeksi, geliştirilen bir testin çok veya az bilen öğrencileri ayırt edip etmediğini hesaplamada kullanılır (Şeker ve Gençdoğan, 2014). Madde ayırt edicilik indeksi -1 ile +1 arasında değer alabilmektedir. Geliştirilen testin madde ayırt edicilik indeksi +1'e yaklaştığında testin güvenilirliği artarken, -1'e yaklaştıkça güvenilirliği düşmektedir. Madde ayırt ediciliğinin pozitif yönde 0.20'den yüksek olması beklenir. 0.19'un altında kalan sorular ya değiştirilmeli ya da testten çıkarılmalıdır. Geliştirilen testin madde ayırt ediciliğinin 0.20'nin üzerinde olması ilgili maddenin gerekli durumlarda kullanılabilirliğini, 0.30 üzerinde olması maddenin iyi bir ayırt ediciliğe sahip olduğunu ve 0.40'ın üzerinde olması çok iyi işleyen bir maddenin olduğunu göstergesidir (Turgut, 1988; Özçelik, 1992). Hukuk okuryazarlık bilgi testinin toplam madde ayırt edicilik indeksi 0.49 olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda hukuk okuryazarlık testinin çok iyi ayırt edici özelliğe sahip olduğu söylenebilir.

Son şeklini alan hukuk okuryazarlık bilgi testi dört öncüllü 26 maddeden oluşmuş ve KR-20 güvenilirlik katsayısı 0.74 olarak hesaplanmıştır (EK-3). Eğitim ve öğretimde yer alan amaçları gerçekleştirmedeki başarı ve bilgi düzeylerini belirlemek için kullanılan testlerdeki KR-20 güvenilirlik katsayısının, 0.70 ve üzerinde olması testin güvenilir olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2007; Şeker ve Gençdoğan, 2014). Bu bağlamda hukuk okuryazarlık bilgi testinin güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğu söylenebilir. Literatür incelendiğinde ise hukuk okuryazarlık bilgi testinin, Oğuz'un

(2013) hukuk okuryazarlığını ölçen ölçme aracı ile paralellik gösterdiği göze çarpmaktadır.

3.4.1.2 Hukuk okuryazarlık ölçeği

Hukuk okuryazarlık ölçeği, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Veri toplama aracı araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Araştırmada kullanılan veri toplama aracının geliştirilme sürecinde, ilk önce ilgili literatür taranmış ve Batı Anadolu’da yer alan bir üniversitede öğrenim gören Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarından hukuk ile ilgili bir kompozisyon yazmaları istenmiştir. Literatür tarandıktan ve kompozisyon verileri analiz edildikten sonra, ölçekle ilgili 110 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. Madde havuzunda yer alan maddeler iki ayrı araştırmacı tarafından incelenmiş ve ön eleme ile madde sayısı 57’ye düşürülmüştür. Daha sonra ölçeğin kapsam geçerliliğinin sağlanması adına hukuk okuryazarlığına ait 57 madde için; ikisi ölçme değerlendirme alanında, ikisi hukuk alanında, üçü Sosyal Bilgiler eğitimi alanında ve biri Türkçe eğitimi alanında olmak üzere toplam 8 alan uzmanının görüşlerine başvurulmuştur. Elde edilen görüşler doğrultusunda 4 madde (16, 32, 36, 46) çıkarılmış ve yerine 2 madde (19, 31) eklenmiştir. Hukuk okuryazarlık ölçeğinin pilot uygulama öncesi madde sayısı 55 olarak belirlenmiştir. Kapsam geçerliliği sağlandıktan sonra, yapı geçerliliğinin sağlanması için hukuk okuryazarlık ölçeği, pilot uygulama için hazır hale getirilmiştir. Yapı geçerliliği bir ölçekte yer alan maddelerin, ölçülmesi istenen davranışları ne derecede ölçtüğünü gösterir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014). Ölçeğin yapı geçerliliğinin sağlanması için ise aşağıda belirtilen adımlar gerçekleştirilmiştir.

- a) Açıklayıcı faktör analizi,
- b) Doğrulayıcı faktör analizi,
- c) Güvenilirlik (Cronbach’s Alpha) analizi.

a) Açıklayıcı faktör analizi: Açıklayıcı faktör analizi ölçekte yer alan değişkenlerin aralarındaki ilişkiyi sorgulayarak yeni bir yapı ortaya koymak için yapılan bir işlemdir (Can, 2014). Bu bağlamda kapsam geçerliliği sağlandıktan sonra 55 madde olarak belirlenen hukuk okuryazarlık ölçeği, açıklayıcı faktör analizinin yapılması için pilot uygulamaya tabi tutulmuştur. Pilot uygulama, Batı Anadolu’da yer alan iki üniversitede öğrenim gören toplam 375 Sosyal Bilgiler öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir.

Tavşancıl (2002) ölçek geliştirme ile ilgili yapılan araştırmalarda, örneklem büyüklüğünün madde sayısının 5 ile 10 katı arasında olması gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda hukuk okuryazarlık ölçeği için seçilen örneklem büyüklüğünün yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

Açımlayıcı faktör analizine geçmeden önce elde edilen veri setinin, normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığını test etmek amacıyla çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiş ve Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerleri ile Kolmogorov-Smirnov testinin sonuçları sırasıyla Tablo 3.6'da ve Tablo 3.7'de sunulmuştur.

Tablo 3.6

Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Pilot Çalışmasından Elde Edilen Verilere İlişkin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	İstatistik	Standart Hata
Çarpıklık	,164	,126
Basıklık	-,284	,251

Tablo 3.6 incelendiğinde çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,96 ile +1,96 arasında yer aldığı gözükmemektedir. Çarpıklık ve basıklık değerinin -,1,96 ile +1,96 arasında yer alması dağılımın normal olduğunu göstermektedir (Can, 2014).

Tablo 3.7

Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Pilot Çalışmasından Elde Edilen Verilere İlişkin Normallik Değerleri

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	sd	p	İstatistik	sd	p
Toplam	0,55	375	,200*	,994	375	,109

Tablo 3.7 incelendiğinde Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro Wilk testinde p değerinin 0.05'ten büyük olması veri setinin normallik varsayımını karşıladığını göstermektedir (Can, 2014).

Veri setinin açımlayıcı faktör analizi için uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bir diğer analiz, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik testidir. KMO katsayısı ve Bartlett küresellik testinin sonuçları Tablo 3.8'de sunulmuştur.

Tablo 3.8

KMO ve Bartlett's Küresellik Test Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin testi	Bartlett's Test of Sphericity		
	Ki-Kare	sd	p
.858	7719,427	1485	.000

Tablo 3.8 incelendiğinde, KMO değerinin .858 olduğu görülmektedir. Elde edilen bu değer, faktör analizi için örneklem büyüklüğünün uygun olduğunu göstermektedir. Bartlett testi ki-kare değerinin ise 7719,427 olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca elde edilen ki-kare (X^2) değerinin .01 düzeyinde anlamlı olduğu göze çarpmaktadır. Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda veri setinin çok değişkenli, normal dağılımdan geldiği ve faktör analizi için uygun olduğu söylenebilir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014).

Veri setinin açımlayıcı faktör analizi için uygunluğu ortaya çıktıktan sonra, hukuk okuryazarlık ölçeği “Temel Bileşenler Analizi” (Principal Component)” yöntemi ile analize tabi tutulmuştur. Ölçekte yer alan her bir maddeye ilişkin ortak varyans tablosu Tablo 3.9’da sunulmuştur.

Tablo 3.9

Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Maddelere İlişkin Ortak Faktör Varyans Değerleri

Madde	Başlangıç Değeri	Açıklama Oranı	Madde	Başlangıç Değeri	Açıklama Oranı
M1	1,000	,52	M29	1,000	,55
M2	1,000	,60	M30	1,000	,68
M3	1,000	,57	M31	1,000	,47
M4	1,000	,67	M32	1,000	,62
M5	1,000	,63	M33	1,000	,63
M6	1,000	,62	M34	1,000	,61
M7	1,000	,56	M35	1,000	,61
M8	1,000	,51	M36	1,000	,70
M9	1,000	,47	M37	1,000	,54
M10	1,000	,71	M38	1,000	,55
M11	1,000	,65	M39	1,000	,61
M12	1,000	,69	M40	1,000	,65
M13	1,000	,54	M41	1,000	,57
M14	1,000	,56	M42	1,000	,63
M15	1,000	,56	M43	1,000	,69
M16	1,000	,59	M44	1,000	,72
M17	1,000	,60	M45	1,000	,70
M18	1,000	,61	M46	1,000	,71
M19	1,000	,56	M47	1,000	,48
M20	1,000	,59	M48	1,000	,60
M21	1,000	,61	M49	1,000	,58
M22	1,000	,51	M50	1,000	,54
M23	1,000	,64	M51	1,000	,52
M24	1,000	,65	M52	1,000	,56
M25	1,000	,59	M53	1,000	,68
M26	1,000	,63	M54	1,000	,62
M27	1,000	,55	M55	1,000	,58
M28	1,000	,52			

Ortak varyans tablosunda yer alan “açıklama oranı” sütunundaki her bir maddenin sahip olması gereken en düşük değer ,10 olmalıdır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk; 2014). Tablo x incelendiğinde, ,10’un altında bir değere sahip olan maddenin olmadığı göze çarpmaktadır. Bu bağlamda maddelerin ölçeğin bütünü ile uyum sağladığı söylenebilir. Ancak ortak varyans tablosu tek başına maddelerin uygunluğu hakkında kesin bilgi vermekte yeterli olamayacağından dolayı, ölçeğin faktör yapısını ortaya çıkaran “Açıklanan Toplam Varyans Tablosu” ve “Yamaç-Birikinti Grafiği”

incelenmiştir. Açıklanan toplam varyans tablosuna ait bulgular Tablo 3.10'da sunulmuştur.

Tablo 3.10

Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Öz Değer İstatistiğine Bağlı Faktör Sayısı ve Açıklanan Varyans Yüzdesi

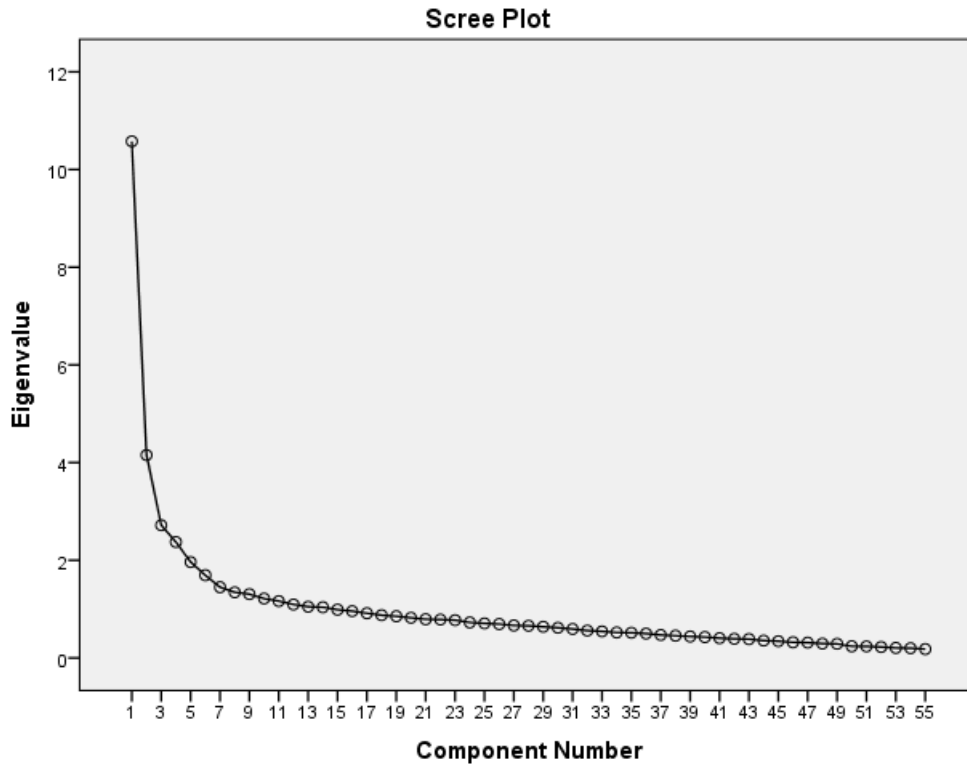
Alt Boyutlar	Başlangıç Öz Değerleri			Kareler Toplam Rotasyonu		
	Toplam	Varyans Yüzdesi	Toplam Yüzdesi	Toplam	Varyans Yüzdesi	Toplam Yüzdesi
1	10,57	19,23	19,23	10,57	19,23	19,23
2	4,15	7,55	26,78	4,15	7,55	26,78
3	2,71	4,94	31,72	2,71	4,94	31,72
4	2,37	4,31	36,04	2,37	4,31	36,04
5	1,96	3,57	39,61	1,96	3,57	39,61
6	1,69	3,08	42,69	1,69	3,08	42,69
7	1,44	2,63	45,32	1,44	2,63	45,32
8	1,34	2,44	47,76	1,34	2,44	47,76
9	1,30	2,37	50,14	1,30	2,37	50,14
10	1,21	2,20	52,35	1,21	2,20	52,35
11	1,16	2,11	54,46	1,16	2,11	54,46
12	1,09	1,99	56,45	1,09	1,99	56,45
13	1,04	1,90	58,36	1,04	1,90	58,36
14	1,03	1,88	60,25	1,03	1,88	60,25
15	,98	1,79	62,04			
16	,95	1,74	63,78			
17	,91	1,66	65,45			
18	,87	1,59	67,04			
19	,85	1,55	68,59			
20	,82	1,49	70,08			
21	,79	1,44	71,52			
22	,78	1,42	72,95			
23	,77	1,40	74,36			
24	,72	1,32	75,68			
25	,70	1,28	76,97			
26	,69	1,25	78,22			
27	,66	1,20	79,43			
28	,65	1,19	80,63			
29	,63	1,16	81,79			
30	,61	1,12	82,91			

Tablo 3.10

Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Öz Değer İstatistiğine Bağlı Faktör Sayısı ve Açıklanan Varyans Yüzdesi (Devamı)

Alt Boyutlar	Başlangıç Öz Değerleri			Kareler Toplam Rotasyonu		
	Toplam	Varyans Yüzdesi	Toplam Yüzdesi	Toplam	Varyans Yüzdesi	Toplam Yüzdesi
31	,59	1,07	83,99			
32	,55	1,01	85,00			
33	,54	,98	85,99			
34	,52	,94	86,94			
35	,51	,93	87,88			
36	,49	,90	88,78			
37	,47	,85	89,64			
38	,45	,82	90,46			
39	,43	,79	91,26			
40	,42	,77	92,04			
41	,40	,73	92,77			
42	,39	,71	93,48			
43	,38	,70	94,18			
44	,35	,64	94,83			
45	,34	,62	95,45			
46	,32	,58	96,03			
47	,31	,57	96,60			
48	,29	,53	97,14			
49	,28	,52	97,66			
50	,23	,43	98,10			
51	,23	,43	98,52			
52	,22	,40	98,93			
53	,20	,37	99,31			
54	,20	,36	99,67			
55	,18	,32	100,00			

Tablo 3.10 incelendiğinde “Açıklanan toplam varyans I” tablosuna göre 55 madde için öz değerleri 1’in üzerine çıkan 14 bileşen olmasından dolayı 14 faktör önerilmektedir. Bu 14 faktörün varyansa yaptığı katkı %60.250’dir. Ancak faktör sayısına ilişkin karar verilirken öne çıkan en önemli hususlardan biri mevcut her faktörün toplam varyansa yaptığı katkıdır. Bundan dolayı yamaç birikinti grafiğinin incelenmesi yararlı olabilir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014).

Şekil 3.2 Yamaç birikinti grafiği

Yamaç birikinti grafiğinde yer alan iki nokta arasındaki her bir aralık, bir faktör anlamına gelmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014). Şekil 3.2 incelendiğinde hukuk okuryazarlık ölçeğinin faktör sayısının 14'ten az olması gerektiği göze çarpmaktadır. Bu nedenle hukuk okuryazarlık ölçeği için belirlenen faktör sayısı ile uyumlu olması amacıyla analiz 7 faktör ile sınırlandırılarak açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır.

Hukuk okuryazarlık ölçeğinin faktör desenini ortaya çıkarmak için yapılan analizde, faktör yük değerleri için kabul düzeyi .32 olarak belirlenmiştir. İlk aşamada ölçekte bulunan her madde için bileşenler matrisi (component matrix) ile madde faktör yük değerlerine bakılmıştır. Yapılan analiz sonucunda 10 madde (M48, M27, M16, M12, M15, M38, M55, M2, M17, M13), faktör yük değerlerinin kabul düzeyi olan ,32'nin altında kalmasından dolayı ölçekten çıkarılmıştır. Ölçekte yer alan madde 55 “uyacağım tek kural hiçbir kurala uymamaktır” ve madde 15 “bir ürünün korsanı varken orijinalini almak bana anlamsız geliyor” faktör yükleri ,32'nin altında kaldığı için çıkarılan maddelere örnek verilebilir.

Hukuk okuryazarlık ölçeği için yapılan bir diğ er analiz eksen döndürmesidir. Eksen döndürmesi sonucunda maddelerin bir faktörde yükleri artarken, diğ er faktörde azalır. Böylece faktörleri daha iyi yorumlayabilme olasılığı artar (Büyüköztürk, 2016). Hukuk okuryazarlığı ölçeğ inin eksen döndürmesinde varimax döndürme tekniğ i kullanılmış tır. Yapılan analizler sonucu, madde yük değ erinin düşük olmasından kaynaklı çıkarılan 10 maddenin yanı sıra, birden fazla faktörde kabul düzeyinden yüksek değ ere sahip olan ve iki farklı faktörde yük değ eri arasındaki fark .1'den küçük olan 16 madde (M31, M21, M34, M23, M24, M8, M42, M47, M9, M35, M14, M36, M39, M40, M41, M18) hukuk okuryazarlık ölçeğ inden çıkarılmış tır. Bu maddelerin çıkarılmasından sonra elde edilen analiz sonuçlar Tablo 3.11'de sunulmuştur. Ölçekte yer alan madde 23 (hak kavramının ne olduğunu bilmek benim için önemlidir) hem birinci faktörde hem de üçüncü faktörde ,32'den yüksek değ er aldığından dolayı çıkarılan maddelere örnek verilebilir.

Tablo 3.11

Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Açıklanan Toplam Varyansı II

Boyut	Başlangıç Öz Değerleri			Kareler Toplam Rotasyonu		
	Toplam	Varyans Yüzdesi	Toplam Yüzdesi	Toplam	Varyans Yüzdesi	Toplam Yüzdesi
1	5,25	18,11	18,11	5,25	18,11	18,11
2	3,37	11,64	29,75	3,37	11,64	29,75
3	2,42	8,35	38,11	2,42	8,35	38,11
4	1,80	6,22	44,33	1,80	6,22	44,33
5	1,38	4,78	49,12	1,38	4,78	49,12
6	1,33	4,61	53,73	1,33	4,61	53,73
7	1,13	3,91	57,65	1,13	3,91	57,65
8	,92	3,18	60,83			
9	,88	3,05	63,88			
10	,81	2,81	66,69			
11	,77	2,68	69,37			
12	,75	2,60	71,98			
13	,72	2,50	74,49			
14	,70	2,41	76,91			
15	,63	2,19	79,10			
16	,60	2,09	81,20			
17	,56	1,94	83,14			
18	,54	1,89	85,04			
19	,53	1,83	86,87			
20	,51	1,78	88,66			
21	,49	1,70	90,36			
22	,46	1,59	91,95			
23	,43	1,50	93,46			
24	,41	1,41	94,88			
25	,36	1,26	96,14			
26	,31	1,08	97,23			
27	,28	,99	98,22			
28	,26	,91	99,13			
29	,25	,86	100,00			

Tablo 3.11 incelendiğinde, madde çıkarma işlemi sonucunda 7 faktörlü bir ölçek oluşturulabileceği ortaya çıkmaktadır. Yapı geçerliliğinin sağlanması için açıklanan toplam varyans değerinin en az %52 ve üzerinde bir değer olması gerekmektedir (Henson ve Roberts, 2006). Bu bağlamda hukuk okuryazarlığı ölçeği için, ilk yedi faktörün istenilen değerleri sağladığı söylenebilir. Ayrıca birden fazla faktöre sahip olan desenlerde, açıklanan toplam varyans değerinin %40 ile %60 arası olması yeterli kabul edilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014). Yedinci faktörün açıkladığı varyans değerinin %57.652 olması kabul edilebilir bir değerdir.

Ölçeğin toplam varyans değerinin belirlenmesinden sonra, faktör yapısını ortaya çıkarmak için Pattern Matrix tablosu kullanılmıştır. Ölçeğin faktör yapısı Tablo 3.12’de sunulmuştur.

Tablo 3.12

Hukuk Okuryazarlık Ölçeğine İlişkin Döndürülmüş Faktör Yük Değerleri

Maddeler	Faktör						
	1	2	3	4	5	6	7
M3	,70						
M6	,67						
M4	,65						
M1	,65						
M5	,63						
M7	,62						
M44		,80					
M45		,80					
M46		,80					
M43		,76					
M53			,80				
M54			,69				
M52			,67				
M50			,62				
M51			,57				
M26				,80			
M20				,61			
M25				,60			
M19				,59			
M22				,58			
M11					,78		
M10					,77		
M49					,71		
M32						,69	
M33						,66	
M37						,62	
M30							,75
M29							,62
M28							,60

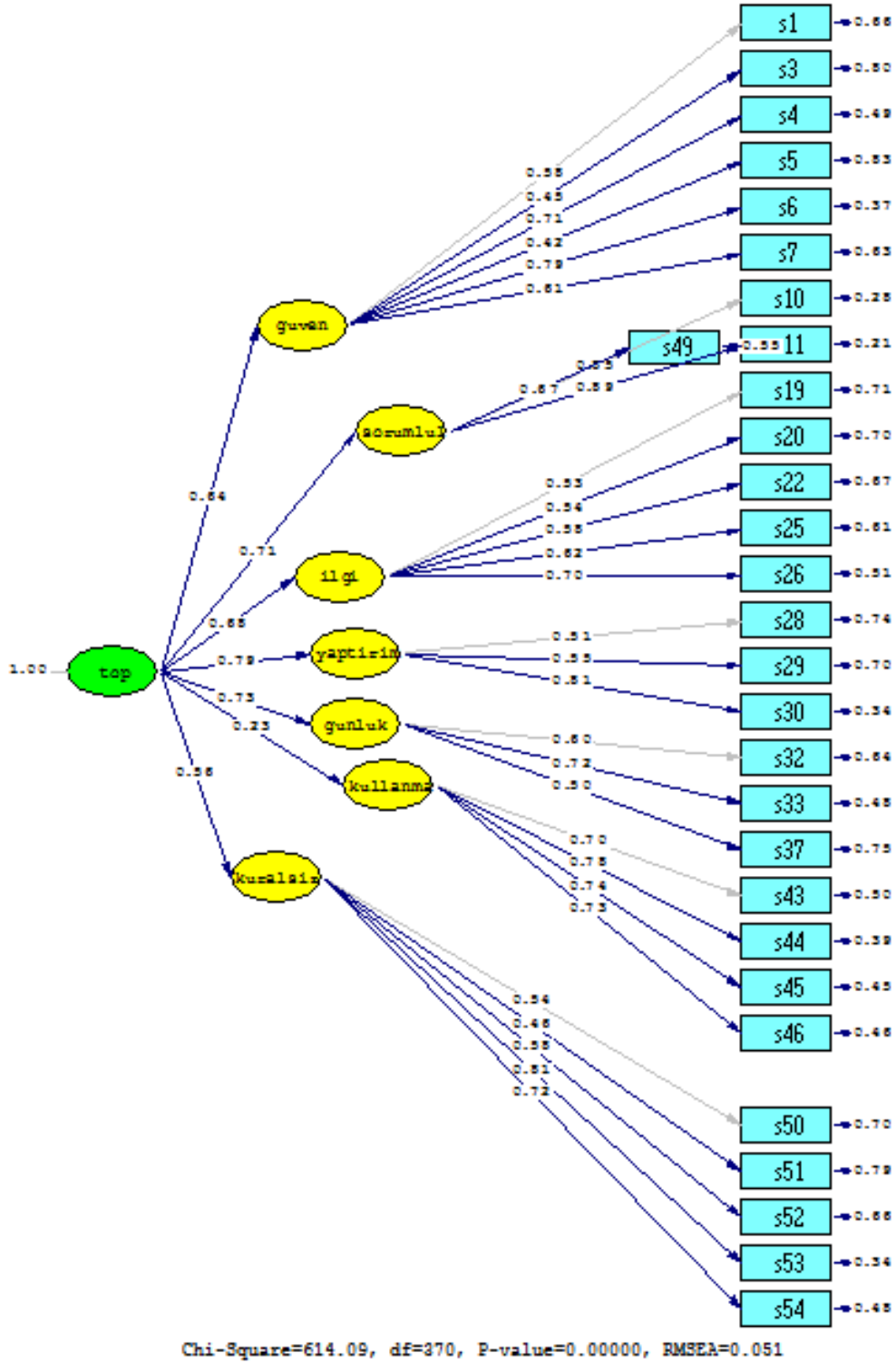
Tablo 3.12 incelendiğinde, açıklayıcı faktör analizi sonucu hukuk okuryazarlık ölçeğinin; birinci faktörde 6, ikinci faktörde dört, üçüncü faktörde 5, dördüncü faktörde 5, beşinci faktörde 3, altıncı faktörde 3 ve yedinci faktörde 3 olmak üzere toplam 29 maddeden oluştuğu görülmektedir. Her bir maddenin faktör yük değeri incelendiğinde,

değerlerin “iyi” ve “mükemmel” olarak değerlendirilebileceği söylenebilir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014).

Açımlayıcı faktör analizi ile hukuk okuryazarlık ölçeğinin faktörleri belirlendikten sonra, belirlenen faktörlerin nedensellik ilişkilerini ortaya çıkarmak için doğrulayıcı faktör analizi aşamasına geçilmiştir.

b) Doğrulayıcı faktör analizi: Doğrulayıcı faktör analizi, oluşturulan kuramsal yapının doğrulanması anlamına gelmektedir. Bu yüzden ölçek geliştirme çalışmalarında yapı geçerliliğini sağlamak için kullanılan bir analizdir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014).

Açımlayıcı faktör analizinden sonra oluşturulan yedi faktörlü hukuk okuryazarlık ölçeği, doğrulayıcı faktör analizinin yapılabilmesi için Batı Anadolu’da yer alan bir üniversitede öğrenim gören 258 Sosyal Bilgiler öğretmen adayına uygulanmıştır. Elde edilen veri seti SPSS programına girilmiş ve ardından LISREL 8.80 programına tanıtılmıştır. Daha sonra açımlayıcı faktör analizinde belirlenen yedi örtük değişken ve her bir değişkene ait maddeler programa tanıtılmıştır. Programda analizlerin özellikleri belirlendikten sonra analiz gerçekleştirilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizine ait bilgiler sırasıyla Şekil 3.3 ve Tablo 3.13’te sunulmuştur.

Şekil 3.3 Hukuk okuryazarlık ölçeğine ilişkin maddelerin örtük değişkenleri açıklama oranları

Tablo 3.13

Hukuk Okuryazarlık Ölçeğine İlişkin Doğrulayıcı Uyum İndeksleri

Uyum İndeksi	Değer	Kabul Edilebilirlik Düzeyi
χ^2/sd	1,66	$\chi^2/sd \leq 3$
RMSEA	0,051	$RMSEA \leq 0,80$
CFI	0,95	$\geq 0,90$
GFI	0,92	$\geq 0,90$
AGFI	0,91	$\geq 0,90$
NFI	0,91	$\geq 0,90$

Tablo 3.13 incelendiğinde X^2/sd oranının 2,5'in altında olduğu için mükemmel uyuma (Kline, 2005), RMSEA değerinin 0,07'nin altında olduğu için iyi uyuma (Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008), CFI değerinin 0,95 sahip olduğu için mükemmel uyuma (Tabachnick ve Fidell, 2001), GFI değerinin 0,90'dan büyük olduğu için iyi uyuma (Tabachnick ve Fidell, 2001), AGFI ve NFI değerlerinin de 0,90'dan büyük oldukları için iyi uyuma (Hooper ve diğerleri, 2008) sahip olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda hukuk okuryazarlık ölçeğinin kuramsal yapısının doğrulandığı söylenebilir.

c) Güvenilirlik analizi: Hukuk okuryazarlık ölçeğinin güvenilirlik değerini hesaplamak için cronbach alpha güvenilirlik testi yapılmış ve hukuk okuryazarlık ölçeğinin her bir maddesine ilişkin cronbach alpha güvenilirlik katsayı değerleri Tablo 3.14'de sunulmuştur.

Tablo 3.14

Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Madde-Toplam Test Korelasyonu

Madde	Madde Silme Ölçek Ortalaması	Madde Silme Toplam Varyans	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon	Madde Silme Cronbach's Alpha
M1	105,01	136,71	,26	,81
M3	105,00	132,57	,48	,80
M4	104,80	135,60	,38	,80
M5	105,82	135,0	,27	,81
M6	105,35	133,87	,31	,81
M7	105,11	132,90	,42	,80
M10	105,66	137,90	,33	,81
M11	105,38	136,84	,28	,81
M19	105,65	133,44	,35	,80
M20	105,30	133,56	,34	,80
M22	104,66	138,57	,26	,81
M25	105,60	132,95	,28	,81
M26	105,37	132,82	,37	,80
M28	104,84	134,08	,36	,80
M29	104,52	135,70	,35	,80
M30	105,52	132,24	,38	,80
M32	105,28	130,94	,40	,80
M33	104,68	135,39	,35	,80
M37	104,96	133,15	,43	,80
M43	105,22	132,06	,41	,80
M44	104,36	137,30	,40	,80
M45	104,38	136,80	,42	,80
M46	104,34	138,21	,30	,81
M49	105,01	132,71	,35	,80
M50	104,52	136,50	,30	,81
M51	105,18	133,32	,33	,80
M52	105,11	135,37	,26	,81
M53	105,55	131,35	,38	,80
M54	104,99	132,70	,41	,80

Madde-toplam test korelasyonu test maddelerinden alınan puanlar ile testin toplam puanı arasındaki ilişkiyi açıklar (Büyüköztürk, 2016). Madde-toplam korelasyonunun pozitif ve ,25'ten büyük olması gerekmektedir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012). Tablo 3.14 incelendiğinde madde toplam puan korelasyonlarının ,26 ve ,48 olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ölçeğin iç tutarlılığının yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 3.15

Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Alt Boyutlarının Cronbach's Alpha Güvenilirlik Katsayıları

Ölçek ve Alt Boyutları	Cronbach's Alpha Güvenilirlik Katsayıları
Hukuka güven	,76
Hukuku kullanma	,83
Kuralsızlık	,72
Hukuka ilgi	,72
Hukuki Sorumluluk	,76
Günlük hayat ile ilişkilendirme	,56
Hukuki yaptırım	,62
Hukuk Okuryazarlık Ölçeği	,81

Tablo 3.15 incelendiğinde, “hukuka güven” alt boyutunun cronbach's alpha güvenilirlik katsayısının ,76, “hukuku kullanma” alt boyutunun cronbach's alpha güvenilirlik katsayısının ,83, “kuralsızlık” alt boyutunun cronbach's alpha güvenilirlik katsayısının ,72, “hukuka ilgi” alt boyutunun cronbach's alpha güvenilirlik katsayısının ,72, “hukuki sorumluluk” alt boyutunun cronbach's alpha güvenilirlik katsayısının ,76, “günlük hayat ile ilişkilendirme” alt boyutunun cronbach's alpha güvenilirlik katsayısının ,56, “hukuki yaptırım” alt boyutunun cronbach's alpha güvenilirlik katsayısının ,62 ve hukuk okuryazarlık ölçeğinin toplam cronbach's alpha güvenilirlik katsayısının ,81 olduğu görülmektedir. Ölçeğin toplam cronbach's alpha değerinin ,60 ile ,90 arasında olması, ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir (Can, 2014). Bu bağlamda hukuk okuryazarlık ölçeğinin güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir. Hukuk okuryazarlık ölçeğinin cronbach's alpha güvenilirlik değeri, literatürde yer alan hukuka yönelik duyuşsal eğilimler ölçeği (Oğuz, 2013) ve hukuk davranış ölçeği (Oğuz, 2013) ile uyum göstermektedir.

Öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilen hukuk okuryazarlık ölçeği 5'li likert tipinde ve 29 maddeden oluşmaktadır (EK-4).

Geliştirilen ölçekteki maddelere öğretmen adaylarının hiç katılmıyorlarsa 1'i, tamamen katılıyorlarsa 5'i işaretleyecek şekilde cevap vermeleri istenmiştir. Ölçeğin son formunda yapılan analizler sonucu, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ölçekten alacakları en düşük puan 29, en yüksek puan ise 145 olarak hesaplanmıştır.

Hukuk okuryazarlık ölçeği “hukuka güven”, “hukuka ilgi”, “hukuki sorumluluk”, “hukuki yaptırım”, “günlük hayat ile ilişkilendirme”, “hukuku kullanma” ve “kuralsızlık” olmak üzere 7 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarının isimleri, Oğuz'un (2013) geliştirdiği hukuka yönelik duyuşsal eğilimler ölçeği ve hukuk davranış ölçeğinden örnek alınmıştır.

3.4.2. Nitel Veri Toplama Aracı

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersi kapsamında hukuk ve hukuk öğretimi arasındaki bağı derinlemesine incelemek amacıyla, nitel veri toplama araçlarından biri olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama aracı araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Oluşturulan veri toplama aracı, biri hukuk, ikisi Sosyal Bilgiler eğitimi ve biri Türkçe olmak üzere alanında uzman toplam dört araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucu beş sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formundan iki soru çıkarılmış ve ön uygulama gerçekleştirilmiştir. Dört Sosyal Bilgiler öğretmen adayıyla gerçekleştirilen ön uygulama sonucunda bir soru revize edilerek, veri toplama aracına son şekli verilmiştir (EK-5). Ölçme aracında yer alan sorular, Sosyal Bilgiler dersi ve hukuk arasındaki bağlantının yordanması; öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretim programı içerisinde yer alan hukuk konularını öğretebilme konusunda kendilerini ne kadar yeterli gördüklerine dair görüşleri ve nasıl bir hukuk öğrenimi almak istediklerine yönelik konularını kapsamaktadır.

3.5. Verilerin Analizi

3.5.1. Nicel Verilerin Analizi

Nicel verilerin analizinde SPSS.21 analiz programından yararlanılmıştır. Hukuk okuryazarlık bilgi testi için 3 uzmanın görüşüne başvurularak bilgi testinden alınan puanlar düşük, orta ve yüksek olmak üzere üç düzeye ayrılarak analiz edilmiştir. Tüm

sorulara doğru cevap verildiği takdirde alınacak puan 100, tüm sorulara yanlış cevap verildiği takdirde alınacak puan 0'dır. Katılımcı puanları bu skalaya göre düzenlenmiştir. Hukuk okuryazarlık bilgi testinin verileri betimsel ve çıkarımsal analizlere tabi tutulmuştur. Hukuk okuryazarlık bilgi testi için analize başlamadan önce veri setinin normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığını Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir. Kolmogorov-Smirnov testi sonucu p değerinin 0,05'in altında kaldığı araştırmalarda veri setinin normallik varsayımını karşılamadığı varsayılmaktadır (Field, 2009). Yapılan analiz sonucu p değerinin 0,05'in altında olduğu görülmüş ve veriler nonparametrik testler olan Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis Varyans testi ile analiz edilmiştir.

5'li likert tipte hazırlanan ve toplam 29 maddeden oluşan hukuk okuryazarlık ölçeğinden ise alınabilecek en düşük puan 29, en yüksek puan ise 145'tir. Beş uzmanın görüşüne başvurulduktan sonra ölçek; çok düşük, düşük, orta, yüksek ve çok yüksek olmak üzere beş düzeye ayrılmıştır. Hukuk okuryazarlık ölçeğinin verileri betimsel ve çıkarımsal analiz yöntemlerine tabi tutulmuştur. Elde edilen veriler analiz edilmeden önce verilerin normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığı test edilmiştir. Kolmogorov-Smirnov testi sonucu p değerinin 0,05'in altında kaldığı araştırmalarda veri setinin normallik varsayımını karşılamadığı varsayılmaktadır (Field, 2009). Analiz sonucunda Kolmogorov-Smirnov testi p değerinin 0,05'in altında olduğu görülmüş ve veri seti, nonparametrik testler olan Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis Varyans testi ile analiz edilmiştir.

3.5.2. Nitel Veri Analizi

Birebir görüşmeler sonucu elde edilen nitel veriler içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmada içerik analizi kullanılmasının amacı, elde edilen verilere ilişkin kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkiyi açıklamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Verilerin kaybını önlemek amacıyla görüşmeler esnasında katılımcıların rızasıyla araştırmacı tarafından ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmelerin sonunda bilgisayar ortamına aktarılan veriler, araştırmacı tarafından transkript edilmiştir. Analiz sürecinde veriler ilk önce serbest kodlarla oluşturulmuş daha sonra özelliklerine göre temalar haline dönüştürülmüştür. Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak amacıyla elde edilen bulgular iki ayrı araştırmacı tarafından değerlendirilerek, kodlar ve temalar puanlamaya

tabii tutulmuştur. Ayrı ayrı oluşturulan bu kodların uyum yüzdesine bakılmıştır. Uyum yüzdesini hesaplamada Miles ve Huberman (1994) tarafından belirtilen $P = \frac{N_a \times 100}{N_a + N_d}$ (P: uyum yüzdesi, N_a : uyum miktarı, N_d : uyuşmazlık miktarı) eşitliği kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından hesaplanan uyum yüzdesi % 84.4 olarak bulunmuştur. Yıldırım ve Şimşek (2008) tarafından yapılan güvenilirlik hesaplamasında uyum yüzdesinin %70 ve üzeri olması, araştırmanın güvenilirlik yüzdesini sağlamış olduğunu gösterir. Verilerin analizinde katılımcı kontrolü de sağlanarak araştırmanın güvenilirliği artırılmıştır. Araştırma etiği çerçevesinde ise öğretmen adaylarının kişilik haklarının korunması amacıyla her katılımcı “K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K22, K23, K24” olacak şekilde kodlayarak isimlendirmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen araştırmanın bulgularına yer verilmiştir.

4.1.Nicel Bulgular

4.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Bilgi Düzeylerine İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerini incelemek amacıyla hukuk okuryazarlık bilgi testi kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının bilgi testinden alabilecekleri en yüksek puan 100, en düşük puan ise 0'dır. Bilgi testi "0-33,3" arası düşük, "33,4-66,6" arası orta ve "66,7-100" arası yüksek olmak üzere üç düzeye ayrılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi testine ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.1'de sunulmuştur.

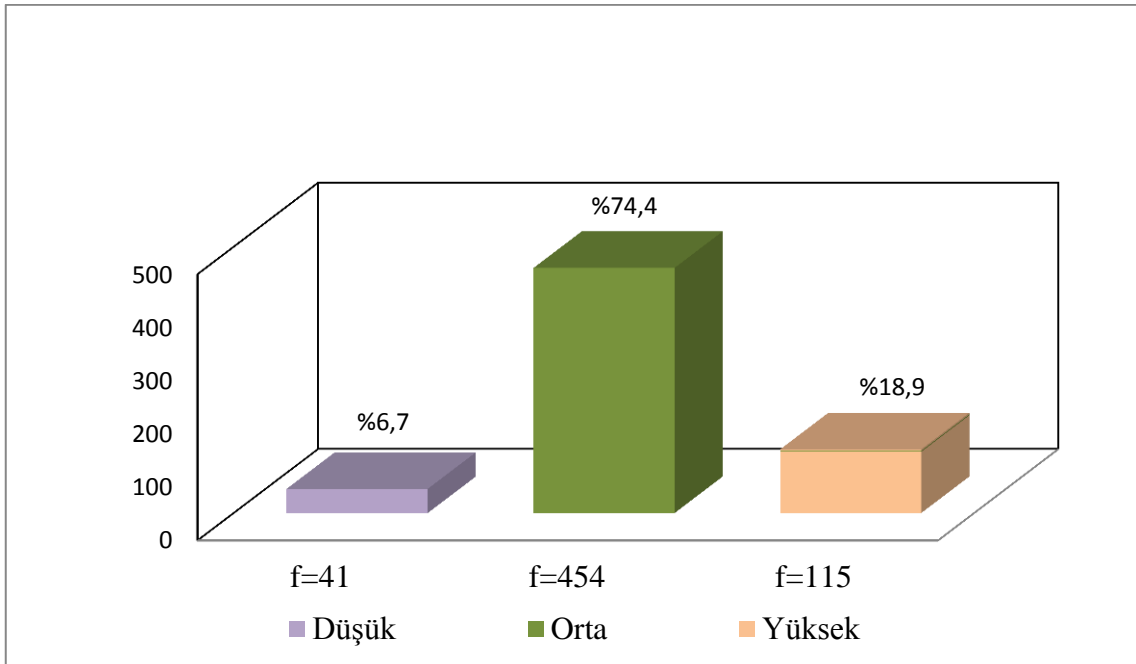
Tablo 4.1

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Bilgi Düzeylerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Bilgi Düzeyi	N	\bar{X}	sd
<i>f</i>	610	55,06	14,66

Tablo 4.1 incelendiğinde öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi testinden aldıkları aritmetik puanın ortalaması $\bar{X}=55,06$, standart sapmanın ise $sd=14,66$ olduğu görülmektedir. Elde edilen bu değerlere göre, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerinin çoğunlukla orta düzeyde olduğu söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi testinden aldıkları puanların belirlenen düzeylere göre dağılımı Şekil 4.1’de sunulmuştur.

Şekil 4.1 Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi testinden aldıkları puanların belirlenen düzeylere göre dağılımı

Şekil 4.1 incelendiğinde 41 Sosyal Bilgiler öğretmen adayının (%6,7) düşük, 454 Sosyal Bilgiler öğretmen adayının (%74,4) orta ve 115 Sosyal Bilgiler öğretmen adayının (%18,9) yüksek düzeyde hukuk okuryazarlık bilgisine sahip olduğu söylenebilir.

4.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Cinsiyet, Hukuki Süreç Yaşama ve Öğrenim Görülen Bölge Değişkenlerine Göre Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testi Puanlarına İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi testinden aldıkları puanlar cinsiyet, hukuki süreç yaşama ve öğrenim görülen bölge değişkenlerine göre incelenmiştir.

Öğretmen adaylarının belirlenen değişkenlere göre bilgi testinden aldıkları puanları analiz etmeden önce, veri setinin normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığını test

etmek amacıyla Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testi yapılmış, analiz sonucuna ait bulgular Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2

Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testinden Elde Edilen Verilere İlişkin Normallik Değerleri

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	sd	p	İstatistik	sd	p
Toplam	,094	610	,000	,976	610	,000

Tablo 4.2 incelendiğinde veri setinin Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testlerine göre normallik varsayımını karşılamadığı görülmektedir ($p < 0,05$). Bu bağlamda çıkarımsal analizler, nonparametrik testler olan Mann Whitney U ve Kruskal-Wallis testleri ile gerçekleştirilmiştir.

Öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi puanlarının, cinsiyet değişkenine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Mann-Whitney U testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.3’te sunulmuştur.

Tablo 4.3

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Bilgi Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Kadın	360	278,27	100176,56	35196,5	,000
Erkek	250	344,71	86178,50		

Tablo 4.3 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi puanlarının cinsiyet değişkenine göre, erkek öğretmen adaylarının lehine anlamlı bir fark gösterdiği anlaşılmaktadır ($U=35196,5$, $p < 0,05$). Bu bulgudan yola çıkarak, cinsiyet değişkenin hukuk okuryazarlık bilgisine anlamlı bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi puanlarının hukuki süreç yaşamış olma değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Mann Whitney U testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.4’de sunulmuştur.

Tablo 4.4

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testi Puanlarının Hukuki Süreç Yaşamış Olma Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Hukuki Süreç Yaşamış Olma	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Hayır	542	284,73	154324,0	7171,0	,000
Evet	68	471,04	32031,0		

Tablo 4.4 incelendiğinde, sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi puanlarının hukuki süreç yaşamış olma değişkenine göre, hukuki süreç yaşamış olan öğretmen adaylarının lehine anlamlı bir fark gösterdiği anlaşılmaktadır (U=7171,0, p<0,05). Bu bulgudan yola çıkarak, daha önce hukuki bir süreç yaşamış olma değişkeninin hukuk okuryazarlık bilgisi üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi puanlarını öğrenim görülen bölge değişkenine göre incelemek amacıyla hukuk okuryazarlık bilgi testinden elde edilen veriler bölgelere göre ayrılmıştır. 12 bölgede bulunan üniversitelerden elde edilen hukuk okuryazarlık bilgi puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.5'te sunulmuştur.

Tablo 4.5

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testi Puanlarının Öğrenim Görülen Bölgeye Göre Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Bölge	N	\bar{X}	sd
Doğu Karadeniz	72	61,89	14,31
Kuzeydoğu Anadolu	58	49,60	21,60
Ortadoğu Anadolu	59	53,98	13,59
Güneydoğu Anadolu	51	55,05	14,93
Akdeniz	43	55,00	14,93
İstanbul	45	62,30	11,32
Batı Anadolu	45	57,69	10,47
Batı Marmara	51	57,31	9,20
Doğu Marmara	43	52,14	15,99
Ege	60	54,04	12,45
Batı Karadeniz	42	49,36	13,90
Orta Anadolu	41	49,24	10,88
Toplam	610		

Tablo 4.5 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi puan ortalamalarının her bölge için orta düzeyde olduğu görülmektedir. (0- 33,3 arası düşük, 33,4-66,6 arası orta ve 66,7-100 arası yüksek) Araştırmaya katılan bölgeler arasında hukuk okuryazarlık bilgisi puan ortalamasının en yüksek olduğu bölge İstanbul (\bar{X} =62.30), en düşük olduğu bölge ise Orta Anadolu (\bar{X} =49,24) bölgesidir.

Son olarak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi puanlarının öğrenim görülen bölge değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Kruskal-Wallis testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.6'da sunulmuştur.

Tablo 4.6

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Bilgi Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Bölge	N	Sıra Ortalaması	df	X ²	p	Anlamlı Fark
1	72	382,04				1-2,1-3,1-4,
2	58	279,29				1-5, 1-9,
3	59	288,30				1-10,
4	51	307,15				1-11,1-12,
5	43	292,45				4-12, 6-2,
6	45	394,02	11	48,77	,000	6-3, 6-4,
7	45	341,10				6-5, 6-8,
8	51	332,06				6-9, 6-10,
9	43	265,08				6-11, 6-12,
10	60	279,70				7-9, 7-11,
11	42	238,11				7-12, 8-9,
12	41	224,46				8-11, 8-12

1: Doğu Karadeniz, 2: Kuzeydoğu Anadolu, 3: Ortadoğu Anadolu, 4: Güneydoğu Anadolu, 5: Akdeniz, 6: İstanbul, 7: Batı Anadolu, 8: Batı Marmara, 9: Doğu Marmara, 10: Ege, 11: Batı Karadeniz, 12: Orta Anadolu

Tablo 4.6 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi puanlarının öğrenim görülen bölge değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği gözlenmektedir ($X^2=48,77$, $p<0,05$). Kruskal-Wallis testi nonparametrik testlerde ikiden fazla değişkenin arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etse de hangi değişkenler arasında farklılıkların olduğunu test etmemektedir. Bu yüzden öğrenim görülen bölgeye ilişkin her bir bölge için Mann Whitney U testi ile çoklu karşılaştırılması yapılmış ve hukuk okuryazarlık bilgi puanlarının hangi bölgeler arasında farklılık gösterdiği analiz edilmiştir. Yapılan çoklu karşılaştırmalar sonucunda hukuk okuryazarlık bilgi puanlarının; Doğu Karadeniz bölgesi ile Kuzeydoğu Anadolu

bölgesi (U=1449,5, p=,003), Ortadoğu Anadolu bölgesi (U=1475,5, p=,003), Güneydoğu Anadolu bölgesi (U=1377,5, p=,018), Akdeniz bölgesi (U=1120,5, p=,013), Doğu Marmara bölgesi (U=986,0, p=,001), Ege bölgesi (U=1449,5, p=,001), Batı Karadeniz bölgesi (U=822,0, p=,000) ve Orta Anadolu bölgesi (U=747,0, p=,000) arasında Doğu Karadeniz bölgesinin lehine; Güneydoğu Anadolu bölgesi ile Orta Anadolu bölgesi arasında (U=750,0, p=,020) Güneydoğu Anadolu bölgesi lehine anlamlı bir fark olduğu gözlemlenmiştir. İstanbul bölgesi ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesi (U=888,5, p=,005), Ortadoğu Anadolu bölgesi (U=864,0, p=,002), Güneydoğu Anadolu bölgesi (U=817,5, p=,015), Akdeniz bölgesi (U=652,0, p=,008), Batı Marmara bölgesi (U=2186,0, p=,033), Doğu Marmara bölgesi (U=1502,5, p=,001), Ege bölgesi (U=2659,5, p=,001), Batı Karadeniz bölgesi (U=1358,5, p=,000) ve Batı Anadolu bölgesi (U=1256,0, p=,000) arasında İstanbul bölgesinin lehine anlamlı bir fark olduğu; Batı Anadolu bölgesi ile Doğu Anadolu bölgesi (U=1652,0, p=,028), Batı Karadeniz bölgesi (U=1508,0, p=,004) ve Orta Anadolu bölgesi (U=1393,0 p=,001) arasında Batı Anadolu bölgesi lehine ve son olarak Batı Marmara bölgesi ile Doğu Marmara bölgesi (U=1766,0, p=,034), Batı Karadeniz bölgesi (U=1588,5, p=,003) ve Orta Anadolu bölgesi (U=1484,5, p=,001) arasında Batı Marmara bölgesi lehine anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

4.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeğine Göre Düzeylerinin Belirlenmesine İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesine ilişkin geliştirilen bir diğer ölçme aracı ise hukuk okuryazarlık ölçeğidir. Öğretmen adaylarının ölçme aracından alabilecekleri en düşük puan 29, en yüksek puan ise 145'tir. Hukuk okuryazarlık ölçeği 3 uzmanın görüşüne başvurulduktan sonra "29-52,2" arası çok düşük, "52,3-75,4" arası düşük, "75,5-98,6" arası orta, "98,7-121,8" arası yüksek ve "121,9-145" arası çok yüksek olmak üzere beş düzeye ayrılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.7'de sunulmuştur.

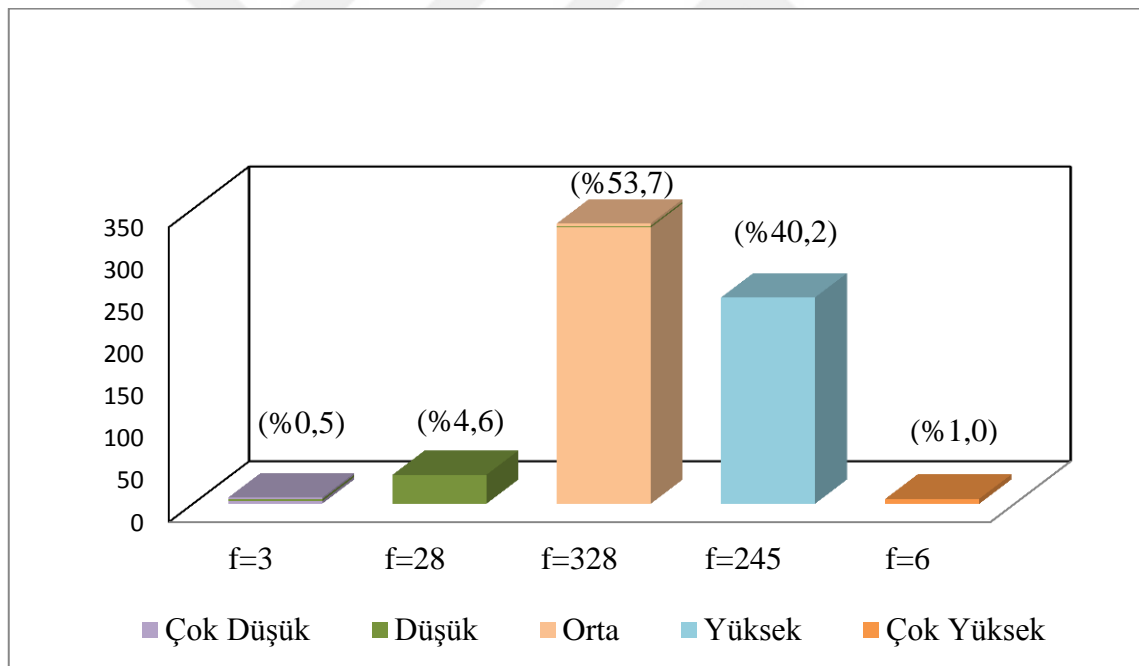
Tablo 4.7

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Hukuk Okuryazarlık Ölçeği	N	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	\bar{X}	sd
f	610				
%	100	45,0	123,0	95,45	11,64

Tablo 4.7 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalaması ($\bar{X}=95,45$), standart sapmasının ise ($sd=11,64$) olduğu görülmektedir. Bu bulgudan yola çıkarak öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğine göre okuryazarlık düzeylerinin çoğunlukla orta düzeyde yer aldığı söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğinden aldıkları puanların belirlenen düzeylere göre dağılımı Şekil 4.2’de sunulmuştur.

Şekil 4.2 Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğinden aldıkları puanların belirlenen düzeylere göre dağılımı

Şekil 4.2 incelendiğinde 3 Sosyal Bilgiler öğretmen adayının (%0,5) çok düşük, 28 öğretmen adayının (%4,6) düşük, 328 öğretmen adayının (%53,7) orta, 245 öğretmen adayının (%40,2) yüksek ve 6 öğretmen adayının (%1,0) çok yüksek düzeyde hukuk okuryazarlığa sahip oldukları söylenebilir.

4.1.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Cinsiyet, Hukuki Süreç Yaşama ve Öğrenim Görülen Bölge Değişkenlerine Göre Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Puanlarına İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğinden aldıkları puanlar cinsiyet, hukuki süreç yaşama ve öğrenim görülen bölge değişkenlerine göre incelenmiştir.

Öğretmen adaylarının belirlenen değişkenlere göre hukuk okuryazarlık ölçeğinden aldıkları puanları analiz etmeden önce, veri setinin normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığını test etmek amacıyla Kolmogorov-Simirnov ve Shapiro-Wilk testi yapılmış, analiz sonucuna ait bulgular Tablo 4.8’de sunulmuştur.

Tablo 4.8

Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinden Elde Edilen Verilere İlişkin Normallik Değerleri

	Kolmogorov-Simirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	sd	p	İstatistik	sd	p
Toplam	,057	610	,000	,975	610	,000

Tablo 4.8 incelendiğinde veri setinin Kolmogorov-Simirnov ve Shapiro-Wilk testlerine göre normallik varsayımını karşılamadığı görülmektedir ($p < 0,05$). Bu bağlamda çıkarımsal analizler, nonparametrik testler olan Mann Whitney U ve Kruskal-Wallis testleri ile gerçekleştirilmiştir.

Öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğine ilişkin puanlarının, cinsiyet değişkenine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Mann-Whitney U testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.9’da sunulmuştur.

Tablo 4.9

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Kadın	360	302,09	108754,0	4377,0	,567
Erkek	250	310,40	77601,0		

Tablo 4.9 incelendiğinde, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeği puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark göstermediği gözlenmektedir ($U=4377,0$, $p > 0,05$).

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeği puanlarının hukuki süreç yaşamış olma değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Mann Whitney U testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.10'da sunulmuştur.

Tablo 4.10

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Puanlarının Hukuki Süreç Yaşamış Olma Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Hukuki Süreç Yaşamış Olma	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Hayır	542	296,88	160908,0	13755,0	,001
Evet	68	374,22	25447,0		

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeği puanları hukuki süreç yaşamış olma değişkenine göre incelendiğinde, hukuki süreç yaşamış olan öğretmen adaylarının lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($U=13755,0$, $p<0,05$). Bu bulgudan yola çıkarak, hukuki bir süreç yaşamış olma değişkeninin hukuk okuryazarlık düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu söylenebilir.

Son olarak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğine ilişkin puanlarının öğrenim görülen bölge değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Kruskal-Wallis testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.11'de sunulmuştur.

Tablo 4.11

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Bölge	N	Sıra Ortalaması	df	X ²	p	Anlamlı Fark
1	72	302,38				2-6,
2	58	311,19				2-12,
3	59	346,36				3-6,
4	51	343,25				3-9,
5	43	300,69				3-12,
6	45	241,74	11	22,76	,019	4-6,
7	45	330,01				4-12,
8	51	316,52				6-7,
9	43	279,65				6-10,
10	60	337,81				7-12,
11	42	281,95				8-12,
12	41	235,54				10-12

1: Doğu Karadeniz, 2: Kuzeydoğu Anadolu, 3: Ortadoğu Anadolu, 4: Güneydoğu Anadolu, 5: Akdeniz, 6: İstanbul, 7: Batı Anadolu, 8: Batı Marmara, 9: Doğu Marmara, 10: Ege, 11: Batı Karadeniz, 12: Orta Anadolu

Tablo 4.11 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğine ilişkin puanlarının öğrenim görülen bölgeye göre anlamlı bir farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır ($X^2=22,76$, $p<0,05$). Hukuk okuryazarlık ölçeği puanlarına ilişkin hangi bölgeler arasında anlamlı farklılık olduğunu test etmek amacıyla, her bölge için Mann Whitney U testi ile çoklu karşılaştırma yapılmıştır. Analiz sonucunda Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi ile İstanbul bölgesi ($U=1001,0$, $p=,043$) ve Orta Anadolu bölgesi ($U=895,0$, $p=,037$) arasında Kuzeydoğu Anadolu bölgesinin lehine; Ortadoğu Anadolu bölgesi ile İstanbul bölgesi ($U=833,0$, $p=,001$), Doğu Marmara bölgesi ($U=964,0$, $p=,039$) ve Orta Anadolu bölgesi ($U=786,0$, $p=,003$) arasında Ortadoğu Anadolu bölgesi lehine; Güneydoğu Anadolu bölgesi ile İstanbul bölgesi ($U=705,5$, $p=001$) ve Ortadoğu Anadolu bölgesi ($U=665,0$, $p=003$) arasında Güneydoğu Anadolu bölgesi lehine; Batı Anadolu bölgesi ile İstanbul bölgesi ($745,5$, $p=,031$) ve Orta Anadolu bölgesi ($U=646,0$, $p=,005$) arasında Batı Anadolu bölgesi lehine; Batı Marmara bölgesi ile Orta Anadolu bölgesi ($U=771,5$, $p=,031$) arasında Batı Marmara bölgesi lehine; Doğu Marmara bölgesi ile Orta Anadolu bölgesi ($U=837,5$, $p=,007$) ve İstanbul bölgesi ($U=745,5$, $p=,017$) arasında Doğu Marmara bölgesi lehine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir.

4.1.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeğinin Alt Boyut Puanlarına İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilen hukuk okuryazarlık ölçeği; hukuka güven, hukuku kullanma, hukuki sorumluluk, hukuka ilgi, hukuki yaptırım, kuralsızlık ve günlük hayat ile ilişkilendirme olmak üzere toplam yedi alt boyuttan oluşmaktadır. Hukuk okuryazarlık ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları analiz edilmiştir. Alt boyutların madde sayıları birbirlerinden farklı olduğu için her alt boyuttan alınabilecek puanlar ilgili boyutta yer alan madde sayısına göre belirlenmiştir.

Hukuk okuryazarlığı ölçeğinin alt boyutlarından biri olan hukuka güven alt boyutu 6 maddeden oluşmaktadır. Bu alt boyuttan alınabilecek en yüksek puan 30, en düşük puan ise 6'dır. Hukuka güven alt boyutu üç uzmanın görüşü alınarak "6,0-10,8" arası çok düşük, "10,9-15,6" arası düşük, "15,7-20,4" arası orta, "20,5-25,2" arası yüksek ve "25,3-30" arası çok yüksek olmak üzere beş düzeye ayrılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuka güven alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapma puanları Tablo 4.12'de sunulmuştur.

Tablo 4.12

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuka Güven Alt Boyut Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Hukuka Güven	N	\bar{X}	sd
	610	21,96	5,09

Tablo 4.12 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuka güven alt boyut puanlarına ilişkin aritmetik ortalamalarının ($\bar{X}=21,96$), standart sapmalarının ise (sd=5,09) olduğu gözlenmektedir. Bu bulgudan yola çıkarak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuka güven alt boyutuna ilişkin düzeylerinin çoğunlukla yüksek olduğu söylenebilir.

Hukuk okuryazarlığı ölçeğinin alt boyutlarından bir diğeri olan hukuku kullanma alt boyutu 4 maddeden oluşmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuku kullanma alt boyutundan alabilecekleri en düşük puan 4, en yüksek puan ise 20'dir. Hukuku kullanma alt boyutu üç uzmanın görüşü alınarak "4,0-7,2" arası çok düşük, "7,3-10,4" arası düşük, "10,5-13,6" arası orta, "13,7-16,8" arası yüksek ve "16,9-20"

arası çok yüksek olmak üzere beş düzeye ayrılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuku kullanma alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.13'te sunulmuştur.

Tablo 4.13

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuku Kullanma Alt Boyut Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	\bar{X}	sd
Hukuku Kullanma	610	12,02	3,67

Tablo 4.13 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuku kullanma alt boyut puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=12,02$), standart sapmasının ise ($sd=3,67$) olduğu görülmektedir. Bu bulgudan yola çıkarak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuku kullanma alt boyutuna ilişkin düzeylerinin çoğunlukla orta düzeyde yer aldığı söylenebilir.

Hukuk okuryazarlığı ölçeğinin alt boyutlarından diğer alt boyutları hukuka ilgi ve kuralsızlık alt boyutları 4 maddeden oluşmaktadır. Bu alt boyutlardan alınabilecek en düşük puan 5, en yüksek puan ise 25'tir. Hukuka ilgi ve kuralsızlık alt boyutları üç uzmanın görüşü alınarak "5,0-9,0" arası çok düşük, "9,1-13,0" arası düşük, "13,1-17,0" arası orta, "17,1-21,0" arası yüksek ve "21,1-25,0" olmak üzere beş düzeye ayrılmıştır. Hukuka ilgi ve kuralsızlık alt boyutları puanlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.14'de sunulmuştur.

Tablo 4.14

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuka İlgi ve Kuralsızlık Alt Boyutları Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	\bar{X}	sd
Hukuka İlgi	610	17,76	3,92
Kuralsızlık	610	9,82	3,55

Tablo 4.14 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuka ilgi alt boyutuna ilişkin puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=17,76$), standart sapmasının ise ($sd=3,92$) olduğu görülmektedir. Bu bulgudan yola çıkarak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuka ilgi alt boyutuna ilişkin düzeylerinin çoğunlukla yüksek olduğu

söylenbilir. Öğretmen adaylarının kurlsızlık alt boyutuna ilişkin puanlarının aritmetik ortalamaları ($\bar{X}=9,82$), standart sapmaları ise (3,55) olarak belirlenmiştir. Bu bulgudan yola çıkarak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının kurlsızlık alt boyutuna ilişkin düzeylerinin düşük düzeyde yer aldığı söylenbilir.

Hukuk okuryazarlık ölçeğinin diğer alt boyutları ise hukuki sorumluluk, günlük hayat ile ilişkilendirme ve hukuki yaptırım alt boyutları 3 maddeden oluşmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının bu alt boyutlardan alabilecekleri en düşük puan 3, en yüksek puan ise 15'tir. Hukuki sorumluluk, günlük hayat ile ilişkilendirme ve hukuki yaptırım alt boyutları üç uzmanın görüşüne başvurularak "3,0-5,4" arası çok düşük, "5,5-7,8" arası düşük, "7,9-10,2" arası orta, "10,3-12,6" arası yüksek ve "12,7-15" arası çok yüksek olmak üzere beş düzeye ayrılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuki sorumluluk, günlük hayat ile ilişkilendirme ve hukuki yaptırım alt boyutları puanlarına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.15'te sunulmuştur.

Tablo 4.15

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuki Sorumluluk, Günlük Hayat İle İlişkilendirme ve Hukuki Yaptırım Alt Boyutları Puanlarına İlişkin Aritmetik ve Standart Sapma Değerleri

	N	\bar{X}	sd
Hukuki Sorumluk	610	12,27	2,51
Günlük Hayat İle İlişkilendirme	610	10,06	2,35
Hukuki Yaptırım	610	10,84	2,43

Tablo 4.15 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuki sorumluluk alt boyutuna ilişkin puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=12,74$) standart sapmanın ise (sd=2,51) olduğu; günlük hayat ile ilişkilendirme alt boyutuna ait puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=10,06$) standart sapmanın ise (sd=2,35) olduğu ve son olarak hukuki yaptırım alt boyutuna ilişkin puanlarının aritmetik ortalamasının ($\bar{X}=10,84$), standart sapmanın ise (sd=2,43) olduğu gözlenmektedir. Bu bulgulardan yola çıkarak, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuki sorumluluk ve hukuku yaptırım alt boyutlarına ilişkin puanlarının yüksek düzeyde yer almasına karşın, günlük hayat ile ilişkilendirme alt boyutuna ilişkin puanlarının orta düzeyde yer aldığı söylenbilir.

4.1.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Cinsiyet, Hukuki Süreç Yaşama ve Öğrenim Görülen Bölge Değişkenlerine Göre Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Alt Boyutları Puanlarına İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeği alt boyutları puanları cinsiyet, hukuki süreç yaşama ve öğrenim görülen bölge değişkenlerine bağlı olarak incelenmiştir.

Öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine bağlı olarak hukuk okuryazarlık alt boyutları puanlarının anlamlı bir fark gösterip göstermediğini incelemek amacıyla her alt boyuta ilişkin Mann Whitney U testi yapılmış ve bulgular Tablo 4.16’da sunulmuştur.

Tablo 4.16

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Hukuka Güven	Kadın	360	306,54	110355,50	44624,50	,860
	Erkek	250	304,00	75999,50		
Hukuku Kullanma	Kadın	360	305,91	110127,00	44853,0	,945
	Erkek	250	304,91	76228,00		
Hukuka İlgi	Kadın	360	302,83	109020,00	44040,0	,653
	Erkek	250	309,34	77335,00		
Kuralsızlık	Kadın	360	283,20	101951,00	36971,0	,000
	Erkek	250	337,62	84404,00		
Hukuki Sorumluluk	Kadın	360	307,67	110760,50	44219,50	,712
	Erkek	250	302,38	75594,50		
Günlük Hayat İle İlişkilendirme	Kadın	360	325,86	117309,00	37671,0	,001
	Erkek	250	276,18	69046,00		
Hukuki Yaptırım	Kadın	360	300,74	108267,00	43287,0	,418
	Erkek	250	312,35	78088,00		

Tablo 4.16 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık alt boyut puanlarının cinsiyet değişkenine göre hukuka güven, hukuku kullanma, hukuka ilgi, hukuki sorumluluk ve hukuki yaptırım altı boyutlarında anlamlı bir fark

göstermediği gözlenmektedir ($p>0,05$). Ancak günlük hayat ile ilişkilendirme alt boyut puanlarında kadın öğretmen adaylarının lehine, kuralsızlık alt boyut puanlarında ise erkek adaylarının lehine anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$).

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuki süreç yaşamış olma değişkenine göre hukuk okuryazarlık ölçeği alt boyut puanlarının anlamlı bir fark gösterip göstermediği belirlemek amacıyla her alt boyuta ilişkin Mann Whitney U testi yapılmış ve bulgular Tablo 4.17’de sunulmuştur.

Tablo 4.17

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Ölçeği Alt Boyut Puanlarının Hukuki Süreç Yaşamış Olma Değişkenine Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Boyutlar	Hukuki Süreç Yaşamış Olma	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Hukuka Güven	Hayır	542	297,95	161489,00	14336,0	,003
	Evet	68	365,68	24866,00		
Hukuku Kullanma	Hayır	542	301,45	163384,00	16231,0	,107
	Evet	68	337,81	22971,00		
Hukuka İlgi	Hayır	542	294,75	159755,50	12602,50	,000
	Evet	68	391,17	26599,50		
Kuralsızlık	Hayır	542	310,54	168313,00	15696,0	,045
	Evet	68	265,32	18042,00		
Hukuki Sorumluluk	Hayır	542	302,36	163880,00	16727,0	,209
	Evet	68	330,51	22475,00		
Günlük Hayat İle İlişkilendirme	Hayır	542	303,26	164369,00	17216,0	,372
	Evet	68	323,32	21986,00		
Hukuki Yaptırım	Hayır	542	299,90	162543,50	15390,50	,025
	Evet	68	350,17	23811,500		

Tablo 4.17 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık alt boyut puanlarının hukuki süreç yaşamış olma değişkenine göre hukuku kullanma, hukuki sorumluluk ve günlük hayat ile ilişkilendirme alt boyut puanlarında anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$). Ancak hukuka güven, hukuka ilgi ve hukuki yaptırım alt boyutları puanlarında hukuki süreç yaşamış olan öğretmen

adaylarının lehine, kuralsızlık alt boyut puanlarında ise hukuki süreç yaşamamış olan öğretmen adaylarının lehine anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$).

Son olarak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeği alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölge değişkenine ilişkin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelenmiştir.

Öğretmen adaylarının hukuka güven alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölgeye ilişkin anlamlı bir fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla Kruskal-Wallis testi yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 4.18’de sunulmuştur.

Tablo 4.18

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuka Güven Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Bölge	N	Sıra Ortalaması	df	X ²	p	Anlamlı Fark
1	72	311,06				1-6,
2	58	319,89				2-6,
3	59	352,33				3-6,
4	51	355,95				3-10,
5	43	361,12				3-12,
6	45	239,32	11	25,95	,007	4-6, 4-7,
7	45	279,40				4-10,
8	51	310,81				4-12,
9	43	293,20				5-6, 5-7,
10	60	273,79				5-9,
11	42	285,57				5-10,
12	41	261,30				5-12

1: Doğu Karadeniz, 2: Kuzeydoğu Anadolu, 3: Ortadoğu Anadolu, 4: Güneydoğu Anadolu, 5: Akdeniz, 6: İstanbul, 7: Batı Anadolu, 8: Batı Marmara, 9: Doğu Marmara, 10: Ege, 11: Batı Karadeniz, 12: Orta Anadolu

Tablo 4.18 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuka güven alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölge değişkenine göre anlamlı bir fark gösterdiği gözlenmektedir ($X^2=25,95$, $p<0,05$). Hukuka güven alt boyut puanlarına ilişkin hangi bölgeler arasında fark olduğunu test etmek amacıyla Mann Whitney U testi ile çoklu karşılaştırma yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, hukuka güven alt boyut puanlarına ilişkin Doğu Karadeniz bölgesi ile İstanbul bölgesi ($U=1214,5$, $p=,022$) arasında Doğu Karadeniz bölgesi lehine; Kuzeydoğu Anadolu bölgesi ile İstanbul bölgesi ($U=940,5$, $p=,015$) arasında Kuzeydoğu Anadolu bölgesi lehine; Ortadoğu Anadolu bölgesi ile İstanbul bölgesi ($U=832,0$, $p=,001$), Ege bölgesi ($U=1355,5$, $p=,020$) ve Orta Anadolu bölgesi ($U=869,0$, $p=,000$) arasında Ortadoğu Anadolu bölgesi lehine anlamlı fark

gözlemlenmiştir. Güneydoğu Anadolu bölgesi ile İstanbul bölgesi ($U=650,0$, $p=,000$), Batı Anadolu bölgesi ($U=862,0$, $p=,035$), Ege bölgesi ($U=1101,0$, $p=,011$) ve Orta Anadolu bölgesi ($U=737,5$, $p=,015$) arasında Güneydoğu Anadolu bölgesi lehine; Akdeniz bölgesi ile İstanbul bölgesi ($U=546,5$, $p=,000$), Batı Anadolu bölgesi ($U=710,0$, $p=,031$), Doğu Marmara bölgesi ($U=689,0$, $p=,041$), Ege bölgesi ($U=910,5$, $p=,011$) ve Orta Anadolu bölgesi ($U=600,5$, $p=,012$) arasında Akdeniz bölgesi lehine anlamlı bir fark belirlenmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuku kullanma alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölge değişkenine ilişkin anlamlı bir fark gösterip göstermediği test etmek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis testinin bulguları Tablo 4.19'da sunulmuştur.

Tablo 4.19

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuku Kullanma Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Bölge	N	Sıra Ortalaması	df	X^2	p	Anlamlı Fark
1	72	298,90				6-9, 7-1,
2	58	285,73				7-2,
3	59	290,85				7-3,
4	51	304,93				7-4,
5	43	261,83				7-5,
6	45	324,26	11	30,63	,001	7-9,
7	45	392,61				7-11,
8	51	329,75				7-12,
9	43	241,15				10-2, 10-3,
10	60	362,58				10-5, 10-9,
11	42	280,04				10-11,
12	41	276,32				10-12

1: Doğu Karadeniz, 2: Kuzeydoğu Anadolu, 3: Ortadoğu Anadolu, 4: Güneydoğu Anadolu, 5: Akdeniz, 6: İstanbul, 7: Batı Anadolu, 8: Batı Marmara, 9: Doğu Marmara, 10: Ege, 11: Batı Karadeniz, 12: Orta Anadolu

Tablo 4.19 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuku kullanma alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölgeye ilişkin anlamlı bir fark gösterdiği gözlenmektedir ($X^2=30,63$, $p=,001$). Hukuku kullanma alt boyutunun hangi bölgeler arasında anlamlı farklılık gösterdiğini test etmek amacıyla Mann Whitney U testi ile çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır. Yapılan analizler sonucu İstanbul bölgesi ile Doğu Marmara bölgesi ($U=718,5$, $p=,037$) arasında İstanbul bölgesi lehine; Batı Anadolu bölgesi ile Doğu Karadeniz bölgesi ($U=1082,5$, $p=,002$), Kuzeydoğu Anadolu bölgesi ($U=826,5$, $p=,001$), Ortadoğu Anadolu bölgesi ($U=891,0$, $p=,004$), Güneydoğu Anadolu

bölgesi (U=788,0, ,008), Akdeniz bölgesi (U=580,0, p=,001), Doğu Marmara bölgesi (U=486,0, p=,000), Batı Karadeniz bölgesi (U=556,5, p=,001) ve Orta Anadolu bölgesi (U=556,5, p=,001) arasında Batı Anadolu bölgesinin lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Ege Bölgesi ile Doğu Karadeniz bölgesi (U=1682,0, p=,028), Kuzeydoğu Anadolu bölgesi (U=1301,5, p=,018), Ortadoğu Anadolu bölgesi (U=1361,0, p=,029), Akdeniz bölgesi (U=899,0, p=,008), Doğu Marmara bölgesi (U=799,0, p=,001), Batı Karadeniz bölgesi (U=923,5, p=,021) ve Orta Anadolu bölgesi (U=878,0, p=,014) arasında Ege bölgesi lehine anlamlı farklılık belirlenmiştir.

Öğretmen adaylarının hukuka ilgi alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölgeye ilişkin anlamlı bir fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis testinin bulguları Tablo 4.20’de sunulmuştur.

Tablo 4.20

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuka İlgi Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Bölge	N	Sıra Ortalaması	df	X ²	p
1	72	299,28			
2	58	329,07			
3	59	313,32			
4	51	334,46			
5	43	305,78			
6	45	263,61	11	14,17	,224
7	45	337,36			
8	51	288,56			
9	43	323,70			
10	60	324,54			
11	42	291,48			
12	41	239,24			

1: Doğu Karadeniz, 2: Kuzeydoğu Anadolu, 3: Ortadoğu Anadolu, 4: Güneydoğu Anadolu, 5: Akdeniz, 6: İstanbul, 7: Batı Anadolu, 8: Batı Marmara, 9: Doğu Marmara, 10: Ege, 11: Batı Karadeniz, 12: Orta Anadolu

Tablo 4.20 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuka ilgi alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölge değişkenine ilişkin anlamlı bir fark göstermediği belirlenmiştir (X²=14,17, p>0,05).

Hukuk okuryazarlık ölçeğinin alt boyutlarından bir diğerini oluşturan kuralsızlık alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölge değişkenine ilişkin anlamlı bir fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla Kruskal-Wallis testi yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 4.21’de sunulmuştur.

Tablo 4.21

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kuralsızlık Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Bölge	N	Sıra Ortalaması	df	X ²	p	Anlamlı Fark
1	72	291,31				1-11, 2-5,
2	58	313,28				3-5, 4-11,
3	59	323,36				5-8, 5-10,
4	51	278,21				5-11, 5-12,
5	43	232,48				6-8, 6-10,
6	45	265,58	11	23,41	,015	6-11, 9-11,
7	45	292,97				7-11
8	51	333,44				
9	43	292,63				
10	60	336,06				
11	42	378,61				
12	41	320,94				

1: Doğu Karadeniz, 2: Kuzeydoğu Anadolu, 3: Ortadoğu Anadolu, 4: Güneydoğu Anadolu, 5: Akdeniz, 6: İstanbul, 7: Batı Anadolu, 8: Batı Marmara, 9: Doğu Marmara, 10: Ege, 11: Batı Karadeniz, 12: Orta Anadolu

Tablo 4.21 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının kuralsızlık alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölgeye ilişkin anlamlı bir fark gösterdiği görülmektedir ($X^2=23,41$, $p<,015$). Kuralsızlık alt boyutunun hangi bölgeler arasında farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır. Elde edilen analizler sonucu Batı Karadeniz bölgesi ile Doğu Karadeniz bölgesi ($U=1068,0$, $p=,009$), Güneydoğu Anadolu bölgesi ($U=740,0$, $p=,010$), Akdeniz bölgesi ($U=477,5$, $p=,000$), İstanbul bölgesi ($U=583,0$, $p=,002$), Batı Anadolu bölgesi ($U=619,0$, $p=,012$) ve Doğu Marmara bölgesi ($U=687,5$, $p=,028$) arasında Batı Karadeniz lehine anlamlı bir fark belirlenmiştir.

Öğretmen adaylarının hukuki sorumluluk alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölgeye ilişkin anlamlı bir fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis testinin sonuçları Tablo 4.22’de sunulmuştur.

Tablo 4.22

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuki Sorumluluk Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Bölge	N	Sıra Ortalaması	df	X ²	p
1	72	325,92			
2	58	300,54			
3	59	301,77			
4	51	291,78			
5	43	336,78			
6	45	269,60	11	19,58	,051
7	45	358,64			
8	51	319,59			
9	43	306,65			
10	60	331,35			
11	42	258,12			
12	41	239,23			

1: Doğu Karadeniz, 2: Kuzeydoğu Anadolu, 3: Ortadoğu Anadolu, 4: Güneydoğu Anadolu, 5: Akdeniz, 6: İstanbul, 7: Batı Anadolu, 8: Batı Marmara, 9: Doğu Marmara, 10: Ege, 11: Batı Karadeniz, 12: Orta Anadolu

Tablo 4.22 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuki sorumluluk alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölgeye göre anlamlı bir fark göstermediği belirlenmiştir ($X^2=19,58$, $p>0,05$).

Öğretmen adaylarının hukuki yaptırım alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölge değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis testinin sonuçları Tablo 4.23'te sunulmuştur.

Tablo 4.23

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuki Yaptırım Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Bölge	N	Sıra Ortalaması	df	X ²	p
1	72	287,03			
2	58	312,74			
3	59	327,75			
4	51	357,01			
5	43	394,66			
6	45	266,24	11	9,07	,056
7	45	292,96			
8	51	307,44			
9	43	312,80			
10	60	279,09			
11	42	268,49			
12	41	261,43			

1: Doğu Karadeniz, 2: Kuzeydoğu Anadolu, 3: Ortadoğu Anadolu, 4: Güneydoğu Anadolu, 5: Akdeniz, 6: İstanbul, 7: Batı Anadolu, 8: Batı Marmara, 9: Doğu Marmara, 10: Ege, 11: Batı Karadeniz, 12: Orta Anadolu

Tablo 4.23 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuki yaptırım alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölgeye göre anlamlı bir fark göstermediği belirlenmiştir ($X^2=9,07$, $p>0,05$).

Son olarak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günlük hayat ile ilişkilendirme alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölgeye ilişkin anlamlı bir fark gösterip göstermediğini test etmek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis testinin sonuçları Tablo 4.24'de sunulmuştur.

Tablo 4.24

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Günlük Hayat İle İlişkilendirme Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Görülen Bölge Değişkenine İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Bölge	N	Sıra Ortalaması	df	X ²	p
1	72	306,90			
2	58	306,68			
3	59	307,42			
4	51	296,07			
5	43	267,26			
6	45	307,07	11	6,72	,821
7	45	314,97			
8	51	290,66			
9	43	284,43			
10	60	341,48			
11	42	329,80			
12	41	301,37			

1: Doğu Karadeniz, 2: Kuzeydoğu Anadolu, 3: Ortadoğu Anadolu, 4: Güneydoğu Anadolu, 5: Akdeniz, 6: İstanbul, 7: Batı Anadolu, 8: Batı Marmara, 9: Doğu Marmara, 10: Ege, 11: Batı Karadeniz, 12: Orta Anadolu

Tablo 4.24 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının günlük hayat ile ilişkilendirme alt boyut puanlarının öğrenim görülen bölgeye göre anlamlı bir fark göstermediği belirlenmiştir ($X^2=6,72$, $p>0,05$).

4.2. Nitel Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersi kapsamında, hukuk ve hukuk öğrenimine yönelik düşüncelerinin belirlenmesi amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Öncelikle Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk ve Sosyal Bilgiler dersi arasındaki ilişkiyi nasıl bağdaştırdıkları sorgulanmıştır. Öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersi ve hukuk arasındaki ilişkiye dair düşüncelerinin yer aldığı bulgular Tablo 4.25'te sunulmuştur.

Tablo 4.25

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersi ve Hukuk Arasındaki İlişkiye Dair Görüşleri

Tema	Alt Tema	Kodlar	f	Katılımcı
Sosyal Bilgiler Dersi ve Hukuk İlişkisi		Tarih-Hukuk İlişkisi	1	K1
		Sosyal Bilim	3	K3, K4, K9
		Günlük Hayat Birlikteliği	7	K2, K8, K11, K14, K19, K21, K4
	Kapsam Boyutu	Hukuk- Coğrafya İlişkisi	1	K6
		Toplumsal Değer	1	K20
		Sosyal Bilgiler Dersinin Disiplinlerarası Yapısı	10	K21, K23, K11, K12, K19, K2, K3, K1, K8, K17
		Hayata Hazırlama	3	K15, K16, K19
	İşlevsellik	Hayatı Kolaylaştırma	2	K15, K18
		Hukuktan Yararlanma	2	K3, K23
		Etkili Vatandaş Yetiştirme	11	K1, K2, K4, K5, K7, K8, K12, K15, K16, K22, K23
	Sosyal Bilgiler Ders Müfredatı	Hak ve Sorumluluklarını Öğretme	5	K4, K11, K20, K24, K10
		Hukuk Kurallarını Bilen Birey Yetiştirme	3	K7, K12, K13
		Hukuk Bilinci Oluşturma	1	K13, K20
		Hukuki Metinlerin Öğretimi	4	K1, K7, K13, K14

Tablo 4.25 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersi ve hukuk arasındaki ilişkiye dair görüşlerinin “kapsam boyutu”, “işlevsellik” ve “sosyal bilgiler ders müfredatı” olmak üzere üç alt tema altında toplandığı görülmektedir.

Öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersi ve hukuk arasındaki ilişkiye dair görüşlerinde öne çıkan “kapsam boyutu” adlı temada; Sosyal Bilgiler dersi ile hukuk biliminin teorik sınırlarının birbiri ile benzer olduğu, hukukun bir sosyal bilim olmasından dolayı Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkili olduğu, hukukun Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan diğer bilim dalları ile bağlantılı olduğu, hukukun toplumun ortak değerleri olması, Sosyal Bilgiler dersi ve hukukun günlük hayatın içinde yer alması ve Sosyal Bilgiler dersinin disiplinlerarası yapısından kaynaklı olarak hukuk ile aralarında bir ilişki olduğu görüşleri öne çıkmıştır. Katılımcıların bu temaya ait görüşlerinin bir kısmı aşağıda sunulmuştur.

K19:...Şimdi Sosyal Bilgilerin sosyal olan her alanla bağlantısı olduğu için hukukla da bağlantısı var yani. Sonuçta Sosyal Bilgiler öğretmeni bütün hayata dair her şeyi anlattığı için hukuku da öğrenciye anlatması lazım bir yere kadar... Bence hayatın içinde hayatın çok önemli bir yerine sahip konumda hukuk. Bu da Sosyal Bilgiler dersini doğrudan ilgilendiren bir durum olduğu için birbirleri ile birebir bağlantılılar...-“günlük hayat ile ilişkilendirme”, “sosyal bilgiler dersinin disiplinler arası yapısı”

K6:...Biz Sosyal Bilgiler öğretmeni olacağız. Bu dersin içinde birçok farklı bilimi öğretmeye çalışacağız öğrencilere. Düşünsenize coğrafi sınırları anlatırken bu sınırların neye göre belirlendiğini, bu sınırların nasıl korunduğunu, sınırların korunması için diğer devletlerle yapılan anlaşmaları hukuk olmadan öğrenciye nasıl anlatacağım?...-“hukuk-coğrafya ilişkisi”

K20:...Bence Sosyal Bilgiler açısından hukuk çok önemli bir yere sahip. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi aslında toplumun değerlerini gösteren bir ders. Hukukta bu toplumun bence en büyük değerlerinden bir tanesi. Toplumun en önemli değeri. Çünkü toplumu düzenleyen, adaletiyle olsun çeşitli kavramlarıyla olsun... Yani en önemli yargısı hukuk. Bu yüzden sosyal bilgilerde hukuk önemli bir yere sahip...-“toplumsal değer”

“İşlevsellik” adlı tema incelendiğinde, hukuk ve Sosyal Bilgiler dersinin bireyin hayatını kolaylaştırmaya yönelik benzerlikleri ve Sosyal Bilgiler dersinin hukuk biliminden etkin olarak yararlanması nedeniyle aralarında bir ilişki olduğu görüşleri ön plana çıkmıştır. Bu tema ile ilgili görüşlerin bir kısmı aşağıda sunulmuştur.

K15:... İki de insanı hayata hazırlıyor. İnsanın yaşamı içerisinde, sosyal hayatını kolaylaştırıyor... Sosyal Bilgiler dersinde hukukun yer alması bireylerin hayata hazırlanmasını sağlıyor. Sosyal bir vatandaş oluyor birey...-“hayata hazırlama”, “hayatı kolaylaştırma”

K23:...Sosyal bilimleri inceleyen disiplinleri inceleyen bir derstir. Hukuk da sosyal bir bilimdir. Sosyal bilgilerin amacı karşılaştıkları sorunlara karşı çözüm yolları üreten bireyler yetiştirmektedir. E bunu nasıl sağlayacak? İşte burada hukuk bu konuda Sosyal Bilgilere büyük yardım eder...-“sosyal bilgiler dersinde hukuktan yararlanma”

“Sosyal bilgiler ders müfredatı” adlı tema incelendiğinde ise öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersinin amacı ve dersin içerisinde yer alan konuların hukukla olan ilişkisine dair bir bağlantının olduğu görüşleri öne çıkmıştır. İlgili tema ile ilgili katılımcı görüşlerinin bazıları aşağıda sunulmuştur.

K4:...Hukuk sosyal bilgilerin içinde bir alan. Özellikle şey de hakların korunmasında ve güvence altına alınmasında hukukun önemli bir yeri var sosyal bilgilerde. Sosyal bilgilerde insan haklarıdır, çocuk haklarıdır ve bunların güvence altına alınmasında böyle konular ünitelerde var bununla alakalı...-“hak ve sorumlulukları öğretme”, hukuki metinlerin öğretimi”

K5:...Sosyal Bilgiler ile hukuk arasında biz zaten ortaokul öğrencilerine gireceğimiz için orda mesela Sosyal Bilgiler ve hukuk orada işleyebilir. Çocuklar orada hani ağaç yaş iken eğilir diyorlar ya biz de orada onları eğebilirsek yani orada onlara empoze edebilirsek hukuki kavramları, kuralları filan ileride mesela başkaları ile arasında bir olumsuzluk olduğunda onları dilekçe yazarak veya farklı yönlerle araştırabilirler. Haksızlıklara uğradıklarında hukuki yolları araştırabilirler. Sosyal Bilgiler dersi bu kazanımları verecek olan derstir. Öğrenciyi ancak bu şekilde etkili yetiştirebilirse faydalı olabilir bence...-“etkili vatandaş yetiştirme”, “hukuk kurallarını bilen birey yetiştirme”, “hukuk bilinci oluşturma”

Öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersi kapsamında hukuk konularının öğretimi ile ilgili kendi yeterliliklerini değerlendirmeleri istenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4.26’da sunulmuştur.

Tablo 4.26

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Hukuk Konularını Öğretme Yeterliliklerine İlişkin Görüşleri

Tema	Alt Tema	Kodlar	f	Katılımcı
Yeterlilik	Yeterli Görmeme	Sınav Odaklı Öğrenme	7	K1, K3, K4, K9, K17, K21, K22
		Not Kaygısı	3	K1, K7, K20
		Öğretim Üyesinden Kaynaklı Sorunlar	13	K1, K2, K4, K8, K9, K10, K11, K16, K17, K19, K20, K23, K24
		Öğrenciden Kaynaklı Sorunlar	4	K1, K6, K14, K16
		Derslerin Teoride Kalması	7	K3, K7, K10, K12, K13, K22, K23
		Hukuki Terimleri Anlayamama	3	K8, K13, K20
		Aşırı Bilgi Yoğunluğu	2	K14, K16
		Ezbere Dayalı Öğretim	3	K17, K19, K21
		Ders Saatinin Yetersiz Oluşu	3	K18, K19, K21
		Yeterli Görme	Uygulamaya Dayalı Ders İşleme	1
	Kavram Odaklı Ders İşleme	1	K15	

Tablo 4.26 incelendiğinde öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersi kapsamında hukuk konularının öğretimine ilişkin görüşlerinin “yeterli görmeme” ve “yeterli görme” olmak üzere iki alt tema altında toplandığı görülmektedir.

“Yeterli görmeme” adlı alt tema incelendiğinde, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının kendilerini yeterli görmeme nedenlerinin derse giren öğretim üyesi, ders işleniş biçimi ve öğretmen adaylarının sınav odaklı çalışmalarından kaynaklı olduğu görüşleri ön

plana çıkmıştır. Öğretmen adaylarının bu temaya ait görüşlerinin bazıları aşağıda sunulmuştur.

K1:...Etkin görmüyorum... Biz öğretim görürken not kaygısı olmadan içimizden gelerek görsek daha iyi bir şekilde öğrenebiliriz. Bizim hukuk alanında verilen derslerde hukuk fakültesinden gelen hocalar eğitimde ders veriyor. Hukuk fakültesinde anlatıldığı gibi burada öğretmen adaylarına anlattığında öğrenci çok fazla bun alıyor...-“not kaygısı”, “öğretim üyesinden kaynaklı sorunlar”

K3:...Şuan bir sınıfa gireyim hukuk konularını öğretmeye çalışayım, öğretemem. Biz Temel Hukuk dersini zaten uzaktan eğitim ile aldık. Sadece sınavlarına girdik. Kesinlikle çok faydasız oldu. Uzaktan eğitimde sadece notlara bakıyorsun ve insan kendi kendine öğrenemez yani... Bunlar çok yanlış uygulamalar...-“sınav odaklı öğrenme”

K8:...Biz dersi hep teorik işledik ki. Hadi teoriyi bir şekilde anlattım diyelim ya çocuk uygulama isterse? Biz teorikte çok iyiyiz ama pratiğe gelince işler çuvallıyor... Biz hukukla ilgili daha fazla eğitim almalıyız...-“derslerin teoride kalması”

K20:...Hukuk aslında korkutucu gelebiliyor. Çünkü yani kalın kalın kitaplar... Anlayamadığımız tuhaf kelimeler. Bir de mesela giren hocalar asık suratlı ve despot olunca insan iyice korkuyor ve benim olduğum gibi sınıfın en düşük notunu alabiliyor. Ne kadar okusa da anlayamıyor... Ben ilk gördüğüm zaman Temel Hukuk dersini “Allah” dedim, “ne yapacağım” dedim, “kesin çok zor” dedim. Yani öyle bir hissiyata büründüm. Hocamızda geldiğinde biraz katı görümlü bir hocaydı. Gene korktum. Dersi de çok iyi anlayamadım. Değerlendiremedim kendi içimde... Gelen hoca da ne yaptı mesela sadece kanunu okudu geçti. E ne anladım ben bundan?...-“öğretim üyesinden kaynaklı sorunlar”, “hukuki terimleri anlayamama”, “not kaygısı”

“Yeterli görme” adlı alt tema incelendiğinde ise öğretmen adaylarının kendilerini yeterli görme nedenlerinin, uygulamaya dayalı öğretim görmelerinden kaynaklı olduğu görüşü ön plana çıkmıştır. İlgili alt temaya ait katılımcı görüşleri aşağıda sunulmuştur.

K5:...Hukuk konularını anlatmada kendimi yeterli görüyorum. Çünkü hocamız dersi uygulamaya dayalı işledi. Örneğin her hafta bir örnek üzerinden ilerledik ve o konuyla alakalı bir canlandırma yapardık. Bu sayede aklımızda çok iyi kaldı... Öğrencilere hukuk konularını nasıl öğreteceğimi de biliyorum...-“uygulamaya dayalı ders işleme”

K15:...Biz dersleri hep kavram odaklı işledik. Hocamız kavram öğrenmeye çok önem verirdi. Bu yüzden hukuki kavramları iyi öğrendik. Çocuklara da basit düzeyde anlatmayacak mıyız? Ben bu konuda kendime güveniyorum. Kesinlikle anlatabilirim...-“kavram odaklı ders işleme”

Son olarak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının nasıl bir hukuk öğrenimi almak istedikleri sorgulanmıştır. Öğretmen adaylarının almak istedikleri hukuk öğrenimine yönelik bulgular Tablo 4.27’de sunulmuştur.

Tablo 4.27

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Almak İstedikleri Hukuk Öğrenimine Yönelik Görüşleri

Tema	Alt Tema	Kodlar	f	Katılımcı
İdeal Hukuk Öğrenimi	Öğrenim Süreci Boyutu	Uygulamaya Dayalı Öğrenim	15	K1, K2, K3, K4, K6, K7, K8, K11, K12, K13, K14, K19, K20, K22, K24
		Hukuk Öğretiminin Öğretilmesi	4	K2, K10, K16, K18
		Materyal Desteği	7	K3, K7, K10, K11, K13, K22, K23
	Sosyal Yaşam İle İlişkilendirme Boyutu	Mahkeme Ziyareti	7	K3, K7, K10, K14, K19, K21, K23
		Duruşma İzleme	2	K3, K4
		Hukuk Uzmanıyla Röportaj Yapma	2	K12, K14
		Güncel Hayata Adapte Etme	10	K5, K7, K9, K14, K15, K16, K19, K20, K22, K23
	Ders İçeriği Boyutu	Yalın Ders İçeriği	3	K1, K22, K14
		Ortak Ders Müfredatı	1	K2
	Öğretim Üyesi Boyutu	Ders Saatinin Arttırılması	3	K7, K18, K24
		Hukuk Uzmanından Hukuk Öğrenimi	5	K4, K11, K17, K19, K21
		Pedagojik Formasyon Almış Olma	1	K3, K8, K10
		Derse Kısmi Zamanlı Hukukçu Dahil Etme	1	K12
		Öğrenimin Değerlendirilmesi Boyutu	Projeye Dayalı Değerlendirme	2
	Süreç Odaklı Değerlendirme		2	K1, K17

Tablo 4.27 incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının almak istedikleri hukuk öğrenimine ilişkin görüşlerin “öğrenim süreci boyutu”, “sosyal yaşam ile ilişkilendirme boyutu”, “ders içeriği boyutu”, “öğretim üyesi boyutu” ve “öğrenimin değerlendirilmesi boyutu” olmak üzere beş alt tema altında toplandığı görülmektedir.

“Öğrenim süreci boyutu” alt teması incelendiğinde öğretmen adaylarının yaratıcı drama, gözlem, örnek olay inceleme ve dolaylı yoldan öğrenme gibi uygulamaya dayalı bir öğrenim istedikleri; hukuk öğrenimi süresince materyal desteğinin sağlanması ve Sosyal Bilgiler dersinde yer alan hukuk konularının nasıl öğretileceğini öğrenme gibi görüşlerin ön plana çıktığı görülmektedir. İlgili alt temaya ait bazı katılımcı görüşleri aşağıda sunulmuştur.

K3:...Her şeyden önce uygulamalı almak isterdim hukuk öğrenimi. Ders işlenişini sunumlarla görsel olarak. Çünkü öğrencilerimizde ilkökul öğrencisi olacak... Hukuku genelde kimse sevmez. Onu daha eğlenceli öğrenmek isterdim. Karikatürlerle, çizgi filmlerle daha eğlenceli olarak. Mesela drama yöntemi kullanılsın. Bir mahkeme salonu olsun. Biri suçlu olsun biri hakim. Bir tane de avukat. Böyle bir oyun oynayalım... Gelip de kitaptan duruşma şudur, hakim şudur demekle öğrenmeyi kimse sevmez tabi ki...-“uygulamaya dayalı öğrenim”, “materyal desteği”

K16:...Bana direk şunu öğretsinler, çocuklara hukukla alakalı konuları nasıl öğreteceğimi anlatsınlar. Ben hukuku öğrenciye en kolay nasıl anlatabilirim onu öğrenmek istiyorum. Çünkü sadece hukuk konularını bilmek değil benim için aynı zamanda nasıl öğreteceğimi de bilmek önemli...-“hukuk öğretiminin öğretilmesi”

K22:...Dersin hocası bizi de derse dahil etse çok daha güzel öğrenirdik. Mesela hukukla ilgili bir hikaye getirebilirdi bize ya da dava örnekleri getirebilirdi... Örnekler sunsaydı çok daha kalıcı olabilirdi bizim için...-“uygulamaya dayalı öğrenim”, “materyal desteği”

K7:...Bence uygulamalı olmalı...Şuan ki çıkan yasalarla, TBMM ile ilgili yaşadığımız şeyleri öğrensek çok daha fazla kalıcı olur bizim için...Hepimiz gidiyoruz sonuçta evde haberleri izliyoruz. Yeni kanunlar çıkıyor. Mesela şuan olağanüstü hal var. Daha önce sadece teori olarak biliyorduk... Yaşadığımız her şey daha kalıcı...-“uygulamaya dayalı öğrenim”

“Sosyal yaşam ile ilişkilendirme boyutu” alt teması incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk öğrenimini güncel hayata dönük olarak almak istedikleri görüşü öne çıkmaktadır. Katılımcıların ilgili temaya ait görüşlerinin bazıları aşağıda sunulmuştur.

K4:...Yaşadığımız hayatın içinde öğretsinler bize. Bizi mahkemeye götürsünler mesela. Hocamız bizi mahkemeye götürüp mesela hakim nasıl konuşuyor? avukat nasıl konuşuyor? nasıl bir karara bağlanıyor? suçun niteliği ne? gibi

soruları birebir hayatın içinde görmek isterdim...-“mahkeme ziyareti”,
“duruşma izleme”

K12:...Ben somut olarak almak isterdim hukuk öğrenimini... Mesela bizi göndersin hocamız, hukuk alanında uzman birinle röportaj yaptırın. Hayatın içinde uzmanın ağzından dinleyelim hukuku...-“hukuk uzmanıyla röportaj yapma”

“Ders içeriği boyutu” alt teması incelendiğinde öğretmen adaylarının, öğretilen hukuk konularının daha yalın olması gerektiği ve hukuk konularının öğretildiği derslerde, ders saatlerinin arttırılması gerektiği yönündeki görüşleri ön plana çıkmaktadır. İlgili temaya ait katılımcı görüşlerinin bazıları aşağıda sunulmuştur.

K14:...Ben öyle çok mantıklı ve severek girmedim derse. Çünkü çok gereksiz bilgi veriyorlardı. Tamam günümüzde kullanacağımız dilekçe hakkı filan bireysel haklarımız ve sorumluluklarımız anlatılsa hep iyi. Genel kültür açısından iyi ama daha az ayrıntıyla verilmesi gerektiğini düşünüyorum ben...-“yalın ders içeriği”

K18:...Bize gereksiz bir sürü ders veriliyor. Bu derslerin yerine hukuk konuları ile alakalı derslerin daha çok olması lazım. Mesela biz bu dersi iki saat aldık. Tek dönemde işledik. İki dönem boyunca verilmeli bu ders. İyice öğrenmeliyiz...-“ders saatlerinin arttırılması”

“Öğretim üyesi boyutu” alt teması incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dersi verecek olan öğretim üyesinin hukuk uzmanı olması görüşü ve pedagojik formasyona sahip olması görüşünün ön plana çıktığı görülmektedir. Alt temaya ait katılımcı görüşlerinin bir kısmı aşağıda sunulmuştur.

K11:...Bizzat hukukçulardan almak isterdim dersi. Mesela bizim bazı hocalarımız var uzmanlık alanı coğrafya ama gelip hukuk anlattığı zaman ne kadar faydalı olabilir? Herkesin bir yoğurt yiyişi var. Diğer derslere alanında uzman hocalar girerken hukuk dersinde bize alanında uzman hoca girmede...-“hukuk uzmanından hukuk öğrenimi”

K24:...Biz geçen sene Temel Hukuk dersi aldık. Ama hukuk bilgimiz burada kaldı...Ders hocamız biraz pasifti. Avukattı konuları iyi biliyordu fakat mesleği öğretmenlik olmadığı için bu konuları bize öğretmekte çok zorlandı. Herkes ezberledi geçti dersi. Bu yüzden gelen hocanın kesinlikle pedagojik formasyona sahip olması gerekiyor ilk önce bence...-“pedagojik formasyona sahip olma”

Son olarak “öğrenimin değerlendirilmesi boyutu” alt teması incelendiğinde, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri sınava dayalı değerlendirme yerine süreç odaklı ve projeye dayalı öğrenme üzerine yoğunlaşmaktadır. İlgili temaya ait katılımcı görüşlerinin bazıları aşağıda sunulmuştur.

K12:...Bence biz sınav odaklı çalıştığımız için tam öğrenemiyoruz. Artık üniversiteye gelmişiz ama hala sınava giriyoruz. Bize hukuk ile ilgili bir proje verseler mesela, dönem sonuna kadar onu yapsak. Sınav yerine o geçse. Tabi ki kapsamlı bir şey yapacağız. Dönem sonunda da onu gelip sunsak sınıfta. Böylece hem herkes birbirinin projesini öğrenir hem de daha fazla kalıcı olur bence...-“projeye dayalı değerlendirme”

K1:...Öğretmen adaylarının en büyük derdi sınıfta kalmamak ve sınavlar. Böyle olunca da ezberliyoruz. Hocaların bunu sürece yayması lazım. Sınavdan ziyade öğrenci her derse hazırlıklı gelmiş mi? dönem boyunca derste söz almış mı? Derse katılmış mı? Bunlara bakması lazım bence...-“süreç odaklı değerlendirme”

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın tartışma, sonuç ve önerilerine yer verilmiştir.

5.1. Tartışma ve Sonuç

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesini amaçlayan araştırma, nicel ve nitel yöntemlerin eş zamanlı uygulanmasıyla oluşan yakınsayan paralel desen modeli ile oluşturulmuştur. Bu bölümde nicel ve nitel analiz bulgularından elde edilen sonuçlar bütünleştirilerek birlikte yorumlanmıştır.

Araştırmada öncelikle Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi düzeyleri incelenmiştir. Araştırmanın nicel verilerinden elde edilen sonuca göre, öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerinin çoğunlukla orta düzeyde olduğu görülmüştür. Nitel verilerinden elde edilen sonuçlara göre ise öğretmen adaylarının birçoğunun Sosyal Bilgiler dersi kapsamında hukuk konularının öğretiminde kendilerini yetersiz gördükleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlardan yola çıkarak, öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerinin yüksek düzeyde olmadığından dolayı kendilerini yeterli görmedikleri sonucu çıkarılabilir. Pereria (1988) çalışmasında, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hukuk konularının öğretimini etkin bir şekilde gerçekleştirebilmeleri için hukuka yönelik yüksek düzeyde bilgi sahibi olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda geleceğin etkin vatandaşlarını yetiştirmede önemli bir yere sahip olan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının orta düzeyde hukuk okuryazarlık bilgisine sahip olması ve hukuk konularının öğretiminde kendilerini yeterli görmemeleri düşündürücüdür. Militello ve Schimmel (2012) ve Wagner (2007) gerçekleştirdikleri araştırmalarda, öğretmenlerin ve yöneticilerin hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerinin düşük olmasından dolayı okulda karşılaştıkları problemlere çözüm

üretim konusunda kendilerini yetersiz hissettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Oğuz (2013) gerçekleştirdiği araştırmasında, ortaokul öğrencilerinin de hukuk okuryazarlık bilgi düzeyinin çoğunlukla orta düzeyde yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda hukuk okuryazarlık bilgi düzeyinin, Sosyal Bilgiler dersi kapsamında hukuk konularının etkili bir şekilde öğretimi ve hukuksal problemlerin çözümünde önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerinin incelenmesinden sonra, öğretmen adaylarının bilgi düzeylerinin cinsiyet, hukuki süreç yaşamış olma ve öğrenim görülen bölge değişkenlerine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği incelenmiştir. Cinsiyet değişkenine yönelik yapılan analiz sonucunda, hukuk okuryazarlık bilgi düzeyinin erkek öğretmen adaylarının lehine anlamlı bir fark gösterdiği ortaya çıkmıştır. Sobhan (1992) ve Zuckerman ve Greenberg (2004) gerçekleştirdikleri araştırmada, hukuk okuryazarlık bilgi düzeyi ve cinsiyet değişkeni arasında benzer bir sonuca ulaşmışlardır. Ayrıca Hindistan ve Etiyopya’da da hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerinin düşük olmasından dolayı kadınlara, hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerini yükseltmeye yönelik projeler gerçekleştirilmektedir (Addis Ababa Üniversitesi, t.y.; Bhatnagar, Dewan, Torres ve Kanung, 2003). Bu sonuçlardan yola çıkarak, kadınların hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerinin erkeklere nazaran düşük düzeyde olması, ülkelerde var olan ataerkil yapıdan kaynaklı olabilir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerinin hukuki süreç yaşamış olma değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği incelendiğinde, hukuki süreç yaşamış olan öğretmen adaylarının lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Araştırmanın nitel verilerinden elde edilen sonuçlara göre ise öğretmen adaylarının almak istedikleri hukuk eğitime yönelik “sosyal yaşam ile ilişkilendirme boyutu” temasının olduğu göze çarpmaktadır. Jeffrey ve Chant (2000) gerçekleştirdikleri araştırmada, öğrencilerin hukuku özümseyebilmeleri için, hukuk konularının sosyal hayatları içerisinde var olması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu sonuçlardan yola çıkarak, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerinin, sosyal yaşamları içerisinde hukukun var olma düzeyinden etkilendiği söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi seviyelerinin öğrenim görülen bölge değişkenine göre de anlamlı bir fark gösterdiği görülmüştür. Araştırmanın nitel verilerinden elde edilen sonuçlara göre de eğitim fakültelerinde Temel Hukuk

dersinin işleniş şeklinin uzaktan eğitim, teorik anlatım ve uygulamalı eğitim gibi birbirinden farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Örneğin K3 "...benim bir arkadaşım var liseden. O da farklı bir üniversitede Sosyal Bilgiler öğretmenliği okuyor. Onunla konuşuyorduk geçen sene. Mesela biz Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi ve Temel Hukuk dersini uzaktan eğitim ile alıyorduk. Onlara hukukçu giriyormuş. Aradaki farka bakar mısınız? İnsan şaşırıyor gerçekten..." ifadelerini kullanmıştır. Bu sonuçlarından yola çıkarak, Temel Hukuk dersinin işleniş şeklindeki farklılıkların, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık bilgi düzeylerini etkilediği söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer alt problemi ise Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğine göre düzeylerinin belirlenmesidir. Yapılan analiz sonucunda Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğine göre düzeylerinin çoğunlukla orta düzeyde olduğu görülmüştür. Leming (1995) Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının etkin vatandaş yetiştirmede etkili olabilmeleri için yüksek düzeyde hukuki tutum ve davranışlara sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuki tutum ve davranışların yüksek düzeyde olması beklenmektedir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğine göre düzeylerinin cinsiyet, hukuki süreç yaşamış olma ve öğrenim görülen bölge değişkenlerine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği incelendiğinde; cinsiyet değişkenine bağlı olarak anlamlı bir fark bulunamazken, hukuki süreç yaşamış olma değişkenine göre, hukuki süreç yaşamış olan öğretmen adaylarının lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Hoge (2002) günlük hayatta hukuki bir durumla karşılaşmanın, hukuki tutum ve davranış üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Bu sonuçlardan yola çıkarak, hukuki bir süreç yaşamış olmanın, hukuki tutum ve davranışları etkilediği söylenebilir. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğine göre düzeylerinin öğrenim görülen bölge değişkenine göre de anlamlı bir fark gösterdiği ortaya çıkmıştır. Eni ve Arit (2016) gerçekleştirdikleri araştırmada, farklı okullarda bulunan öğretmen ve yöneticilerin hukuk okuryazarlık tutum ve davranışları arasında farklılık olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlardan yola çıkarak, üniversitelerde Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına verilen hukuk eğitiminin farklılık göstermesinin, öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık tutum ve davranışlarını etkilediği söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeğine göre düzeyleri incelendikten sonra, hukuk okuryazarlık ölçeğinin alt boyutlarına göre düzeyleri

incelenmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuka güven alt boyutundaki düzeyleri analiz edildiğinde, öğretmenler adaylarının hukuka güvenlerinin çoğunlukla yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Araştırmanın nitel verilerinden elde edilen sonuçlara göre ise “toplumsal değer”, “hayata hazırlama” ve “hayatı kolaylaştırma” adlı kodların olduğu görülmektedir. Örneğin K4 “...hukukun hakların korunmasında ve güvence altına alınmasında önemli bir yeri var. Kim ne derse desin. Hukuk olmadan düzen sağlayamaz ki...” ifadelerini kullanmıştır. Bu sonuçlardan yola çıkarak, öğretmen adaylarının toplumsal yaşamlarında hukuk kurallarının işleyişine güvendikleri sonucuna ulaşılabilir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuku kullanma ve “günlük hayat ile ilişkilendirme” alt boyutlarına yönelik düzeyleri incelendiğinde öğretmen adaylarının çoğunlukla orta düzeyde yer aldığı görülmüştür. Araştırmanın nitel sonuçlarında ise “sınav odaklı öğrenme”, “not kaygısı”, “derslerin teoride kalması”, “ezbere dayalı öğretim” ve “hukuki terimleri anlayamama” kodlarının olduğu görülmektedir. Örneğin K1 “...Biz nasıl öğreniyoruz biliyor musunuz? Not kaygısı duyarak. Sadece dersi geçmek için. Bütün defteri ezberliyoruz, sınavdan 100 alıyoruz sonra da hop unutuyoruz. Mesela şuan Temel Hukuk ile ilgili hiçbir şey yok aklımda. Neden? Çünkü o dersi hayatımda uygulayabileceğimi düşünemedim. Öyle öğretmendiler yani bize. Sadece şu şu madde şudur, bu anlama gelir gibi öğrettiler. Şimdi bir sorunla karşılaşısam ne olacak? Baştan başlayacağım okumaya ne yapabilirim diye...” ifadelerini kullanmıştır. Pereria (1998) hukuk konularının öğretiminin, toplum içerisinde karşılaşılabilecek durumlara yönelik ve toplum içerisinde var olduğu şekilde işlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sonuçlardan yola çıkarak, eğitim süreci boyunca verilen hukuk öğretimi işleniş şeklinin, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuku kullanma ve günlük hayat ile ilişkilendirme düzeylerini etkilediği söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuka ilgi, hukuki sorumluluk, hukuki yaptırım ve kuralsızlık alt boyutlarına göre düzeyleri incelendiğinde, hukuka ilgi, hukuki sorumluluk ve hukuki yaptırım alt boyut düzeylerinin yüksek; kuralsızlık alt boyut düzeylerinin ise düşük olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, Deepikal ve Kumari (2014)’ün gerçekleştirdikleri araştırmanın sonuçları ile paralellik göstermektedir. NCCS (1994), Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin etkili bir vatandaş yetiştirebilmeleri için ilk önce kendilerinin etkin birer vatandaş olmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sonuçlardan

yola çıkarak, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk kurallarına uyma, hukuka ilgi ve hukuki sorumluluk açısından yeterli düzeyde oldukları söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının cinsiyet, hukuki süreç yaşamış olma ve öğrenim görülen bölgeye değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği incelendiğinde, öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre hukuka güven, hukuku kullanma, hukuka ilgi ($U=44040,0$, $p>0,05$), hukuki sorumluluk ve hukuki yaptırım alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunamazken; kuralsızlık alt boyutunda erkek öğretmen adaylarının lehine, günlük hayat ile ilişkilendirme alt boyutunda ise kadın öğretmen adaylarının lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Erkek öğretmen adaylarının kadın öğretmen adaylarına göre hukuk kurallarına uymama durumunun daha yüksek çıkması, ülkede var olan ataerkil düzenin bir sonucu olarak yorumlanabilir. Günlük hayat ile ilişkilendirme alt boyut sonucuna bakıldığında ise Oğuz (2013) gerçekleştirdiği araştırmasında, erkek öğrencilerin kız öğrencilere nazaran hukuki günlük hayatları içinde daha çok ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşmıştır. Sonuçların farklı çıkmasının nedeni, örneklem grupları arasındaki yaş ve eğitim düzeylerindeki farklılıklar olabilir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının hukuki süreç yaşamış olma değişkenine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediği incelendiğinde, hukuka güven, hukuku kullanma, hukuki sorumluluk ve günlük hayat ile ilişkilendirme alt boyutları arasında anlamlı bir fark bulunamazken; hukuka ilgi ve hukuki yaptırım alt boyutlarında hukuki süreç yaşamış olan öğretmen adayların lehine, kuralsızlık alt boyutunda ise hukuki süreç yaşamamış olan öğretmen adayları lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Audgier (1996), bireylerdeki hukuka yönelik olumlu tutum ve davranışların, bireylerin hukuku hayatlarında etkin bir şekilde uyguladıkları sürece gelişebileceklerini vurgulamıştır. Bu sonuçlardan yola çıkarak, hukuki süreç yaşamış olmanın, hukuk kurallarına uymama davranışını azaltırken; hukuka ilgi duymayı ve hukukun gerekliliklerini yerine getirme davranışını olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık ölçeği alt boyut düzeyleri öğrenim görülen bölge değişkenine göre incelendiğinde, hukuka ilgi, hukuki sorumluluk, günlük hayat ile ilişkilendirme ve hukuki yaptırım alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunamazken; hukuka güven, hukuku kullanma ve kuralsızlık alt boyutlarında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Araştırmanın nitel sonuçlarında da Temel Hukuk

dersi öğretim sürecinin “uygulamaya dayalı ders işleme”, “kavram odaklı ders işleme”, “derslerin teoride kalması” ve “ezbere dayalı öğretim” olarak farklı kodlara ayrıldığı görülmektedir. Bu sonuçlardan yola çıkılarak, öğretim sürecindeki farklılıkların, öğretmen adaylarındaki hukuku kullanma, hukuk kurallarına uyma ve hukuka karşı güven duyma düzeylerini etkilediği söylenebilir.

Son olarak Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının nasıl bir hukuk öğrenimi almak istediklerine dair düşünceleri incelenmiştir. Araştırmanın nitel sonuçlarına göre öğretmen adayları; uygulamaya dayalı, materyaller ile desteklenmiş ve sosyal hayat ile ilişkilendirilmiş bir hukuk öğrenimi almak istemektedir. Fischer ve Schimmel (1974) hukuk konularının öğretiminde hukukla ilgili kitaplardan, filmlerden ve hukuki uzmanlardan yararlanılması gerektiğini, derslerin gerçek olaylardan yola çıkarak anlatılmasını, dersin sadece sınıf içerisinde değil kütüphane ve hukuki mercileri ziyaretler ile yapılması gerektiğini, gazete ve dergilerde yer alan vaka incelemeleri ile ders etkinliğinin artırılmasını ve derslerin yaratıcı drama tekniği gibi öğrenci odaklı tekniklerle işlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Nessel (2002) gerçekleştirdiği araştırmasında, hukuk konularının öğretiminde uyguladığı genç mahkemeler etkinliğinin öğrencilerdeki hukuka yönelik bilgi, tutum ve davranışı olumlu yönde etkilediğini ortaya çıkarmıştır. Hanson (2002) ise hukuk konularının öğretiminde simülasyon kullanımının, öğrencilerdeki hukuka yönelik bilgi, tutum ve davranışları olumlu yönde etkilediğini gözlemlemiştir. Yazıcı ve Erdilmen (2015) ise Sosyal Bilgiler kapsamında hukuk konularının öğretiminde güncel yaşamda var olan örneklerden yararlanılması gerektiğini ve öğretimin sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklerle desteklenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu sonuçlardan yola çıkarak, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına verilen hukuk öğretiminin uygulamaya, sosyal yaşama ve materyallere dayalı olarak gerçekleştirilmesinin, öğretmen adaylarındaki hukuk okuryazarlık bilgi, tutum ve davranışları olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir.

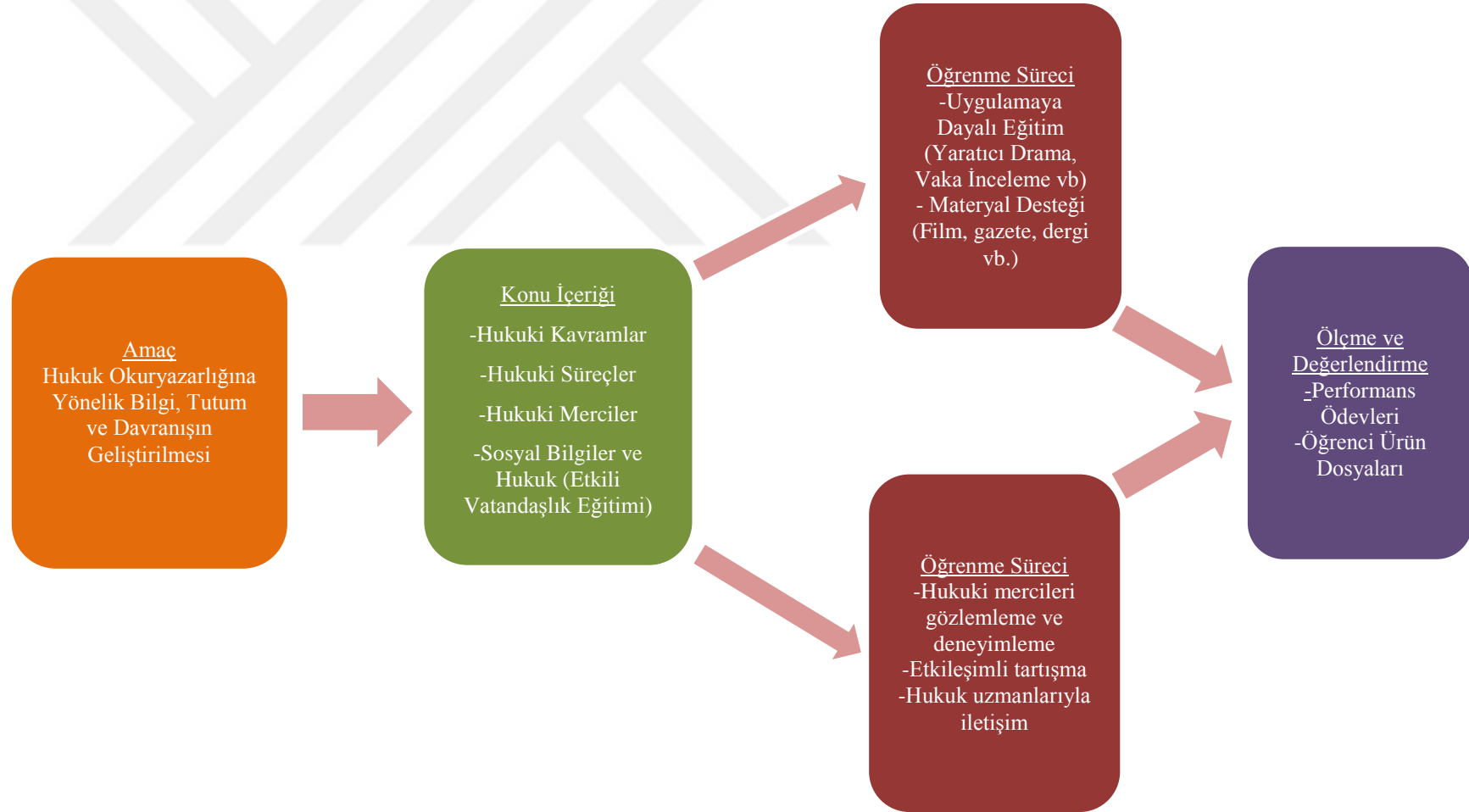
Araştırmanın sonuçları bütüncül bir yaklaşım ile ele alındığında, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının geleceğin etkin vatandaşlarını yetiştirmeleri için gerekli olan hukuk okuryazarlık bilgi ve davranış düzeylerinin yeterli düzeyde olmadığı ve birçoğunun kendini Sosyal Bilgiler dersi kapsamındaki hukuk konularının öğretiminde yetersiz gördüğü ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlardan yola çıkarak, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlığına yönelik bilgi ve davranışların geliştirilmesi için araştırmacı tarafından bazı öneriler geliştirilmiştir.

5.2. Öneriler

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanan araştırmada, ilgili literatür ve elde edilen sonuçlar ışığında aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

- 1- İlgili literatür ve araştırma sonuçlarından yola çıkarak, araştırmacı tarafından Hukuk Okuryazarlığı Öğretim Modeli önerisi geliştirilmiştir. Önerilen bu model Şekil 5.1’de sunulmuştur.

Şekil 5.1 *Hukuk okuryazarlığı öğretim modeli önerisi*

- 2- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerini geliştirmek için Avrupa Birliği 7. Çerçeve Programı ve TÜBİTAK destekli projeler geliştirilebilir.
- 3- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlıklarının öğretimine ilişkin deneysel çalışmalar gerçekleştirilebilir ve bu araştırmaların etkililiği değeriendirilebilir.

KAYNAKÇA

- ABA. (1989). Commission on public understanding about the law. *Legal Literacy Survey Summary*. Chicago: American Bar Association.
- Adal, E. (1985). *Hukukun temel ilkeleri el kitabı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Addis Ababa University. (n.d.). Legal literacy, rights advice and information for people. Retrieved from <http://www.aau.edu.et/humanrights/index.php/project/legal-literacy-rights-advice-informatio>
- Alıcı, A. H. (2015). *Ortaokul hukuk ve adalet dersinin öğrencilerdeki hukuk bilincini geliştirmeye etkisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Kütahya.
- Aral, V. (2010). *Hukuk ve hukuk bilimi üzerine*. İstanbul: 12 Levha Yayınları.
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26. Erişim adresi <http://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-17-makale-1.pdf>
- Athabasca University. (2016). Legal Studies, Legal Literacy Version 2. Retrieved from <http://www.athabascau.ca/syllabi/lgst/lgst249.php>
- Audigier, F. (1996). *Teaching about society passing on values elementary law in civic education*. Germany: Council Of Europe Publishing.
- Aydın, O. G. (2015). Gelecekte geleneğe Türkiye’de hukuk eğitimi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 6(21), 621-656. Erişim adresi <http://www.taa.gov.tr/indir/gelenekten-gelecege-turkiyede-hukuk-egitimi-bWFrYWxlFDA00TkyLTc2NzQyLWJINzQwLTk3ZGI2LnBkZnW2ODc/>
- Bakır, K. (2014). *Demokratik eğitim: Jonh Dewey’in eğitim felsefesi üzerine* (3. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bell, D., & Pether, P. (1998). Rewriting skills training in law schools-legal literacy revisited. *Legal Education Review*, 9(2), 113-122. Retrieved from <http://www.austlii.edu.au/au/journals/LegEdRev/1998/6.html>
- Benjaars, B. (2010). Implementing legal information literacy: a challenge for the curriculum. *International Journal of Legal Information*, 37(3), 320-322. Retrieved from <http://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1189&context=ijli>
- Bhatnagar, D., Dewan, A., Torres, M., & Kanung, P. (2003). *Kashi rural legal literacy project*. Indian Institute of Management and Magüi Moreno Torres and Parameeta Kanungo at the World Bank. Retrieved from http://siteresources.worldbank.org/INTEMPOWERMENT/Resources/14873_Kashi-web.pdf
- Bilder, M. S. (1999). The lost lawyers: early american legal literates and transatlantic legal culture. *Yale Journal of Law & the Humanities*, 11(1), 47-72. Retrieved from <http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1207&context=yjlh>

- Bilgili, F., ve Demirkapı, E. (2012). *Hukukun temel kavramları*. Bursa: Dora Basın Yayın ve Dağıtım.
- Braye, S., & Preston Shoot, M. (2005). Law in social work education: reviewing the evidence on teaching, learning and assessment. *Social Work Education*, 24(5), 547-563. doi:10.1080/0261547050013283
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (7. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (22. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Can, A. (2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi* (4. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Can, H., ve Güner, S. (2001). *Hukukun temel kavramları*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Constant, H. (2015, 3 August). How to improve legal literacy in social care. *Social Care Institute for Excellence*. Retrieved from www.scie.org.uk/news/opinion/how-to-improve-legal-literacy-in-social-care.asp.
- Cornett, J. W., & Chant, R. H. (2000). Educating youth for decency and virtue: law-related education and its implication for character educators. *The Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 39(1), 26-31. doi: 10.1002/j.2164-490X.2000.tb00090.x
- Creswell, J. W., ve Plano Clark, V. L. (2015). *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi* (2. baskı). (Y. Dede ve S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., ve Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları* (3. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çuhadar, A., ve Doğanay, A. (2014). Demokrasi. Acun İ., Tarman, B., ve Dinç, E. (Ed.). *İnternet destekli etkin insan hakları demokrasi ve vatandaşlık eğitimi* (2. baskı). (s. 56-66), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Deepikal, D., & Kumari, R. (2014). A study on awareness on legal acts of consumer protection among students. *International Journal of Science and Research*, 3(11), 1866-1868. Retrieved from <https://www.ijsr.net/archive/v3i11/T0NUMTQxMjgw.pdf>
- Doran, I., & Hoffman, A. (2005). Time to law: legal literacy ang gerontological education. *Educational Gerontology*, 31(8), 627-642. doi:10.1080/03601270591003373
- Eberwein, H. J. (2008). *Raising legal literacy in public schools, a call for principal leadership: a national study of secondary school principals' knowledge of public school law*. (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Massachusetts Amherst, Institute of Education Sciences: Amherst.
- Eni, U., & Arit, M. (2016). Knowledge of education law and human rights violations among secondary school personnel in Nigeria, *International Journal of Education Learning and Development*, 4(5), 38-47. Retrieved from <http://www.eajournals.org/wp-content/uploads/Knowledge-of-Education-Law->

and-Human-Rights-Violations-among-Secondary-School-Personnel-in-Nigeria.pdf

- Eroğlu, E. (2015). Gemişten günümüze sosyal normlar. *Akademik Bakış Dergisi*, 7(50), 299-308. Erişim adresi <http://www.akademikbakis.org/dergi/gecmisten-gunumuze-sosyal-normlar201508.pdf>
- Faiz, M., ve Dnmez, C. (2016). ğretmen adaylarının siyaset okuryazarlık düzeylerinin bazı değişkinlere göre incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 13(2), 3629-3642. doi:10.14687/jhs.v13i2.4025
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3rd ed.) London: SAGE Publications.
- Fischer, L., & Schimmel, D. (1974, November). *Legal Literacy and Teacher Education: A Case Approach Based on the Rights of Teachers and Students*. Paper presented at the Annual Convention of the National Organization for Legal Problems in Education, Florida.
- Fox, J. M., Minor, K. I., & Pelkey, W. L. (1994). The relationship between law-related education diversion and juvenile offenders' social and self-perceptions. *American Journal of Criminal Justice*, 19(61), 61-71. doi:10.1007/BF02887439
- Fraenkel, J.R., Wallen, N.E., &Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York: Mc Graw Hill.
- Friedemann-S'anchez, G. (2012). Legal literacy and immovable property: laws, norms and practices in Colombia, *Development and Change*, 43(6), 1361–1384. doi: 10.1111/j.1467-7660.2012.01800.x
- Fultz, L. J. (2015). Igniting the conversation: embracing legal literacy as the hearth of the profession. *Law Library Journal*, 107(3), 421-439. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=2773811>
- Göğer, E. (1976). *Hukuk başlangıcı dersleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Gökdemir, A. (2013). *1924'den Günümüze ilköğretim sosyal bilgiler programlarındaki hukuk konularının incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Niğde.
- Grgn, L. ř., ve Kodakoğlu, M. (2008). *Hukukun temel kavramları* (Genişletilmiş 6. baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Gözler, K. (2008). *Genel hukuk bilgisi*. Bursa: Ekin Basım.
- Güneş, F. (1994). Okuryazarlık kavramı ve düzeyleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27(2), 499-507. doi:10.1501/Egifak_0000000368.
- Grız, A. (2011). *Hukuk başlangıcı*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Hanson, R. L. (2001). The case for law-related education. *Educational Leadership*. 59(4), 61-64. Retrieved from http://www.ascd.org/publications/educational_leadership/dec01/vol59/num04/The_Case_for_Law-Related_Education.aspx
- Hasan, F. R. (1994). Limits and possibilities of law and legal literacy / experience of Bangladesh women. *Economic and Political Weekly*, 29(44), 69-76. Retrieved from <http://www.epw.in/journal/1994/44/review-womens-studies-review-issues>

- Henson, R. K., & Roberts, J. K. (2006). Use of exploratory factor analysis in published research: Common errors and some comment on improved practice. *Educational and Psychological Measurement*, 66(3), 393-416. doi:10.1177/0013164405282485
- Hoge, J. D. (2002). Character education, citizenship education and the social studies. *The Social Studies*, 93(3), 103-108. doi:10.1080/00377990209599891
- Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. R. (2008). Structural equation modelling: guidelines for determining model fit. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 6, 53-60. Retrieved from <http://eprints.maynoothuniversity.ie/6596/>
- Jacobson, M. G., & Palonsky, S. B. (1981). Effects of a law-related education program. *The Elementary School Journal*, 82(1), 49-57. doi:10.1086/461240
- Jananeethi. (2016). Legal literacy: Social empowerment for democracy and good governance. *Human Right Education in Asian Pasific*. Retrieved from <https://www.hurights.or.jp/archives/asia-pacific/section1/08Jananeethi.pdf>
- Joseph, H. (1980). *The development of a curriculum model for the teaching of law-related education for the sixth grade*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Temple University, Institute of Education Sciences: New Jersey.
- Kamov, J. N., & Wanbui, J. (1997, August). Strategies for promoting legal literacy. *Economic Comission for Africa African Centre For Women*. Retrieved from <http://repository.uneca.org/bitstream/handle/10855/15794/Bib-64287.pdf?sequence=1>
- Kara, H., ve Tangülü, Z. (2017). Sosyal bilgiler öğretim programında hukuk ve politik okuryazarlığı üzerine bir durum incelemesi. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 2(1), 1-28. Erişim adresi <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/309508>
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (24. baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling* (2nd ed.). New York: The Guildford Press.
- Kona, G. (2016). Hukuk okuryazarlık programı ve Av. Filiz Saraç. Erişim adresi <http://www.hukukokuryazarligi.com/2015/hukuk-okuryazarligi-programi-ve-av-filiz-sarac/>
- Korpiola, M. (2015). Call for papers: learning law by doing: exploring legal literacy in premodern societies. *European Society for Comparative Legal History*. Retrieved from <http://esclh.blogspot.com.tr/2015/10/call-for-papers-learning-law-by-doing.html>
- Launceston Comminty Legal Centre. (2017). Becaming a legal literacy volunteer with LCLC. Retrieved from <http://www.lclc.net.au/volunteers/legal-literacy-volunteers.html>
- Legal Literacy Project Wien. (2014). Making Law Simple. Retrieved from <http://www.vllp.org/>
- Leicester University. (n.d.). Developing legal literacy with children in key stage 2. Retrieved from <http://www2.le.ac.uk/departments/law/research/developing-legal-literacy>

- Leming, R. (1995). *Essentials of law-related education*. Bloomington: ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education.
- Manley Casimir, M. E., Cassidy, W. M., & Castell, S. (1986). Legal literacy: toward a working definition. *Report Submitted to the Canadian Law Information Council*. Ottawa: Canadian Law Information Council.
- Marshall, A. N., & Barclay, S. (2003). Introduction: In their own words: how ordinary people construct the legal world. *Law & Social Inquiry*, 28(3), 617-628. Retrieved from <http://cscs.res.in/dataarchive/textfiles/textfile.2007-0920.1808132681/file>
- MEB. (2009a). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4,5,6,7. Sınıflar). Erişim adresi <https://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>
- MEB. (2009b). İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu (1, 2 ve 3. Sınıflar). Erişim adresi <https://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>
- MEB. (2010). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi öğretim programı ve kılavuzu. Erişim adresi <https://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>
- MEB. (2013a). Seçmeli hukuk ve adalet dersi öğretim programı ve kılavuzu. Erişim adresi <https://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>
- MEB. (2013b). Demokrasi ve insan hakları dersi öğretim programı ve kılavuzu. Erişim adresi <https://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>
- MEB. (2015). İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programı ve kılavuzu. Erişim adresi <https://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>
- Melvin, B., & Wilkinson, A. P. (2003). *Everybody's guide to law: all the legal information you need in one comprehensive volume* (2nd Edition). Glasgow: Collins Reference.
- Merey, Z., Karatekin, K., ve Kuş, Z. (2012). İlköğretimde vatandaşlık eğitimi: karşılaştırmalı kuramsal bir çalışma. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(3), 795-821. Erişim adresi https://www.researchgate.net/publication/312630956_Ilkogretimde_vatandaslik_egitimi_karsilastirmali_kuramsal_bir_calisma
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.). California: SAGE Publications.
- Militello, M., & Schimmel D. (2012). Toward universal legal literacy in american schools. *Action in Teacher Education*, 30(2), 98-106, doi:10.1080/01626620.2008.10463496 .
- Naylor, D. T. (1976). *Values: law-related education and the elementary school teacher*. Washington: NEA Publications.
- NCSS. (1994). *Expectations of excellence: curriculum standards for the social studies*. Washington, D.C.: National Council for the Social Studies.
- Nessel, P. A. (2002). *Youth courts in law-related education*. Bloomington: ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science, Education.

- Oğuz, S. (2013). *Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde hukuk okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Önen, M. (2005). *Hukuka giriş*. İstanbul: Arıkan Yayınları.
- Özçelik, D. A. (1992). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (2. baskı). Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Özsunay, E. (1979). *Medeni hukuka giriş* (4. baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Öztürk C. (2012). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. Öztürk, C. (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (2. baskı). (s. 1-31). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özyürük, M. (1959). *Hukuka giriş*. Ankara: Ege Matbaası.
- Patil, S., & Lavanya, C. (2012). A study on legal literacy among secondary school students. *Indian Stream Research Journal*. 2(7), 1-5. Retrieved from <http://isrj.org/UploadedData/1190.pdf>
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Pereira, C. (1988). *Law-related education in elementary and secondary schools*. Bloomington: ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education.
- Preston-Shoot, M., & Mc Kimm, J. (2012). Perceptions of readiness for legally literate practice: a longitudinal study of social work student views. *Social Work Education*, 31(8), 1071-1089. doi:10.1080/02615479.2011.608125
- Reglin, G. L. (1992). Public school educators' knowledge of selected supreme court decisions affecting daily public school operations. *Journal of Educational Administration*, 30(2), 26-31. doi:10.1108/09578239210014450
- Robson, C. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri gerçek dünya araştırması*. (Ş. Çınkır ve N. Demirkasımoğlu, Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Routier, W. J. (1992). *Improving civic and legal literacy skills of secondary level deaf and hard of hearing students using the united states constitution and bill of right*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Nova University, Institute of Education Sciences: Florida.
- Safran, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. Tay, B., ve Öcal, A. (Ed). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (4. baskı). (s. 1-18). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sametz, L., Mcloughlin, C. S., & Streib, V. (1983). Legal education for preservice teachers: Basics or remediation? *Journal of Teacher Education*, 34(2), 10-12. doi:10.1177/002248718303400203
- Savage, T., & Armstrong, D. G. (2004). *Effective teaching in elementary social studies* (5nd ed.). New Jersey : Pearson Publishing.
- Skopska, G. (2001). Law and democracy. Smelser, N. J., & Baltes, P. B. (Eds.), *International of the social & behavioral sciences* (p. 8439-8443). United Kingdom: Pergamon.

- Snook, B., Luther, K., Eastwood, J., Collins, R., & Evans, S. (2014). Advancing legal literacy: The effect of listenability on the comprehension of interrogation rights, *Legal and Criminological Psychology*, 21, 174–188. doi:10.1111/lcrp.12053
- Sobhan, S. (1992). Legal literacy and community development in Bangladesh: Bangladesh Rural Advancement Committee. M. Schuler & S. Kadirgamar-Rajasingham (Eds.). *In: Legal literacy: A tool for women's empowerment*, (pp. 229-245). New York, United Nations Development Found for Women.
- Steininger, K., & Rückel, D. (2013, 27th February-1st March). *Legal literacy and users' awareness of privacy, data protection and copyright legislation in the web 2.0 era*, Paper submitted 11th International Conference on Wirtschaftsinformatik, Leipzig.
- Streetlaw. (n.d.). Teaching about law. advancing justice for all. Retrieved from <http://streetlaw.org/en/about>
- Şeker, H., ve Gençdoğan, B. (2014). *Psikolojide ve eğitimde ölçme aracı geliştirme* (2. baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tabachnick, B., & Fidell, L. (2001). *Using multivariate statistics* (4nd ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS veri analizi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- The Canadian Bar Association Task Force Report (1992). *Reading the Legal World: Literacy and Justice in Canada*. Ottawa Ontario: The Canadian Bar Association
- Tibbits, F. (2002). Understanding what we do: emerging models for human rights education. *International Review Of Education*, 48(3-4), 159-171. Retrieved from <https://eclass.upatras.gr/modules/document/file.php/PDE1516/11.%20emerging%20models%20for%20HRsE%20Tibbits.pdf>
- Tie, F. H. (2014). A study on the legal literacy of urban public school administrators. *Education and Urban Society*, 46(2), 192-208. doi:10.1177/0013124512446220
- TÜİK. (2012). *Resmi istatistik programı 2012-2016 (Rev.1)*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Turgut, M. F. (1988). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme metotları* (6. baskı). Ankara: Saydam Matbaacılık.
- Türközer, B. G. (2006). Hukuk toplumsal bir gerçekliktir. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 62(195), 84-100. Erişim adresi <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-62-195>
- UNESCO. (t.y.). Literacy for all. Retrieved from <http://en.unesco.org/themes/literacy-all>
- Upadhyay, S. (2005). Law fort he people: interactive approaches to legal literacy in India. *Partipatory Learning and Action*, 53, 23-29. Retrieved from <http://pubs.iied.org/pdfs/G02970.pdf?>
- Wagner, P. H. (2007, November). *An evaluation of the legal literacy of educators and the implications for teacher preparation programs*. A paper presented at the Education Law Association 53rd Annual Conference, California.

- Woodley, C., & Marshall, S. (2012, June 20-22) *Occupational health & safety: a key legal literacy for learning & about the workplace*. Paper submitted World Association of Cooperative Education (WACE) Conference, Where East Meets West & Theory Meets Practice, Istanbul.
- Yanılmaz, M. (2012). *Hukuk okuryazarlığı* (2. baskı). İstanbul: Nakış Ofset.
- Yavuzer, S. (2012). *Hukukun temel kavramları*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Yayınları.
- Yazıcı, K. ve Erdilmen, Ş. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde hukuk. Turan, R., Ulusoy, K. (Ed). *Sosyal bilgilerin temelleri* (4. baskı). (s. 257-278). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, B. (1989). Okuryazarlık ve okuma alışkanlığı üzerine. *Türk Kütüphaneciliği*, 3(1), 48-53. Erişim adresi [http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/turkkutuphaneciligi3\(1\)48-53.pdf](http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/turkkutuphaneciligi3(1)48-53.pdf)
- Younga, D.C., Kraglund-Gauthierb, W. L., & Foran, A. (2014). Legal literacy in teacher education programs: Conceptualizing relevance and constructing pedagogy. *Journal of Educational Administration and Foundations*, 24(1), 6-19. Retrieved from <http://jeaf.ca/index.php/jeaf/article/view/20/19>
- YÖK. (2007). Eğitim fakültesi öğretmen yetiştirme lisans programları. Erişim adresi <http://www.yok.gov.tr/documents/10279/30217/E%4%9E%4%B0T%4%B0M+FAK%3%9CLTES%4%B0%20%3%96%4%9ERETMEN+YET%4%B0%C5%9ET%4%B0RME+L%4%B0SANS+PROGRAMLARI.pdf/054dfc9e-a753-42e6-a8ad-674180d6e382>
- Zariski, A. (2011). What is legal literacy? Examining the concept and objectives of legal literacy Retrieved from <http://sals.lms.athabascau.ca>
- Zariski, A. (2014). *Legal literacy: an introduction to legal studies*. Edmonton: AU Press.
- Zuckerman, E., & Greenberg, M. (2004) The gender dimensions of postconflict reconstruction: An analytical framework for policymakers. *Gender & Development*, 12(3), 70-82. doi:10.1080/13552070412331332330

EKLER

EK-1. Etik Kurul Onayı

**MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR
VE YAYIN ETİĞİ KURULU DEĞERLENDİRME FORMU**

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU	
Protokol No: 43	Karar No: 43
Araştırmanın Yürütücüsü	MSKÜ Eğitim Fakültesi Yrd.Doç.Dr.Zafer TANGÜLÜ
Araştırmanın Başlığı:	Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi
Başvuru Formunun Etik Kurula Geldiği Tarih:	28.09.2016
Başvuru Formunun Etik Kurulda İncelendiği Tarih:	28.09.2016
Karar Tarihi:	28.09.2016

SONUÇ

1.	☒ Kabul. Araştırmanın/Projenin uygulanabilirliği konusunda bilimsel araştırmalar etiği açısından bir sakınca yoktur.
2.	☐ Düzeltme gereklidir.
3.	☐ Red.

Prof.Dr.Bayram COŞKUN
Başkan

Prof.Dr.Nevide DELLAL
Üye

Prof.Dr.Famil ŞAMİLOĞLU
Üye

Prof.Dr.Mehmet Naci ÖNAL
Üye

Prof.Dr.Sebahattin ÇEVİKBAŞ
Üye

EK-2. Araştırma Uygulama İzinleri

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı: 59763365-302.14.00.00-604/161

27/10/2016

Konu: Tez İşleri

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi: İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı Başkanlığının 27.10.2016 tarihli ve 44741330-302.14.00.00-132 sayılı yazısı

Enstitümüz, İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı 1443112010 numaralı yüksek lisans öğrencisi Hatice KARA'nın "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinin, 2016-2017 Eğitim-Öğretim yılında ekte belirtilen Üniversitelerde uygulamasını gerçekleştirilebilmesi için gerekli izinlerin alınması talebine ilişkin dilekçesi ekte gönderilmektedir.

Bilgilerinize ve gereğini arz ederim.

 e-imzalıdır

Prof.Dr. Ayşe Rezan ÇEÇEN EROĞUL
Enstitü Müdürü V.

Ek :
 1 Zafer TANGULU'nun 26.10.2016 tarihli dilekçesi.
 2 Hukuk Okuryazarlığı Başarı Testi
 3 Hukuk Okuryazarlığı Likert Madde Havuzu
 4 Tez Önerisi

İLKÖĞRETİM EĞİTİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA,

Danışmanlığımı yürütmekte olduğum, İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı 1443112010 numaralı yüksek lisans öğrencisi Hatice KARA "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinin uygulamasını gerçekleştirecektir. Bu bağlamda, 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı'nda İstanbul Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Trakya Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi, Bartın Üniversitesi ve Fırat Üniversitesi'nde öğrenim gören Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı 3. Sınıf öğrencileri ile tez uygulamasının gerçekleştirilebilmesi için gerekli izinlerin alınması hususunda gereğini saygılarımla arz ederim (26.10.2016).

Yrd. Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi,
İlköğretim Bölümü,
Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD,
48000, Kötekli, Muğla

Telefon: 0252 211 5485
E-mail: zafertangulu@mu.edu.tr

Ekler:

1. Öğrenci Dilekçesi
2. Tez Önerisi
3. Tez konusuna ilişkin Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu Karar Sureti
4. Etik Kurul İzni
5. Veri Toplama Araçları

Ana. Üni. Evrak Tarih ve Sayısı: 10/02/2017-E.19251

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik
Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : 63784619-605.01
Konu : Hatice KARA'nın Uygulama İzin
Talebi

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : 30/11/2016 tarihli ve 28677689-18515 sayılı yazı.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Hatice KARA'nın Yard. Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ'nün danışmanlığında BAP kapsamında hazırladığı "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi" başlıklı çalışmasının Üniversitemizde uygulanması Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.
Bilgilerinize arz ederim.

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Aydın AYBAR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Evrak Doğrulamak İçin: <http://belgedogrulama.anadolu.edu.tr/enVision-Sorgula/BelgeDogrulama.aspx?V=BENU44SFC> Pin Kodu: 67012
Yunus Emre Kampüsü Tepebaşı/Eskişehir
Telefon No: +90 222 335 05 80/1352-1353 Faks No: +90 222 335 36 16 Bilgi İçin: Bediha AKSAN
E-Posta: genseck@anadolu.edu.tr İnternet Adresi: www.anadolu.edu.tr Unvan: Büro Personeli
Telefon No: 1352

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.
Evrak sorgulaması <http://belgedogrulama.anadolu.edu.tr/enVision-Sorgula/BelgeDogrulama.aspx?V=BENU44SFC> adresinden yapılabilir. (PIN:67012)

Tarih ve Sayı: 09/01/2017-4587

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı :53891476-302.08.01-
Konu :Hatice KARA

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)
48000 Kötekli/MUĞLA

İlgi :03.11.2016 tarihli 28677689-302.14.00.00-3508/16814 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Hatice KARA'nın "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi" başlıklı tez çalışması hakkında, Üniversitemiz Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Dekanlığından alınan 05.01.2017 tarihli 6686 sayılı yazı ekte gönderilmiştir.
Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

e-İmzalı
Prof. Dr. Bayram Mert SAVRUN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EK :
Yazı (1 sayfa)

BELGENİN ASLI
ELEKTRONİK İMZALIDIR
11/01/2017

Doğrulamak için: <http://194.27.128.66/envision.Sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BEA56N3ZE>

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Osman Nuri DİNÇ Dahili : 10141

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü 34452 Beyazıt/İstanbul
Tel : 0212 440 00 00 Fax : 0212 440 00 48
e-posta : oide@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : <http://ogrenci.istanbul.edu.tr>

Et: Bİlge:5970 sayılı Elektronik İmza Kanununu Gereğince E-İmzalıdır
Doğrulamak için : <http://194.27.128.66/envision.Sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BEA56N3ZE>

Evrak Tarih ve Sayısı: 15/11/2016-49849

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik

Sayı :11611387/044/
Konu :Anketler

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi :03.11.2016 tarihli ve 28677689-302.14.00.00-3508/16814 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Hatice KARA'nın, "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi" konulu çalışmasını, Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği 3. sınıf öğrencilerine uygulama talebi Rektörlüğümüz tarafından uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize arz ederim.

e-İmzalıdır
Prof.Dr. Kutbeddin DEMİRDAĞ
Rektör

BELGENİN ASLI
ELEKTRONİK İMZALIDIR

Evrakı Doğrulamak İçin : <https://cbys.firat.edu.tr/enVision/Dogrula/6E32ZES>
Firat Üniversitesi Rektörlüğü 23119 ELAZIĞ/TÜRKİYE Ayrıntılı bilgi için irtibat: Hülya KAYA
Tel: 0 (424) 237 00 00 Faks: 0 (424) 0
E-Posta: halkiliskiler@firat.edu.tr Elektronik ağı: <http://www.firat.edu.tr>

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak Tarih ve Sayısı: 15/11/2016-E.136899

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GAZİ EĞİTİM FAKÜLTESİ
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölüm Başkanlığı

Sayı : 44569636-044-
Konu : Anket (Hatice KARA)

GAZİ EĞİTİM FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

İlgi : 11/11/2016 tarihli ve 89377925-044- 135774 sayılı yazısı.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Hatice KARA'nın "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi" konulu tez çalışmasını Bölümümüz Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı 3. sınıf öğrencilerine uygulama isteği Bölümümüzce uygun görülmektedir.

Bilgilerinize saygılarımla arz ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR
Bölüm Başkanı

T.C.
MUĞLA SİTKİ KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı: 28677689-302.14.00.00-3508/16814

03/11/2016

Konu: Tez İşleri

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğünün 27.10.2016 tarihli ve 59763365-302.14.00.00-604/161 sayılı yazısı

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Hatice KARA'nın "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi" başlıklı tez çalışması için hazırlanan ölççeklerin bir örneği ekte gönderilmektedir.

Söz konusu çalışmanın 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılında Üniversitemiz Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı 3. Sınıf öğrencileri ile yapılması için izin verilmesi hususunda gereğini arz ederim.

 e-İmzalıdır

Prof.Dr. Bayram AKÇA
 Rektör a.
 Rektör Yardımcısı

Ek :
 1 İlgili Yazı
 2 Tez Önerisi
 3 Zafer TANGULU'nun 26.10.2016 tarihli dilekçesi.
 4 Hukuk Okuryazarlığı Başarı Testi
 5 Hukuk Okuryazarlığı Likert Madde Havuzu

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre elektronik imza ile imzalanmıştır. Doğrulama Kodu: 724886-562331 <http://bks.mu.edu.tr>

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı 48000 Kötekli/MUĞLA
 Tel: 0(252)2111251 Faks: 0(252)2111264 E-posta: ogr-is@mu.edu.tr <http://www.oidb.mu.edu.tr/>

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Sayı : 29202147-302.08.01-E.1600277717
Konu : Uygulama İzni

21.11.2016

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 08.11.2016 tarihli ve 88179374-302.08.01-E.1600264461 sayılı belge.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans programı öğrencisi Hatice KARA'nın "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi" konulu anket çalışmasını Fakültemiz Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerine bizzat kendisi yapması koşuluyla uygulaması Dekanlığımızca uygun görülmektedir.

Bilgilerinizi arz ederim.

Prof.Dr. Kemal DOYMUŞ
Dekan V.

Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi 25240 Erzurum
Tel: +90 442 2314001
Elektronik Ağ: <http://www.atauni.edu.tr/#kazim-karabekir-egitim-fakultesi>
Kep Adresi: atauni@hs01.kep.tr

Bilgi: Lütfi Yaşar TUTUK
Faks: +90 442 2314288
E-Posta: kkegfak@atauni.edu.tr

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
www.atauni.edu.tr adresinden doğrulama yapabilirsiniz. Doğrulama Kodu=8057B22

T.C.
MUĞLA SİTKİ KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı: 28677689-302.14.00.00-3508/16814

03/11/2016

Konu: Tez İşleri

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğünün 27.10.2016 tarihli ve 59763365-302.14.00.00-604/161 sayılı yazısı

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Hatice KARA'nın "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi" başlıklı tez çalışması için hazırlanan ölçeklerin bir örneği ekte gönderilmektedir.

Söz konusu çalışmanın 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılında Üniversiteniz Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı 3. Sınıf öğrencileri ile yapılması için izin verilmesi hususunda gereğini arz ederim.

 e-imzalıdır

Prof.Dr. Bayram AKÇA
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek :

- 1 İlgi Yazı
- 2 Tez Önerisi
- 3 Zafer TANGULU'nun 26.10.2016 tarihli dilekçesi.
- 4 Hukuk Okuryazarlığı Başarı Testi
- 5 Hukuk Okuryazarlığı Likert Madde Havuzu

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre elektronik imza ile imzalanmıştır. Doğrulama Kodu: 724886-562331 <http://bks.mu.edu.tr>

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı 48000 Kötekli/MUĞLA
Tel: 0(252)2111251 Faks: 0(252)2111264 E-posta: ogr-is@mu.edu.tr <http://www.oidb.mu.edu.tr/>

Evrak Tarih ve Sayısı: 02/01/2017-E.3

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik

BEKAVPOH
TS-EN-ISO 9001
KALİTE SİSTEM BELGESİ

Sayı : 76250085-044-
Konu : Tez İşleri

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : 03/11/2016 tarihli ve 16814 sayılı yazı.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Hatice KARA'nın "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi" konulu tez çalışması yapma talebi Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Dekanlığınca incelenmiş olup, Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinize arz ederim.

e-İmzalıdır
Prof.Dr.Ekrem YILDIZ
Rektör

Belgenin Aslı
Elektronik İmzalıdır

Zafer DİNÇER
Memur

Evrak Doğrulamak İçin : <http://dogrulama.kku.edu.tr/envision.sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BEKAVPOH>

Merkez Yerleşke 71450 Yahşihan/Kırıkkale
Telefon No: 0 (318) 357 42 42 Faks: 0 (318) 357 30 41
E-Posta: genelsekreterlik71kku@gmail.com İnternet
Adresi:www.kku.edu.tr

Bilgi için: Zafer DİNÇER
Unvan: Memur
Telefon No: 1628

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır. Evrak Doğrulaması <http://d>

Evrak Tarih ve Sayısı: 21/11/2016-19821

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı :87841438/605.01/
Konu :Tez Çalışması

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi :03.11.2016 tarih ve 16814 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Hatice Kara'nın "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi" başlıklı tez çalışmasının Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı 3. Sınıf öğrencilere uygulama talebi uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof.Dr.Hilmi BAYRAKTAR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

BELGENİN ASLI
ELEKTRONİK İMZALIDIR

22.11.2016

H. Şenay DİREKCI
Şef V.

Evrak Doğrulamak İçin : <http://193.140.136.124/enVision/Dogrula/6P3Z0VK>
Üniversite Bulvarı P.K. 27310 Şehitkamil / Gaziantep, TÜRKİYE Ayrıntılı bilgi için irtibat:
Tel: : 0 (342) 360 12 00 Faks: 0 (342) 360 10 13
E-Posta: : bilgi@gantep.edu.tr Elektronik ağ: <http://www.gantep.edu.tr/>

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 44030360-302.14.01-E.1600038947
Konu : Tez İşleri (Anket Uygulama İzni
Hk.)

14/11/2016

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Rektörlüğünün 03.11.2016 tarihli ve 16814 sayılı yazısı.

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Hatice KARA'nın, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi" başlıklı tez çalışmasına ilişkin anketi Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı 3. Sınıf öğrencilerine uygulayabilmesi uygun görülmüştür.

e-İmza

Prof. Dr. Azize TOPER KAYGIN
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: 3.11.2016 tarihli 16814 sayılı yazı

DAĞITIM LİSTESİ

Gereği:

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Fakültesi

Belge Doğrulamak İçin: <http://ubys.bartın.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index> adresinden 0DBAD2B kodu girerek belgeyi doğrulayabilirsiniz.

Adres : Bartın Üniversitesi Rektörlüğü
Merkez/BARTIN,74100

Bilgi İçin İrtibat : Emin Kerem KILIÇAY - Şef
Telefon : (0 378) 2235298 (Santral)

e-posta : keremkicay@gmail.com

Belgegeçer No :
İnternet Adresi : <http://www.bartın.edu.tr/>

14.11.2016 tarihli ve 1600038947 numaralı belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. maddesi gereğince Azize TOPER KAYGIN tarafından güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-3. Hukuk Okuryazarlık Bilgi Testi

HUKUK OKURYAZARLIĞI BİLGİ TESTİ

Değerli Katılımcı,

Aşağıdaki soruları özenle cevaplamamızı rica ediyoruz. Her bir sorunun 5 muhtemel cevabı vardır. Her soruyu dikkatlice okuyunuz. Sizin için en uygun olan seçeneği işaretleyiniz. Katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Zafer TANGÜLU

Yüksek Lisans Öğrencisi
Hatice KARA

Cinsiyet:

Öğrenim Gördüğünüz Üniversitenin Adı:

Daha önce hukuki bir süreç yaşadınız mı?

Evet () Hayır ()

1) Aşağıdakilerden hangisi normlar hiyerarşisinde en üst sırada yer alır?

- a) Kanun
- b) Anayasa
- c) Tüzük
- d) Yönetmelik
- e) Kanun Hükmünde Kararname

2) Aşağıdakilerden hangisi hukuk kuralları ile düzenlenen ilişkiler arasında yer almaz?

- a) Borç ilişkileri
- b) Evlenme
- c) Eğitim
- d) Mali yardımlaşma
- e) Trafik kuralları

3) Aşağıdaki konulardan hangisi anayasada yer almaz?

- a) Devletin temel kurumları
- b) Kişi hak ve ödevleri
- c) Temel hak ve özgürlükler
- d) Vakıflar Kanunu
- e) Devletin temel yapısı

4) Vatandaşın kendisiyle ya da kamuyla ilgili dilek ve şikayetleri hakkında yetkili makamlara başvurma hakkına ne denir?

- a) Dava Hakkı
- b) İtiraz Hakkı
- c) Dilekçe Hakkı
- d) Kul Hakkı
- e) Kamu Hakkı

5) Aşağıdakilerden hangisi yürütmenin asli düzenleme yetkisine bir örnektir?

- a) Tüzük
- b) Yönetmelik
- c) Kanun Hükmünde Kararname
- d) Cumhurbaşkanlığı Karamamesi
- e) Müşterek Kararname

6) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre yasama yetkisi kime aittir?

- a) Türkiye Büyük Millet Meclisi
- b) Bakanlar Kurulu
- c) Hakimler
- d) Yargıtay
- e) Cumhurbaşkanı

7) Bakanlar kim tarafından atanmaktadır?

- a) Cumhurbaşkanı
- b) Başbakan
- c) TBMM
- d) Danıştay
- e) Bakanlar Kurulu

8) Aşağıdakilerden hangisi olağanüstü hal kapsamına giren olaylardan birisi değildir?

- a) Ağır ekonomik bunalım
- b) Tabii afet
- c) Tehlikeli salgın hastalıklar
- d) Temel hak ve özgürlükleri kaldırmaya yönelik gerçekleşen şiddet hareketleri
- e) Meclisin güven oyu alamaması

9) Aşağıdakilerden hangisi kanunun özellikleri arasında gösterilemez?

- a) Genel olması
- b) Soyut olması
- c) Sürekli olması
- d) İkincil kaynak olması
- e) Yazılı olması

10) *"Kişinin suç işlediği mahkeme kararı ile tespit edilinceye kadar kişi suçsuz sayılır."*
Bu tanım aşağıdaki kavramlardan hangisi ifade etmektedir?

- a) Masumluk karinesi
- b) Tanıklık etme
- c) Hukuki yaptırım
- d) Adli ceza
- e) Gaiplik karinesi

11) *"Devletin yönetim biçimini, kuruluş şeklini ve genel kurallarını belirten en temel belgedir."*
Yukarıda açıklaması verilen kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Hukuk
- b) Anayasa
- c) Yaptırım
- d) Kanun
- e) Tüzük

12) Ceza mahkemelerinde sanığın yüklenen suçu işlemediği ya da fiilin suç olmadığı anlaşıldığında mahkemenin verdiği karara ne denilmektedir?

- a) Tahliye
- b) Tutuklama
- c) Beraat
- d) İddianame
- e) Sanık

13) Bir suç soruşturması neticesinde suçun işlendiğine ilişkin yeterli delil olması halinde dava açmaya karar veren Cumhuriyet savcısının ceza mahkemelerine dava açmak için düzenlediği belgeye ne ad verilir?

- a) Butlan
- b) Tutuklama
- c) Tahliye
- d) İddianame
- e) Dilekçe

14) Başbakan veya bakanların görevleriyle ilgili cezai sorumluluklarının araştırılmasını sağlayan denetim aracı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Gensoru
- b) Meclis Soruşturması
- c) Meclis Araştırması
- d) Genel Görüşme
- e) Soru

15) Milletvekilleri tarafından TBMM'ye sunulan kanun projelerine ne ad verilir?

- a) Kanun Teklifi
- b) Gensoru
- c) Soruşturma
- d) Kanun Tasarısı
- e) Yönetmelik

16) "Hak ve hukuka uygunluk, hak ve hukuku gözetme ve yerine getirme, doğruluk" Yukarıda tanımı verilen terim aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Eşitlik
- b) Adalet
- c) Sorumluluk
- d) Soyutluk
- e) Beraat

17) Hukuk dilinde satın alınan mal ve hizmetin herhangi bir yerinde eksik veya kusur bulunan ürüne verilen ad aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Ayıplı mal
- b) Bozuk mal
- c) Kalitesiz mal
- d) Geçersiz mal
- e) Sahte mal

18) Mahkemelerde davalı ve davacının davalarının görüşüldüğü sürece ne ad verilir?

- a) Görüşme
- b) Buluşma
- c) Duruşma
- d) Mahkeme
- e) Mübaşir

19) Ülkemizde kanunları yapan, değiştiren ve kaldıran kurum aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Bakanlar Kurulu
- b) TBMM
- c) Anayasa Mahkemesi
- d) Başbakanlık
- e) YÖK

20) Yargının ayrılmaz parçası olan savunmayı temsil eden, bir şehirde bulunan avukatların kayıtlı ve bağlı buldukları meslek kuruluşuna verilen isim hangisidir?

- a) Noter
- b) Baro
- c) Adliye
- d) Mahkeme
- e) Başbakanlık

21) Tüketici Sorunları Hakem Heyeti'nde aleyhinize verilen bir kararın itirazı için Tüketici Mahkemesi'ne başvurmanız için verilen en fazla süre aşağıdakilerden hangisidir?

- a) 30 gün
- b) 7 gün
- c) 15 gün
- d) 3 gün
- e) 10 gün

22) Ceza mahkemeleri ve hukuk mahkemelerinin verdiği kararların doğru olup olmadığına davanın taraflarının itiraz etmesi olarak tanımlanan temyize başvurmaları halinde inceleyen yüksek mahkemeye ne ad verilir?

- a) Anayasa Mahkemesi
- b) Yargıtay
- c) İdare Mahkemesi
- d) Askeri Mahkeme
- e) Sayıştay

23) Çeşitli belge ve sözleşmelere resmiyet kazandırmakla yükümlü kamu görevlisine ne isim verilir?

- a) Noter
- b) Savcı
- c) Avukat
- d) Hakim
- e) Mübaşir

24) Adalet işlerinin yürütülmesi için gerekli hukuki, mali ve idari koşulları sağlamakla görevli kurum aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu
- b) Adalet Bakanlığı
- c) Türkiye Adalet Akademisi
- d) İçişleri Bakanlığı
- e) Türkiye Büyük Millet Meclisi

25) Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi kime aittir?

- a) Bakanlar Kurulu
- b) Cumhurbaşkanı
- c) Başbakan
- d) TBMM
- e) Danıştay

26) Kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi aşağıdaki organlardan hangisi yapar?

- a) Anayasa Mahkemesi
- b) İdari Mahkemeler
- c) Yargıtay
- d) Danıştay
- e) Ağır Ceza Mahkemeleri

EK-4. Hukuk Okuryazarlık Ölçeği

HUKUK OKURYAZARLIĞI ÖLÇEĞİ

Değerli katılımcılar,

Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının hukuk okuryazarlık düzeylerini belirlemektir. Bu nedenle sizlerin vereceği samimi cevaplar araştırmanın etkililiğini ve güvenilirliğini arttıracaktır. Ayırdığınız zaman ve verdiğiniz bilgiler için şimdiden teşekkür ederiz.

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ

Yüksek Lisans Öğrencisi
Hatice KARA

Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

Öğrenim Gördüğünüz Üniversitenin Adı:

Daha önce hukuki bir süreç yaşadınız mı?

Evet () Hayır ()

No	Maddeler	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin hukuk ile koruma altına alındığına inanırım.					
2	Bireyler arasında çıkan uyuşmazlıkların hukuk ile çözülebileceğini sanmıyorum.					
3	Hukuk kurallarının toplumsal düzeni sağladığına inanırım.					
4	Hukuk sadece gücünün yanında olan bir sistemdir.					
5	Hukukun var olması benim için güven vericidir.					
6	Toplum içerisinde farklı gruplar arasındaki sosyal dengenin hukuk ile sağlanabileceğini düşünüyorum.					
7	Vergi vermek bana anlamsız geliyor.					
8	Seçimlerde oy kullanmanın önemli olduğunu düşünüyorum.					
9	Yasa tasarısı görüşmeleri ilgimi çeker.					
10	Hukuk ile ilgili konuları dinlemekten hoslanmıyorum.					
11	Hukuk eğitiminin, eğitimin her kademesinde yer alması gerektiğini düşünüyorum.					
12	Sivil toplum kuruluşlarının etkinlikleri dikkatimi çeker.					
13	Hukuki terimlerinin anlamlarını öğrenmeyi severim.					

14	Hukukun suç oranlarının azalmasında etkili olduğunu düşünüyorum.						
15	Hukuki bir süreçte aleyhime karar verilse bile hukuk kararına saygı duyarım.						
16	Hukukun, devletin yaptırımlarını belirlemede etkili olduğunu düşünüyorum.						
17	Her alışverişte fiş/fatura alırım.						
18	Son kullanma tarihi geçmiş bir ürün aldığımda markete gidip iade ederim.						
19	Telif hakkı saklı olan ürünlerin taklitlerini alabilirim.						
20	Gerekli gördüğüm zamanlarda bojkotlara katılırım.						
21	Haklarımı savunmak için gösteri yapabilirim.						
22	Yasal bir sorun gördüğümde basın aracılığıyla kamuoyu oluştururum.						
23	Gerekli gördüğüm durumlarda problemin çözümü için imza kampanyası başlatırım.						
24	Hak ve sorumluluklarının ne olduğunu bilmek insan yaşamına yarar sağlar.						
25	Diğer bireylerin özgürlük alanlarına müdahale edebilirim.						
26	Çalışmadığım bir dersin sınavında kopya çekebilirim.						
27	Hakkımı yasal yollardan aramak yerine kendim çözmeyi tercih ederim.						
28	Bir olayda haksız olsam dahi kendi çıkarıma göre hareket ederim.						
29	Kendimi haklı göstermek için yalan söylerim.						

EK-5. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Tez Adı: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi

Yazan: Arş. Gör. Hatice KARA Yürütücü: Yrd. Doç. Dr. Zafer TANGÜLÜ

Tezin nitel kısmını oluşturan yarı yapılandırılmış görüşme formu soruları

- 1- Bir sosyal bilgiler adayı olarak, sizce sosyal bilgiler ile hukuk arasındaki bağlantı nedir?
- 3- Bir sosyal bilgiler öğretmen adayı olarak, var olan bilgilerinizi hukuk öğretimi verme konusunda değerlendirir misin?
- 4- Bir sosyal bilgiler öğretmen adayı olarak hukuk öğrenimini nasıl almak isterdiniz?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyad, Ad: KARA, Hatice

Doğum Yeri ve Tarihi: Ulubey / 25.06.1990

Eposta: haticekara@mu.edu.tr

Telefon: 05376011602

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Kurum	Yıl
Lise	Mimar Sinan Süper Lisesi	2008
Lisans	İstanbul Üniversitesi/HAYEF	2012

İŞ TECRÜBESİ

Görev	Kurum	Yıl
Arş. Gör.	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2015-devam ediyor.

YAYINLAR

Hakemli Dergide Yayınlanan Makale

Kara, H., ve Tangülü, Z. (2017). Sosyal bilgiler öğretim programında hukuk ve politik okuryazarlığı üzerine bir durum incelemesi. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 2(1), 1-28. Erişim adresi <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/309508>

Kara, H. Ve Aycan, N. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Felsefe Dersine Yönelik Düşüncelerinin Belirlenmesi: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Örneği. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 12-25. Erişim adresi <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/muefd/article/view/5000189018/5000165998>

Bildiri Olarak Sunulan Çalışmalar

- Kara, H., Dönmez, C., ve Tangülü, Z. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Tarihi Bir Olay Bağlamında Eleştirel Düşünme Düzeylerinin İncelenmesi. IV. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu, 1-3 Eylül 2017, Muğla.
- Kara, H., ve Kiriş Avaroğulları, A. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmenleri İçin Tarihsel Eylemlilik İlkesi İle Hazırlanmış Bir Çizgi Roman Örneği: Nezihe Muhittin. 6. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu, 4-6 Mayıs 2017, Eskişehir.
- Kara, H., ve Tangülü, Z. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Yönelik Hukuk Okuryazarlık Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenilirlik Çalışması. 6. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu, 4-6 Mayıs 2017, Eskişehir.
- Kara, H., ve Tangülü, Z. (2017). Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Hukuk Okuryazarlığının Önemi. İnnovation And Global Issues In Social Studies, 24-29 Nisan 2017, Antalya.
- Kara, H., ve Tangülü, Z. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Göre Bilim İnsanı. International Congress Of Eurasian Social Sciences, 6-8 Nisan 2017, Antalya.
- Kara, H., ve Tangülü, Z. (2016). Sınıf Öğretmen Adaylarının Siyasal Katılımcılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. XV. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu, 11-14 Mayıs 2016, Muğla.
- Kara, H., ve Tangülü, Z. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk Okuryazarlığı ve Politik Okuryazarlık Üzerine Bir Durum İncelemesi. III. International Eurasian Educational Research Congress, 31.05-03.06 2017, Muğla.
- Tosun, A., Tangülü, Z., Afa, N., ve Kara, H. (2015). Sosyal Bilgiler Dersi Kavram Yanılgılarının Ortaokul 7. Sınıf Öğrenci Karikatürlerinde İncelemesi. VII. Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, 08-10 2015, Nevşehir.
- Tosun, A., Kara, H., ve Tangülü, Z. (2015). Ortaokul 7. Sınıf Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Değişim Ve Sürekliliği Algılama Beceri Düzeylerinin İncelenmesi. VII. Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, 08-10 2015, Nevşehir.